

सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र शासन

कार्यक्रम अंदाजपत्रक २०२६-२०२७

उद्योग, ऊर्जा, कामगार व खनिकर्म विभाग
(ऊर्जा)

पुस्तक क्रमांक ३

शासकीय मध्यवर्ती मुद्रणालय, मुंबई

२०२६

कार्यक्रम अंदाजपत्रक २०२६-२०२७

उद्योग, ऊर्जा, कामगार व खनिकर्म विभाग
(ऊर्जा)

पुस्तक क्रमांक ३

(तीन)

उद्योग, ऊर्जा, कामगार व खनिकर्म विभागाने तयार केलेल्या कार्यक्रम अंदाजपत्रकांची यादी

कार्यक्रम अंदाजपत्रकाचा क्रमांक	कार्यक्रम अंदाजपत्रकाचे नाव
१	उद्योग, ऊर्जा, कामगार व खनिकर्म विभाग (उद्योग)
२	उद्योग, ऊर्जा, कामगार व खनिकर्म विभाग (कामगार)
३	उद्योग, ऊर्जा, कामगार व खनिकर्म विभाग (ऊर्जा)

(चार)

उद्योग, ऊर्जा, कामगार व खनिकर्म विभागाचा संघटनात्मक तक्ता (खुद्द)

<u>प्रधान सचिव</u> <u>(उद्योग)</u>	<u>अपर मुख्य सचिव</u> <u>(ऊर्जा)</u>	<u>अपारंपारिक ऊर्जा कक्ष</u>	<u>प्रधान सचिव</u> <u>(कामगार व प्रशासन)</u>	<u>अपर मुख्य सचिव</u> <u>(खनिकर्म)</u>	
उद्योग कक्ष	ऊर्जा कक्ष	अपारंपारिक ऊर्जा कक्ष	कामगार कक्ष	प्रशासन कक्ष	खनिकर्म कक्ष
२ सह सचिव	१ सह सचिव	१ सह सचिव	२ उप सचिव	१ उप सचिव	१ सह सचिव
१ उप सचिव	३ विशेष कार्य अधिकार	१ विशेष कार्य अधिकारी	४ अवर सचिव	६ कक्ष अधिकारी	३ कक्ष अधिकारी
३ अवर सचिव	२ अवर सचिव	१ अवर सचिव	५ कक्ष अधिकारी		
४ कक्ष अधिकारी	३ कक्ष अधिकारी	२ कक्ष अधिकारी			

(पाच)

अनुक्रमणिका

प्रकरण क्रमांक	शीर्षक	पृष्ठ क्रमांक
१	प्रस्तावना	(सात)
२	महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळ सूत्रधार कंपनी मर्यादित	१
३	महाराष्ट्र राज्य वीज निर्मिती कंपनी मर्यादित	३
४	महाराष्ट्र राज्य वीज पारेषण कंपनी मर्यादित	२१
५	महाराष्ट्र राज्य वीज वितरण कंपनी मर्यादित	२५
६	महाराष्ट्र ऊर्जा विकास अभिकरण (महाऊर्जा)	४५
७	महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग	७१
८	मुख्य विद्युत निरीक्षक	७९

(सात)

प्रस्तावना

दिनांक १ जुलै १९७५ पूर्वी या विभागाचे नाव उद्योग व कामगार विभाग होते.

पाटबंधारे व वीज विभागाकडून जलविद्युत निर्मिती हा विषय या विभागाकडे वर्ग करण्यात आला. हा नवीन विषय या विभागाकडे वर्ग करण्यात आल्यामुळे हया विभागाचे नामाभिधान उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग असे करण्यात आले. जलविद्युत विभाग प्रकल्प पाटबंधारे विभागाकडे दिनांक ३१ जुलै १९८१ पासून हस्तांतरीत झाला आहे.

महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळ हे ऊर्जा प्रभागाच्या अखत्यारित होते. तथापि, विद्युत अधिनियम, २००३ चा ३६ च्या कलम १३१, उप कलम (१) अन्वये प्रदान करण्यात आलेल्या अधिकारांचा वापर करून उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग अधिसूचना क्र. रिफार्म १००५/प्र.क्र.१०६१(१)/ऊर्जा-५, दिनांक ४ जून २००५ च्या अन्वये महाराष्ट्र शासनाने दिनांक ४ जून २००५ पासून महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळाची, या तारखेपूर्वी असलेल्या सर्व मालमत्ता, अधिकार व दायित्वे, महाराष्ट्र शासनाकडे सोपविली होती.

महाराष्ट्र शासनाकडे सोपविण्यात आलेली सदर मालमत्ता खालील ४ शासकीय कंपन्यांकडे दिनांक ६ जून, २००५ पासून महाराष्ट्र वीज सुधारणा हस्तांतरण योजना, २००५ अंतर्गत सोपविण्यात आली:-

- १) महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळ सूत्रधारी कंपनी मर्यादित,
- २) महाराष्ट्र राज्य वीज निर्मिती कंपनी मर्यादित,
- ३) महाराष्ट्र राज्य वीज पारेषण कंपनी मर्यादित,
- ४) महाराष्ट्र राज्य वीज वितरण कंपनी मर्यादित,

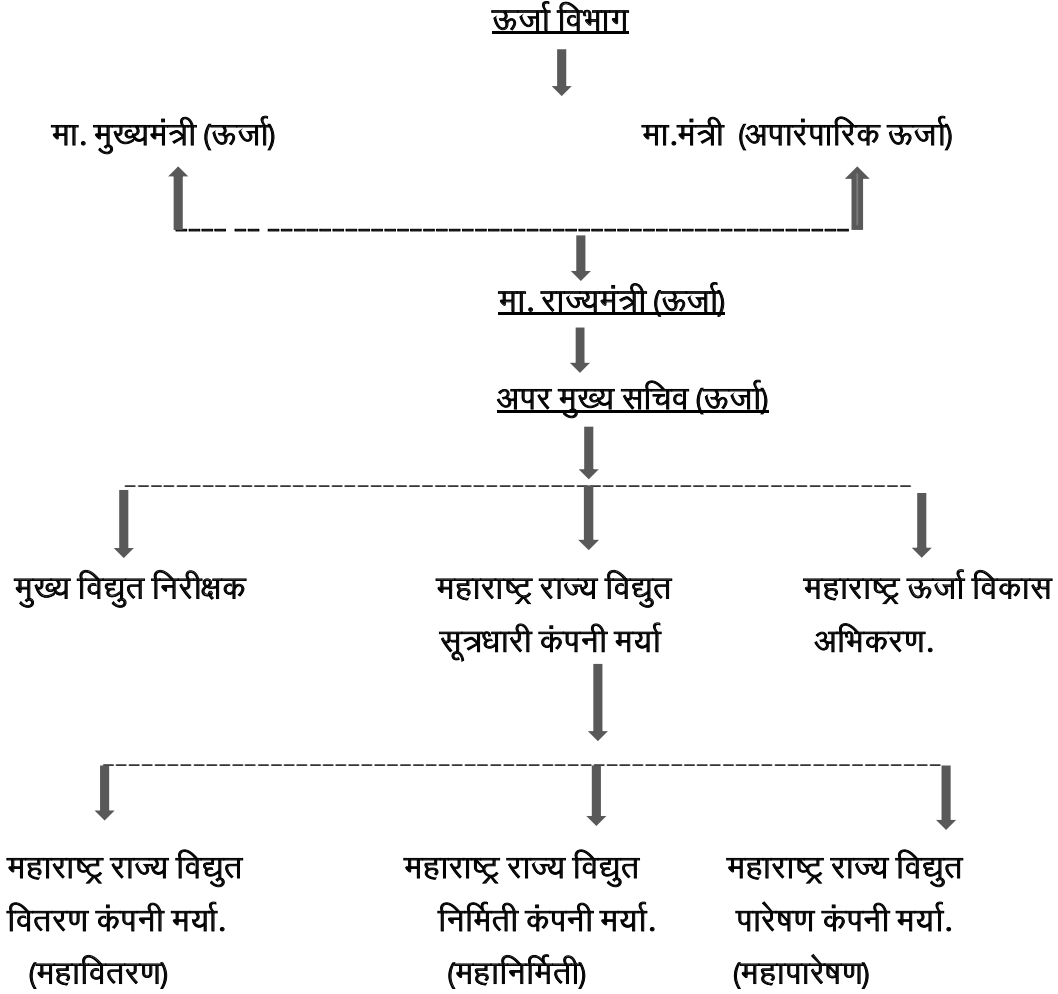
राज्यात ऊर्जेची निर्मिती करणे, ऊर्जेचे वहन करणे व ती प्रत्येक ग्राहकाला वितरीत करण्याबाबतचे धोरण ऊर्जा विभागामार्फत राबविण्यात येते. ऊर्जा विभागाच्या अधिपत्याखालील महाराष्ट्र राज्य विद्युत सूत्रधारी कंपनी मर्यादित, महाराष्ट्र राज्य वीज निर्मिती कंपनी मर्यादित, महाराष्ट्र राज्य वीज वितरण कंपनी मर्यादित, महाराष्ट्र राज्य वीज पारेषण कंपनी मर्यादित, मुख्य विद्युत निरीक्षक व महाराष्ट्र ऊर्जा विकास अभिकरण या क्षेत्रीय कार्यालयांकडून ऊर्जा विभागाच्या धोरणांची प्रभावीपणे अंमलबजावणी केली जाते.

राज्याची भविष्यातील विजेची गरज पूर्णतः भागविण्यासाठी प्रयत्नशील राहणे, तसेच पुरेशा राखीव वीज निर्मितीसाठी कंपनीला मोलाचा ठरेल अशा विकासासाठी पुढाकार घेणे, ऊर्जा निर्मितीच्या क्षेत्रात सौर, पवन, वायू, जलविद्युत आदि स्रोतांचा वापर करून विविधता आणणे, जीवाश्म इंधनाचा जबाबदारीने वापर करून कार्बन उत्सर्जनाचे प्रमाण कमी करणे, ऊर्जा निर्मितीचा खर्च नियंत्रित करून आपली कामगिरी व कार्यक्षमता सातत्याने उत्कृष्ट ठेऊन रास्त दरातील वीजनिर्मितीस वचनबद्ध असणे, कंपनीच्या सर्व हितसंबंधी घटकांना लाभदायक ठरेल अशाप्रकारे चापल्य दाखवून आपले उद्योग क्षेत्र विस्तारीत करणे,

(आठ)

तसेच आर्थिक चक्रात व ऊर्जेच्या गतीमान बाजारपेठेत नेहमी यशस्वी होण्यासाठी अनुरूप असे बदल करून वीजनिर्मिती केंद्रासमीपच्या कार्यक्षेत्रात कार्यरत असणाऱ्या स्थानिकांच्या जीवनमानाचा दर्जा उंचवण्यासाठी प्रयत्न करणे व राज्यातील सर्व वर्गातील ग्राहकांना २४x७ पुरेशा दाबाचा, अखंडीत, योग्य दराने वीज पुरवठा करणे यासाठी शासन कटीबध्द आहे.

ऊर्जा विभागाची रचना पुढीलप्रमाणे आहे :-

(नऊ)

उपरोक्त कंपन्यांव्यतिरिक्त ऊर्जा विभागाच्या अधिपत्याखाली खालील कार्यालये येतात :-

१) महाराष्ट्र ऊर्जा विकास अभिकरण (महाऊर्जा):

महाराष्ट्र शासनाने, जुलै, १९८५ मध्ये महाराष्ट्र ऊर्जा विकास अभिकरण (महाऊर्जा), ही स्वायत्त संस्था म्हणून मुंबई सार्वजनिक विश्वस्त व्यवस्था अधिनियम, १८६० अन्वये नोंदणी केली आहे. जुलै, १९८६ पासून महाऊर्जाने आपल्या कामकाजास प्रत्यक्ष सुरुवात केली आहे.

आधुनिक युगात ऊर्जा ही राष्ट्राच्या विकासाचा केंद्रबिंदू बनली आहे. आपल्या दैनंदिन जीवनात अन्न, वस्त्र व निवारा या सर्वसाधारणपणे माणसाच्या मुलभूत गरजा मानल्या जातात, तथापि, अत्याधुनिक प्रगती साधलेल्या मानवाची वीज ही देखील अत्यंत मुलभूत गरज बनली आहे. म्हणजेच प्रगतशील मानवाच्या जीवनात वीज ही प्रकाशाची वाट आहे. मग ही वीज पारंपारिक असो किंवा आपरंपारिक असो.

२) मुख्य विद्युत निरीक्षक :

हे कार्यालय उद्योग, ऊर्जा कामगार व खनिकर्म विभाग यांचे प्रशासकीय नियंत्रणाखाली विद्युतविषयक कार्य करतात. ऊर्जा विभागाच्या विद्युतविषयक कायदे व नियमाची अंमलबजावणी करणे हे या कार्यालयाचे प्रमुख काम आहे. यावर्षी देशातील विद्युत क्षेत्रात होणारा गतिमान विकास, विज्ञान व तंत्रज्ञान यामुळे विद्युत क्षेत्रात झालेले तांत्रिक बदल, काळानुसार आवश्यक असलेले बदल तसेच भविष्यात विद्युत क्षेत्राच्या प्रगतीच्या दृष्टीने, वीज निर्मिती, पारेषण, वितरण, ट्रेडिंग व वीज वापर या क्षेत्रांशी निगडित नियमांमधील सुसूत्रता आणण्याचे दृष्टीने विद्युत कायदा, २००३, त्या आधारित विद्युत नियम, २००५ व केंद्रीय विद्युत प्राधिकरण (विद्युत पुरवठा व सुरक्षासंबंधी उपाययोजना) विनियम, २०१० तयार करण्यात आले आहेत. सदरील विद्युत कायदा नियम आणि विनियम यानुसार राज्यातील विद्युत क्षेत्र व त्या अनुषंगाने विद्युत उद्योगाचा विकास या विद्युत कायदा, २००३ च्या प्रमुख उद्देशांची पूर्तता करण्याची जबाबदारी ही राज्य शासनाची असते.

विद्युत कायदा, २००३ व त्या आधारित बनविण्यात आलेले विद्युत नियम, २००५ व केंद्रीय विद्युत प्राधिकरण (विद्युत पुरवठा व सुरक्षासंबंधी उपाययोजना) विनियम, २०१० यांमधील तरतुदींचे पालन व अंमलबजावणी करण्याच्या दृष्टीने मुख्य विद्युत निरीक्षक / विद्युत निरीक्षक ह्यांच्या नियुक्तीची तरतूद विद्युत कायदा, २००३ चे कलम १६२ (१) नुसार करण्यात आली आहे.

विद्युत कायदा, २००३ तसेच केंद्रीय विद्युत प्राधिकरण (विद्युत पुरवठा व सुरक्षासंबंधी उपाययोजना) विनियम, २०१० ला अनुसरून विद्युत निरीक्षणालयास विविध कार्ये आखून देण्यात आलेली आहेत.

३) महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग :

महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोगाची स्थापना विद्युत नियामक आयोग अधिनियम, १९९८ अंतर्गत महाराष्ट्र शासनाने दि. ५ ऑगस्ट, १९९९ च्या अधिसूचनेद्वारे केली आहे.

महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळ सूत्रधारी कंपनी मर्यादित

(१) कंपनीची कार्ये व कर्तव्ये

(१) कंपनीची कार्ये व कर्तव्ये :

ही कंपनी मुख्यतः एक गुंतवणूक कंपनी असेल. वीज क्षेत्रामध्ये असणाऱ्या कंपन्यांमध्ये ही कंपनी गुंतवणूक करते.

या कंपनी, वीजनिर्मिती, पारेषण, वितरण आणि वीज उद्योग किंवा यांपैकी कोणत्याही एका किंवा त्यांपैकी कोणत्याही एका किंवा सर्व उपक्रमांमध्ये सहभागी होऊ शकते.

महाराष्ट्र राज्य विद्युत सूत्रधारी कंपनी ही फक्त गुंतवणूक कंपनी असून वीजनिर्मिती, पारेषण किंवा वितरण करण्याचे कार्य करित नाही.

महाराष्ट्र राज्य वीज निर्मिती कंपनी

- १) कंपनीची कार्य व कर्तव्ये :
- २) राज्यातील महानिर्मितीच्या वीज उत्पादनाची स्थापित क्षमता
- ३) राज्यातील वीज उत्पादन
- ४) कंपनीचे प्रकल्प

१. कंपनीची कार्य व कर्तव्ये :

महाराष्ट्र राज्य वीज निर्मिती कंपनी मर्यादित यांची कार्य व कर्तव्ये पुढीलप्रमाणे आहे.:-

- १) महानिर्मिती कंपनीची स्थापना कंपनी कायदा १९५६ तसेच विद्युत कायदा २००३ मधील कलम १३१ नुसार करण्यात आलेली आहे.
- २) या कंपनीने मूलतः वीजनिर्मिती क्षेत्रात व्यवसाय करावयाचा असून त्यायोगे राज्यासाठी वीजपुरवठा करावयाचा आहे. यासाठी महाराष्ट्र शासनाच्या निर्णयानुसार व महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळ द्वारे विद्युत कायदा - २००३ अन्वये (तसेच हस्तांतरण योजनेअंतर्गत) पारेषित ठराव, परिपत्रके, वटहुकूम, अधिसूचना यांचे अधीन राहून वीजनिर्मितीचा व्यवसाय करणेसाठी मंडळाची वीजनिर्मिती केंद्र, तेथील मालमत्ता, हक्क व दायित्व यानुसार ही हस्तांतरण करण्यात येईल.
- ३) स्थापित वीजनिर्मिती केंद्रे ताब्यात घेऊन त्या संचांचे निर्मिती-संचलन-सुव्यवस्था व तांत्रिकी सुधारणा-बदल, विस्तारीकरण, प्रकल्प उभारणी, निर्मिती कार्य, आधुनिकीकरण यासारख्या बाबींचे कार्य करताना वीज वहनासाठी आवश्यक ती वीज केंद्रे, पारेषण वाहिन्या, केबल्स, वायर्स, मोटर्स, मीटर्स, सर्व अन्य सामुग्रीचा वापर करणे.
- ४) वीज निर्मिती आणि वितरण करण्याच्या प्रयोजनासाठी विद्युत निर्मिती केंद्रे, प्रकल्प संबंधित तारमार्ग आणि तत्संबंधी सर्व बाबी, तसेच वीजकेंद्रे, नागरी बांधकाम, वितरण केंद्रे, केबल, तारा , तारमार्ग, संचायक, सयंत्र, मोटार, मीटर उपकरणे, साहित्य आणि उत्पादन, निर्मिती वापर साठवण, मोजणी यांच्या संबंधित बाबी व तत्संबंधी पारेषण तारमार्ग संपादित करणे, स्थापन करणे, त्याचे बांधकाम करणे, स्वीकार करणे, ती उभारणे, त्यांची मांडणी करणे, त्यांचे कार्यचालन करणे, ती चालवणे, त्यांची व्यवस्था पाहणे, ती भाड्याने देणे, पट्ट्याने देणे, त्यांची खरेदी, विक्री करणे, परीक्षण करणे, परिवर्धन करणे, त्यात फेरबदल करणे, त्यांचे नवीकरण करणे, आधुनिकीकरण करणे, त्यांचे कार्य करणे व उपयोग करणे.
- ५) विद्युत उर्जा खरेदी, आयात, निर्यात, उत्पादन व्यापार, निर्मिती किंवा अन्यथा तिची देवघेव करणे, तसेच वीज निर्मिती, वितरण अथवा व्यापार यामध्ये कार्यरत असलेल्या दुय्यम कंपनी, सहयोगी कंपनी, सलग्न कंपनी यांच्यासह इतर कंपन्यांच्या व संस्थांच्या कार्यक्रमाबाबत सहयोग देणे आणि विद्युत उर्जा उत्पादन, निर्मिती वापर, साठवण आणि मोजणी, वितरण व पुरवठा यांच्याशी संबंधित बाबींवर त्यांना सहाय्य करणे व सल्ला देणे.
- ६) राज्य शासनाच्या मालकीची जलविद्युत केंद्रे महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळाकडून जरी कार्यान्वित करण्यात येत असली तरी, महाराष्ट्र वीज निर्मिती कंपनी मर्यादित कडून नेहमी ती केंद्रे कार्यान्वित करणे, चालविणे, त्यांचे व्यवस्थापन करणे, विकत देणे, परिरक्षण करणे, त्यात बदल करणे, त्यांचे नुतनीकरण करणे, आधुनिकीकरण करणे, त्याचे बांधकाम करणे आणि वापर करणे ही कामे करण्यात येतात.

➤ **राज्यातील महानिर्मितीच्या वीज उत्पादनाची स्थापित क्षमता (Installed Capacity) :**
(मेगावॉट)

	२०२१-२२	२०२२-२३	२०२३-२४	२०२४-२५	२०२५-२६
स्थापित क्षमता (मे. वॉट)					(एप्रिल-ऑक्टोबर)
औष्णिक	९५४०	९५४०	९५४०	१०२००	१०२००
नैसर्गिक वायुजन्य	६७२	६७२	६७२	६७२	६७२
जलविद्युत	२५८०	२५८०	२५८०.२	२५८०.२	२५८०.२
सौर	२०७	३३३	२३०.३३	२८०.३३	२८०.३३
मुख्यमंत्री सौर कृषी वाहिनी			१४८.०२	१४८.०२	१४८.०२
अणुशक्तीजन्य	-	-	-	-	-
महानिर्मितीची स्थापित क्षमता	१२९९९	१३१२५	१३१७०.५५	१३८८०.५५	१३८८०.५५

महानिर्मिती एकूण सौर प्रकल्प क्षमता- ४२८.३५ मे. वॉट (ई. पी. सी अंतर्गत एकूण क्षमता २८०.३३ मे. वॉट आणि मुख्यमंत्री सौर कृषी वाहिनी योजनेअंतर्गत एकूण क्षमता-१४८.०२मे.वॉट.)

➤ **राज्यातील महानिर्मितीचे एकूण वीज उत्पादन (Generated Electricity)**

(दलयु)

अ.क्र.	ऊर्जा स्रोत	कालावधी				
		२०२१-२२	२०२२-२३	२०२३-२४	२०२४-२५	२०२५-२६ (एप्रिल-ऑक्टोबर)
१.	औष्णिक	४७६३६	५१६१८	५५६७०	५४५४२	२९७७५
२.	नैसर्गिक वायुजन्य	२०७१	१४९१	१७६९	२४७३	१४१०
३.	जलविद्युत	४५१४	४३५९	३६६७	४०५३	२४६४
४.	सौर	२५५	२६५	३३२	३८५	२०८
५.	अणुशक्तीजन्य	-	-	-	-	-
	एकूण	५४४७६	५७७३४	६१४३९	६१४५३	३३८५७

महानिर्मितीचे प्रकल्प

ii) महानिर्मितीचे उभारणी चालू असलेले प्रकल्प-

१. भुसावळ औष्णिक विद्युत केंद्र संच क्र.६ (१ x ६६० मे.वॅ.):

प्रकल्प बी.एच.ई.एल., नवी दिल्ली यांना दिनांक १७.०१.२०१८ रोजी कार्यादेश देण्यात आला आहे. राज्य वीज नियामक आयोगाची प्र.क्र.१५४/२०१८ च्या आदेशानुसार दि.०१.०८.२०१८ रोजी परवानगी मिळाली आहे. बाष्पक अग्नि प्रदीपन (Boiler light up) दिनांक ३०.०३.२०२३ रोजी पूर्ण झाले. क्रियान्वयन (coal fired Synchronisation) दिनांक ०२.०१.२०२५ रोजी पूर्ण झाले. तसेच ट्रायल रन ऑपरेशन दि. ०३.०२.२०२५ रोजी सुरु करून दि. २० फेब्रुवारी, २०२५ रोजी पूर्ण करण्यात आले.

FGD आणि SCR व्यतिरिक्त मुख्य वीजनिर्मिती संचाचे कार्यान्वयन (Declaration of Commercial Operation) दि.२२.०२.२०२५ रोजी करण्यात आले आहे आणि उर्वरित कामे जसे की FGD संयंत्र आणि SCR संयंत्र उभारण्याची कामे सुरु आहेत.

२. कोराडी औष्णिक विद्युत केंद्र संच क्र.११ व १२ (२ x ६६० मे.वॅ.) :-

१) कोराडी टीपीएस येथे सुपरक्रिटिकल तंत्रज्ञानासह कोळशावर आधारित २x६६० मेगावॉट क्षमता असलेल्या वीज प्रकल्पाच्या अंमलबजावणीसाठी महाराष्ट्र शासनाने शासन निर्णय क्र.संकीर्ण-२०१९/प्र.क्र.४७/उर्जा-४, दिनांक ०७.०३.२०१९ अन्वये तत्वतः मान्यता दिली आहे.

२) महाराष्ट्र शासनाने दि. ०१.१२.२०२३ रोजीच्या शासन निर्णय नुसार, अंदाजे रु. १०६२५ कोटी खर्चाच्या प्रकल्पाच्या अंमलबजावणीसाठी आणि रु.२१२५ कोटी रकमेच्या इक्विटी गुंतवणूकीसाठी मान्यता दिली. तसेच, रु.८५०० कोटीचे कर्ज घेण्यासाठी, पीएफसी/आरईसी/सहकारी बँक्स अशा वित्तीय संस्थांसोबत चर्चा करण्यासही महाराष्ट्र सरकारने मान्यता दिली आहे.

३) संचालक मंडळाने दि. २४.०२.२४ रोजीच्या मंडळ ठराव क्रमांक २०२४/३८२३ अन्वये खालील गोष्टींना मान्यता दिली आहे:-

- सुधारित प्रकल्प खर्च रु. १३२०० कोटी.
- स्थानिक स्पर्धात्मक बोलीच्या (LCB) माध्यमातून BTG आणि BoP पॅकेजसाठी GST सह अंदाजे रु.८१०४ कोटी व रु.१४७५ कोटी किंमतीच्या स्वतंत्र निविदा काढणे.
- बीटीजी आणि बीओपी निविदांच्या किंमती निश्चित झाल्यानंतर अतिरिक्त भागभांडवलाकरिता (for Additional Equity Infusion) पुन्हा महाराष्ट्र शासनाशी संपर्क साधणे.

त्यानुसार कोराडी २ X ६६० मेगावॉट प्रकल्पासाठीची (बीटीजी पॅकेज) खुली निविदा दि.०१.०३.२०२४ रोजी प्रकाशित करण्यात आली. मुख्य संयंत्र (BTG) करिता दि.०७.०२.२०२५ रोजी मे. भेल (M/s. BHEL) यांस रु.९४५६ कोटी (जीएसटी सहित) मूल्याचा कार्यादेश देण्यात आले. दि.०४.०९.२०२५ रोजी करारावर स्वाक्षरी करण्यात आले. L1, L2, L3 वेळापत्रक मंजूर करण्यात आले. दि.०५.०९.२०२५ रोजी साइट मोबिलायझेशन प्रमाणपत्र जारी करण्यात आले. अभियांत्रिकी आरेखनाचे (Design Engineering) काम प्रगतीपथावर आहे. पुरवठ्याची अग्रिम रक्कम दि.२८.०३.२०२५ रोजी जारी देण्यात आली.

- BOP पॅकेज -
 - i. बीओपी पॅकेजच्या किंमतीची बोली दि.१७.१०.२०२५ रोजी उघडण्यात आली.
 - ii. संचालक मंडळाने मे. TKIL यांस रु.१८५० कोटीचा (टॅक्ससहित) मुल्याचा कार्यादेश जारी करण्यासंदर्भात दि. ३०.१०.२०२५ रोजीच्या बैठकीत मान्यता दिली आहे.
 - iii. BOP संयंत्राकरिता, मे. TKIL यांना दि.०३.११.२०२५ रोजीच्या पत्रानुसार कार्यादेश देण्यात आला आहे.

३ . FGD संयंत्र उभारणी चालू असलेले प्रकल्प:-

पर्यावरण, वने व हवामान बदल मंत्रालय (MOEF&CC) भारत सरकार, यांचे दि.०७.१२.२०१५ रोजीच्या व त्यानंतर वेळोवेळी जारी केलेल्या अधिसूचनेनुसार औष्णिक विद्युत प्रकल्पांकरिता So2, NOX आणि उत्सर्जन पातळी नियंत्रित राखण्याबाबत नवीन मानक निर्गमित करण्यात आले आहेत. सदर अधिसूचनेला अनुसरून, महाराष्ट्रात महानिर्मितीच्या सद्यस्थितीत संचलनात असलेल्या कोळशावर आधारित प्रकल्पांमध्ये FGD संयंत्र उभारणीची कामे हाती घेण्यात आली आहेत. सदर यंत्रणा उभारणी बाबतचा तपशील खालीलप्रमाणे आहे.:-

अ. क्र.	संचांचा तपशील	मे.वॅ.	प्रकल्पाची किंमत (रु कोटी)	सद्यस्थिती
१	कोराडी संच क्र.६	१ x २१०	९८.०४	दि. २९.०३.२०२२ रोजी कामाचा आदेश जारी केला. FGD संयंत्र उभारणी व चाचणी संचलन (Trial Run Operation) पूर्ण झाले असून दि. ३१.१२.२०२४ पासून सदर यंत्रणा कार्यान्वित आहे.
२	पारस संच क्र. ३ व ४	२ x २५०	४७५.४३	दि.२८.०३.२०२२ रोजी कामाचा आदेश जारी केला. उभारणीची कामे ७५% पूर्ण झाली आहे. पूर्णत्वाची अपेक्षित तारीख: मार्च २०२६. (पी. जी. टेस्ट सहित).
३	परळी संच क्र. ६, ७ व ८	३ x २५०	२७२.१३	दि.०३.०७.२०२३ रोजी कामाचा आदेश जारी केला. उभारणीची कामे ६५% पूर्ण झाली आहे. पूर्णत्वाची अपेक्षित तारीख: मार्च २०२६.
४	खापरखेडा संच क्र.५	१ x ५००	१४१५.२६	निविदा SRM पोर्टल वर प्रकाशित करण्यासाठी तयार आहे.
५	भुसावळ संच क्र. ४ व ५	२ x ५००		MoEF&CC च्या सूचनेनुसार सदर संच श्रेणी क मध्ये येत असल्यामुळे So2 उत्सर्जनचे मानक लागू नाही.
६	चंद्रपूर संच क्र.५, ६,७,८ व ९	५ x ५००	१९९४.२७	दि.११.०७.२०२५ च्या MoEF&CC च्या अधिसूचनेनुसार parivesh पोर्टलवर पुनरवलोकणासाठी अर्ज केल्यानंतर So2 उत्सर्जनाची लागुता प्रकरणानुसार ठरवली जाईल.
७	कोराडी संच क्र. ८, ९ व १०	३ x ६६०	१५५६.१४	मे.SPCPL सोबतचे कंत्राट करारानुसार बँक हमी न भरल्याने दि.०९.०६.२०२५

				रोजी कंत्राट रद्द करण्यात आले. नवीन निविदा दि.११.०६.२०२५ रोजी प्रकाशित करण्यात आले. Pre-bid मीटिंग दि.१०.०७.२०२५ रोजी घेण्यात आली. निविदा विक्री दि.०३.११.२०२५ पर्यंत सुरु आहे व त्यानंतर पुढील प्रक्रिया सुरु होईल.
८	चंद्रपूर संच क्र.३ व ४	२ x २१०	१२८.३८	दि.११.०७.२०२५ च्या MoEF&CC च्या अधिसूचनेनुसार parivesh पोर्टलवर पुनर्विलोकनासाठी अर्ज केल्यानंतर So२ उत्सर्जनाची लागुता प्रकरणानुसार ठरवली जाईल.
९	खापरखेडा संच क्र.१ व २	२ x २१०	१२९.१४	दि.०४.०३.२०२४ रोजी कामाचा आदेश जारी केला. उभारणीची कामे ८०% पूर्ण झाली आहे. पूर्णत्वाची अपेक्षित तारीख: दि.३०.०४.२०२६
१०	खापरखेडा संच क्र.३ व ४	२ x २१०	१२९.२०	दि.२९.०३.२०२२ रोजी कामाचा आदेश जारी केला. FGD संयंत्र उभारणी व चाचणी संचलन (Trial Run Operation) पूर्ण झाले असून दि. ०१.१०.२०२४ पासून सदर यंत्रणा कार्यान्वित आहे.

४ . इलेक्ट्रोस्टॅटिक प्रीसिपिटेटर (ESP) अपग्रेडेशन:

पर्यावरणीय नियमांनुसार उत्सर्जन पातळी पूर्ण करण्यासाठी ईएसपी रेट्रोफिटिंगचे काम हाती घेतले आहे. सदर बाबतचा तपशील खालीलप्रमाणे आहे.

	संचांचा तपशील	मे.वॅ.	प्रकल्पाची किंमत (रु कोटी)	सद्यस्थिती
१	खापरखेडा संच १ व २	२ x २१०	११९.१०	दि. १०.०५.२०२३ रोजी कामाचा आदेश जारी केला. सध्या डिझाईन इंजिनिअरिंगची कामे सुरु आहेत. पूर्णत्वाची अपेक्षित तारीख मे २०२६ आहे.
२	चंद्रपूर संच ५ व ६	२ x ५००	२५४.६०	दि. २५.०१.२०२३ रोजी कामाचा आदेश जारी केला. उभारणीची कामे ५२% पूर्ण झाली आहे. पूर्णत्वाची अपेक्षित तारीख: जून २०२६ आहे.

ii) महानिर्मितीचे प्रस्तावित प्रकल्प:

१ चंद्रपूर औष्णिक विद्युत प्रकल्प (१ x ८०० मे.वॅ.)

- महानिर्मितीद्वारा चंद्रपूर औष्णिक विद्युत केंद्र येथे १ x ८०० मेगावॉट संच उभारण्याबाबतची शक्यता तपासण्यात येत आहे.
- तांत्रिक-आर्थिक व्यवहार्यता आणि विस्तृत प्रकल्प अहवाल (DPR) तयार करण्यासाठी सल्लागाराची नियुक्ती करण्यात आली आहे. तांत्रिक-आर्थिक व्यवहार्यतेचा अभ्यास पूर्ण झाला आहे.
- महानिर्मितीच्या संचालक मंडळाने सदर प्रकल्पासाठी तत्त्वतः मंजूरी दिली आहे.
- सल्लागारा कडून विस्तृत प्रकल्प अहवाल प्राप्त झाला असून त्याचे पुनरावलोकन केले जात आहे.

२ पारस औष्णिक विद्युत प्रकल्प (१ x ८०० मे.वॅ.):

- महानिर्मितीद्वारा पारस औष्णिक विद्युत केंद्र येथे १ x ८०० मेगावॉट संच उभारण्याबाबतची शक्यता तपासण्यात येत आहे.
- तांत्रिक-आर्थिक व्यवहार्यता तपासण्यासाठी सल्लागाराची नियुक्ती करण्यात आली आहे.
- तांत्रिक-आर्थिक व्यवहार्यता अहवालासंबंधीची पुढील प्रक्रिया सुरु आहे.

३ भुसावळ औष्णिक विद्युत प्रकल्प (१ x ८०० मे.वॅ.):

- महानिर्मिती द्वारा भुसावळ औष्णिक विद्युत केंद्र येथे १x८०० मेगावॉट संच उभारण्याबाबतची शक्यता पडताळणी करण्याचे नियोजित केले आहे.
- तांत्रिक-आर्थिक व्यवहार्यता तपासण्यासाठी सल्लागाराची नियुक्ती करण्यात आली आहे.
- सल्लागाराकडून तांत्रिक-आर्थिक व्यवहार्यता अहवाल प्राप्त झाला असून त्याचे पुनरावलोकन केले जात आहे.

४ नाशिक औष्णिक विद्युत प्रकल्प (२ x ८०० मे.वॅ.):

- महानिर्मिती द्वारा नाशिक औष्णिक विद्युत केंद्र येथे ८०० मेगावॉट संच उभारण्याबाबतची शक्यता पडताळणी करण्याचे नियोजित केले आहे.
- तांत्रिक-आर्थिक व्यवहार्यता तपासण्यासाठी सल्लागाराची नियुक्ती करण्यात आली आहे. सल्लागाराकडून तांत्रिक-आर्थिक व्यवहार्यता अहवाल प्राप्त झाला असून त्याचे पुनरावलोकन केले जात आहे.

iii) महानिर्मितीच्या जुन्या संचांचे प्रस्तावित नूतनीकरण आणि आधुनिकीकरण प्रकल्प (R&M):

केंद्रीय विद्युत प्राधिकरण, भारत सरकार यांच्या निर्देशांच्या अनुषंगाने महानिर्मितीने जुन्या संचांचे (१७ संच- एकूण क्षमता ४६०० मेगावॉट) नूतनीकरण आणि आधुनिकीकरण/कार्यकाळ विस्ताराचे काम टप्प्या-टप्प्याने करण्याचे नियोजन आहे. या संचांपैकी महानिर्मिती द्वारा सध्या,

टप्पा-१ व २ अंतर्गत ६ जुन्या संचांने नूतनीकरण आणि आधुनिकीकरण /कार्यकाळ विस्तार करण्याचे प्रस्तावित आहे. :-

अ. क्र.	टप्पा व कार्यकाळ	औ. वि. के.	संच	क्षमता (मे.वॅ.)	एकूण (मे.वॅ.)
१.	टप्पा-१ (०१.१२.२०२४ ते ३०.०६.२०२६)	चंद्रपूर	३	२१०	१०५०
		नाशिक	३ व ४	२ x २१०	
		नाशिक	५	२१०	
		भुसावळ	३	२१०	
२.	टप्पा -२ (०१.०६.२०२६ ते ३०.१२.२०२८)	चंद्रपूर	४	२१०	२१०
	एकूण		६ संच		१२६०

६x२१० मे.वॅट च्या उपरोक्त संचांपैकी, ३x२१० मे.वॅट नाशिक व १x२१० मे. वॅट भुसावळ संचांच्या स्थितिचे मुल्यांकन (Condition Assessment) पूर्ण झाले आहे आणि अंतिम विस्तृत प्रकल्प अहवालास वीज नियामक आयोगाची मंजूरी मिळण्याची प्रतीक्षा आहे, तसेच २x२१० मे. वॅट चंद्रपूर संच क्र. ३ व ४ च्या अंतिम विस्तृत प्रकल्प अहवाल पूर्णत्वाची प्रक्रिया सुरु आहे.

iv) महानिर्मितीचे नविकरणीय (पंप स्टोरेज सहित) ऊर्जा प्रकल्प:

महाराष्ट्र शासनाच्या उदंचन जलविद्युत प्रकल्प विकसनाच्या धोरणानुसार, (शासन निर्णय दि.२०.१२.२०२३), महाराष्ट्र राज्यात ३२२५ मेगावॅट एकत्रित क्षमतेचे उदंचन जलविद्युत प्रकल्प विकसित करण्याचे महानिर्मिती द्वारा प्रस्तावित आहे. सदर प्रकल्पांचे विकसन महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळ (MKVDC), जलसंपदा विभाग, महाराष्ट्र शासन आणि मे. एस.जे.व्ही.एन. (SJVN) यांचे सोबत संयुक्त उपक्रम कंपनी स्थापन करून करण्याचे निर्धारित आहे. सदर प्रकल्पांबाबतचा तपशील खालीलप्रमाणे आहे. :-

अ. क्र.	प्रस्तावित उदंचन प्रकल्प	क्षमता (मेवॅ)	एकूण क्षमता (मेवॅ)	प्रस्तावित संयुक्त उपक्रम कंपनी	सद्यस्थिती
१	कोयना डावा तीर	२ x ४०	८०	MKVDC, जलसंपदा विभाग व महानिर्मिती	MKVDC, जलसंपदा विभाग, यांच्या सोबत महानिर्मितीचा दि.१२.०८.२०२४ रोजी सामंजस्य करार झाला आहे. संयुक्त उपक्रम स्थापन करण्यासंबंधीची प्रक्रिया सुरु आहे. सदर प्रकल्प जलसंपदा विभागाद्वारे अंशतः पूर्ण करण्यात आले आहे व संयुक्त उपक्रम स्थापित झाल्यानंतर उर्वरित कामे पूर्ण करण्यात येतील.

२	घाटघर	१ x १२५	१२५	मे. एस.जे.व्ही.एन व महानिर्मिती	मे. एस.जे.व्ही.एन. सोबत सामंजस्य करार झाला आहे. जलसंपदा विभाग, महाराष्ट्र शासन यांच्या सोबत सामंजस्य करार करण्यात आला आहे. मे.एस.जे.व्ही.एन. सोबत संयुक्त उपक्रम स्थापन करण्यास दि.०७.१०.२०२५ रोजी शासनाची मंजूरी मिळाली आहे. मे. एस.जे.व्ही.एन. सोबत संयुक्त उपक्रम स्थापन करण्यासंबंधीची प्रक्रिया सुरु आहे. घाटघर उदंचन प्रकल्प संबंधी प्राथमिक व्यवहार्यता अहवाल (PFR), विस्तृत प्रकल्प अहवाल (DPR) इत्यादी करिता सल्लागार नियुक्त करण्यात आला आहे. कोदाळी, वरसगाव आणि पानशेत उदंचन प्रकल्प संबंधी प्राथमिक व्यवहार्यता अहवाल (PFR), विस्तृत प्रकल्प अहवाल (DPR) इत्यादी करिता सल्लागार नियुक्त करण्याची प्रक्रिया सुरु आहे.
३	कोदाळी	२ x ११०	२२०		
४	वरसगाव	४ x ३००	१२००		
५	पानशेत	४ x ४००	१६००		
एकूण			३२२५		

महानिर्मिती नविकरणीय ऊर्जा प्रकल्प

प्रकल्प	नविकरणीय ऊर्जा प्रकल्प तपशील	क्षमता MW
१) प्रकल्प कार्यान्वित अ) EPC अंतर्गत	<ul style="list-style-type: none"> ५ मेगावॉट क्षमतेचे प्रकल्प चंद्रपूर येथे कार्यान्वित झाले आहेत. १२५ मेगावॉट क्षमतेचे प्रकल्प साक्री येथे कार्यान्वित झाले आहेत. ५० मेगावॉट क्षमतेचे प्रकल्प शिरसुफळ बारामती येथे कार्यान्वित झाले आहेत. ५० मेगावॉट क्षमतेचे प्रकल्प कौडगाव जि. धाराशीव येथे कार्यान्वित झाले आहेत. २५ मेगावॉट क्षमतेचा साक्री-२ प्रकल्प कार्यान्वित झाला आहे. २५ मेगावॉट क्षमतेचा साक्री-१ प्रकल्प कार्यान्वित झाला आहे. ०.५ मेगावॉट क्षमतेचा भुसावळ येथे ग्रीन हायड्रोजन प्रकल्प दि.१८.०३.२०२५ रोजी कार्यान्वित झाला आहे. 	२८०.०५
ब) मुख्यमंत्री सौर कृषी वाहिनी योजना अंतर्गत कार्यान्वित प्रकल्प	<p>राज्यातील शेतक-यांना त्यांच्या सोयीनुसार दिवसा विजेचा पुरवठा उपलब्ध व्हावा, तसेच हरित उर्जाचा वापर वाढवावा व कमी दारात वीज उपलब्ध व्हावी या दृष्टीकोनातून शासन निर्णय दिनांक १४ जून, २०१७ अन्वये राज्यात “मुख्यमंत्री सौर कृषी वाहिनी योजना” सुरु करण्याचा निर्णय घेण्यात आला असून सदर योजना महानिर्मिती कंपनीमार्फत प्रभावीपणे राबविण्यात येत आहे.</p> <p>● राळेगण सिद्धी व कोळंबी पथदर्शी प्रकल्प (एकूण ४ मे.वॉ) दि. २४.०८.२०१८ रोजी , प्रत्येकी २ मेगावॉट क्षमतेचे सौर ऊर्जा प्रकल्प</p>	१४८.०२

	<p>राळेगण सिध्दी, जि. अहमदनगर व कोळंबी, जि. यवतमाळ येथे यशस्वीरित्या कार्यान्वित झाले आहेत.</p> <p>• गव्हाणकुंड, जि. अमरावती १६ मेगावॉट गव्हाणकुंड, जि. अमरावती येथील १६ मेगावॉट क्षमतेचा सौर ऊर्जा प्रकल्प दि. १०.०२.२०२१ रोजी कार्यान्वित झाला आहे.</p> <p>• देगाव जि. धुळे ७ मेगावॉट देगाव जि. धुळे येथील ७ मेगावॉट क्षमतेचा सौर ऊर्जा प्रकल्प दि. २५.०६.२०२१ रोजी कार्यान्वित झाला आहे.</p> <p>• कोक जि. परभणी १० मेगावॉट कोक जि. परभणी येथील १० मेगावॉट क्षमतेचा सौर ऊर्जा प्रकल्प दि. २७.०५.२०२२ रोजी कार्यान्वित झाला आहे.</p> <p>• मानवत जि. परभणी १० मेगावॉट मानवत जि. परभणी येथील १० मेगावॉट क्षमतेचा सौर ऊर्जा प्रकल्प दि. २७.०५.२०२२ रोजी कार्यान्वित झाला आहे.</p> <p>• नारायण डोहा ता. जि. अहमदनगर २.८६ मेगावॉट नारायण डोहा, ता. जि. अहमदनगर येथील २.८६ मेगावॉट क्षमतेचा सौर ऊर्जा प्रकल्प दि. ०४.०६.२०२२ रोजी कार्यान्वित झाला आहे.</p> <p>• हट्टा जि. हिंगोली १० मेगावॉट हट्टा जि. हिंगोली येथील १० मेगावॉट क्षमतेचा सौर ऊर्जा प्रकल्प दि. ०९.०६.२०२२ रोजी कार्यान्वित झाला आहे.</p> <p>• बेंडाळ जि. जालना १० मेगावॉट बेंडाळ जि. जालना येथील १० मेगावॉट क्षमतेचा सौर ऊर्जा प्रकल्प दि. १७.०६.२०२२ रोजी कार्यान्वित झाला आहे.</p> <p>• रानी ऊंचेगाव , जि. जालना १० मेगावॉट रानी ऊंचेगाव जि. जालना येथील १० मेगावॉट क्षमतेचा सौर ऊर्जा प्रकल्प दि. १७.०६.२०२२ रोजी कार्यान्वित झाला आहे.</p> <p>• गोरेगाव जि. हिंगोली १० मेगावॉट गोरेगाव जि. हिंगोली येथील १० मेगावॉट क्षमतेचा सौर ऊर्जा प्रकल्प दि. २२.०६.२०२२ रोजी कार्यान्वित झाला आहे.</p> <p>• पिंपरवाडी जि. नांदेड १० मेगावॉट पिंपरवाडी जि. नांदेड येथील १० मेगावॉट क्षमतेचा सौर ऊर्जा प्रकल्प दि. २४.०६.२०२२ रोजी कार्यान्वित झाला आहे.</p> <p>• अराळी जि. धाराशीव १० मेगावॉट अराळी जि. धाराशीव येथील १० मेगावॉट क्षमतेचा सौर ऊर्जा प्रकल्प दि. ११.०७.२०२२ रोजी कार्यान्वित झाला आहे.</p> <p>• पेडगाव जि. हिंगोली १० मेगावॉट पेडगाव जि. हिंगोली येथील १० मेगावॉट क्षमतेचा सौर ऊर्जा प्रकल्प दि. १२.०७.२०२२ रोजी कार्यान्वित झाला आहे.</p> <p>• नागलवाडी जि. वर्धा १० मेगावॉट नागलवाडी जि. वर्धा येथील १० मेगावॉट क्षमतेचा सौर ऊर्जा प्रकल्प दि. २९.०७.२०२२ रोजी कार्यान्वित झाला आहे.</p> <p>• वाळेखिंडी जि. सांगली ३.३६ मेगावॉट वाळेखिंडी जि. सांगली येथील ३.३६ मेगावॉट क्षमतेचा सौर ऊर्जा प्रकल्प दि. ०५.०५.२०२३ रोजी कार्यान्वित झाला आहे.</p> <p>• नागेवाडी जि. सांगली ४.२ मेगावॉट नागेवाडी जि. सांगली येथील ४.२ मेगावॉट क्षमतेचा सौर ऊर्जा प्रकल्प दि. ०५.०५.२०२३ रोजी कार्यान्वित झाला आहे.</p>	
--	---	--

	<p>स्वाक्षरी करण्यात आली.</p> <ul style="list-style-type: none"> जमीन संपादन प्रक्रिया सुरु आहे. <p>कान्हेरी, ता. बाळापूर, जिल्हा- अकोला येथे १०० मेगावॅटचा सौर प्रकल्प:</p> <ul style="list-style-type: none"> महानिर्मितीने मेसर्स प्रोजील ग्रीन एनर्जी लिमिटेडला कान्हेरी, तालुका बाळापूर, जिल्हा अकोला येथे १०० मेगावॅटच्या ईपीसी प्रकल्पासाठी लेटर ऑफ अवार्ड दिला आहे. तसेच, दि.२४.१२.२०२४ रोजी करारावर स्वाक्षरी करण्यात आली. प्रकल्पासाठी ग्रिड कनेक्टिव्हिटी महापारेषण (एसटीयू) कडून प्राप्त झाली आहे. भूसंपादन आणि प्रकल्प डिझाइन अभियांत्रिकी प्रक्रियेत आहे. <p>मोगराळे, ता. माण, जिल्हा. सातारा येथे १०० मेगावॅटचा सौर प्रकल्प:</p> <ul style="list-style-type: none"> महानिर्मितीने मेसर्स प्रोजील ग्रीन एनर्जी लिमिटेडला मोगराळे, ता. माण, जिल्हा. सातारा येथे १०० मेगावॅटच्या ईपीसी प्रकल्पासाठी करारपत्र दिले आहे. तसेच, दि. २८.०५.२०२५ रोजी करारावर स्वाक्षरी करण्यात आली. महापारेषण (एसटीयू) येथे प्रकल्पासाठी ग्रिड कनेक्टिव्हिटीची मंजुरी अंतिम टप्प्यात आहे. जमीन संपादन प्रक्रिया सुरु आहे. <p>पिंपळकोठा, ता. पारलोआ, जिल्हा: जळगाव येथे १५० मेगावॅटचा सौर प्रकल्प:</p> <ul style="list-style-type: none"> महानिर्मितीने मेसर्स एलसी इन्फ्रा प्रोजेक्ट प्रायव्हेट लिमिटेड आणि मेसर्स शेरिशा सोलर एसपीव्ही फोर प्रायव्हेट लिमिटेड यांच्या कन्सोर्टियमला पिंपळकोठा, ता. पारलोआ, जिल्हा: जळगाव येथे १५० मेगावॅटच्या ईपीसी प्रकल्पासाठी लेटर ऑफ अवार्ड दिला आहे. तसेच, दि. २३.१२.२०२४ रोजी करारावर स्वाक्षरी करण्यात आली. प्रकल्पासाठी ग्रिड कनेक्टिव्हिटी महापारेषण (एसटीयू) कडून प्राप्त झाली आहे. भूसंपादन आणि प्रकल्प डिझाइन अभियांत्रिकी प्रक्रियेत आहे. <p>२) ईपीसी अंतर्गत प्रकल्प (११२ मेगावॉट)</p> <p>लातूर (६० मेगावॉट) :</p> <ul style="list-style-type: none"> महानिर्मितीने लातूर येथे ६० मेगावॉट सौर ऊर्जा प्रकल्पाच्या विकासासाठी दिनांक १८.१२.२०२० रोजी गोदरेज आणि बॉयस कंपनी लि. यांना इरादा पत्र दिले आहे. दिनांक २४.०३.२०२१ रोजी जमीन सुपूर्द केली आहे आणि २०.०९.२०२१ रोजी करारावर स्वाक्षरी केली आहे. टोपोग्राफी आणि जिओटेक सर्वेक्षण पूर्ण झाले आहे. सध्या स्थानिक ग्रामस्थांच्या विरोधामुळे लातूरच्या ६० मेगावॉट प्रकल्पाचे काम रखडले आहे. <p>औष्णिक विद्युत केंद्राच्या जागेवरील (५२ मेगावॉट):</p> <ul style="list-style-type: none"> महानिर्मितीने स्वरयू एनर्जी मुंबई (पूर्वीचे रिफेक्स एनर्जी लि.) यांना दिनांक १८.१२.२०२० रोजी नाशिक, परळी, कोराडी TPS आणि साक्री सौर ऊर्जा केंद्राच्या जमिनीवर ५२ मेगावॉट सौर ऊर्जा प्रकल्पाच्या विकासासाठी इरादा पत्र दिले आहे. ५२ मेगावॉट TPS जमीन प्रकल्पासाठी प्रकल्प अंमलबजावणी प्रगतीपथावर आहे आणि ३० डिसेंबर, २०२५ पर्यंत पूर्ण करण्याचे नियोजन आहे. 	११२
--	---	-----

	<p>३) सौर ऊर्जा प्रकल्प ३९० मेगावॉट क्षमता - यवतमाळ (७५ मेगावॉट), वाशिम-१ (१३० मेगावॉट), वाशिम-२ (४० मेगावॉट, कचराळा (१४५ मेगावॉट)</p> <ul style="list-style-type: none"> • महाराष्ट्र शासनाने दि. ०४.०९.२०२४ आणि २९.०९.२०२१ च्या ठरावानुसार ३९० मेगावॉट सौर ऊर्जा प्रकल्पांना मान्यता दिली आहे. वाशिम आणि यवतमाळ जिल्ह्यातील सर्व जमिनींसाठी अंतिम जमीन ताब्यात घेण्याचे आदेश प्राप्त झाले आहे. • वाशिम आणि यवतमाळ जिल्ह्यांतील सर्व जमिनींसाठी अंतिम जमीन ताब्यात घेण्याचे आदेश प्राप्त झाले आहेत. • वाशिम आणि यवतमाळ (पिंपरी इजारा सोडून) अंतर्गत प्रकल्प जमिनींचे जेएमआर, सीमा दगड निश्चित करणे आणि सीमांकन पूर्ण झाले आहे. • मंडळाने २ टप्प्यांमध्ये निविदा प्रकाशित करण्यास मान्यता दिली आहे (टप्पा -१: २४५ मेगावॉट, १३० मेगावॉट वाशिम -१ आणि ४० मेगावॉट वाशिम-२, ७५ मेगावॉट यवतमाळ आणि टप्पा-२: १४५ मेगावॉट कचराळा, चंद्रपूर). • ३९० मेगावॉटपेक्षा कमी क्षमतेच्या सर्व जागांसाठी पर्यावरण आणि सामाजिक मूल्यांकन केएफडब्ल्यू बँकेने सल्लागार मेसर्स ईआरएम मार्फत पूर्ण केले आहे. • केएफडब्ल्यूने सल्लागार मे.एईकॉमद्वारे क्रिटिकल हॅबिटॅट अभ्यास पूर्ण केला आहे. • वाशिम-२ (४० मेगावॉट) आणि यवतमाळ (७५ मेगावॉट) साठी ग्रिड कनेक्टिव्हिटी दि.२०.०८.२०२५ पर्यंत वैध आहे. जीसीसाठी नवीन अर्ज सादर केला आहे. TFR प्रक्रियेत आहे. • २४५ मेगावॉट सौर प्रकल्पांसाठी दि.१९.१२.२०२३ रोजी KfW बँक आणि DEA यांच्यात १३० दशलक्ष युरोचे कर्ज करार झाले आहेत. • KfW, महाजेनको आणि GoM यांच्यात प्रकल्प करार आणि दि.०९.०७.२०२५ रोजी KfW आणि महाजेनको यांच्यात स्वतंत्र करार झाला आहे. दि. ०९.०७.२०२५ रोजी उपकंपनी करार देखील झाला आहे. • कचराळा (१४५ मेगावॉट) जमिनीवर कुंपण घालण्याचे काम पूर्ण झाले आहे. निविदा प्रक्रिया सुरू आहे. <p>सध्याची स्थिती (५० मेगावॉट आणि ४० मेगावॉट):</p> <ul style="list-style-type: none"> • वाशिम (२x२० मेगावॉट) आणि यवतमाळ (२x२५ मेगावॉट) या चार जागांसाठी दि.०९.१०.२०२४ रोजी मे.बोंदाडा इंजिनिअरिंग लिमिटेड यांना इरादा पत्र जारी करण्यात आला. दि.१८.१२.२०२४ रोजी जमीन हस्तांतरित करण्यात आली. करार दि.०६.०५.२०२५ रोजी स्वाक्षरी करण्यात आला. डिझाइन आणि अभियांत्रिकी काम प्रगतीपथावर आहे. <p>४) महानिर्मितीच्या जमीनीवरील प्रकल्प (पारस व लखमापूर -१२७ मेगावॉट) पारस (६२ मेगावॉट)</p> <ul style="list-style-type: none"> • दि. १९.१०.२०२३ रोजी, महानिर्मितीने मे.जेन्सोल इंजिनिअरिंग लिमिटेडला पारस, ता. बाळापूर, जिल्हा अकोला येथे ६२ मेगावॉट ईपीसीच्या प्रकल्पासाठी एक पुरस्कार पत्र दिले आहे. तसेच, दि. २२.०२.२०२४ रोजी करारावर स्वाक्षरी करण्यात आली. • दि. १५.०७.२०२५ रोजी, मंडळाने मे.जेन्सोलला गैर-कार्यक्षमता आणि दिवाळखोरीमुळे करारात डिफॉल्ट केल्यामुळे एलओए रद्द केला आहे. • दि. १५.०८.२०२५ रोजी, पारस सौर प्रकल्पाच्या रखडलेल्या अंमलबजावणीसाठी विविध पद्धतींचा शोध घेण्यासाठी एक्सप्रेसन ऑफ इंटरेस्ट (ईओआय) प्रकाशित केले आहे. 	<p>३९०</p> <p>१२७</p>
--	---	-----------------------

	<p>लखमापूर -६५ मेगावॉट:</p> <ul style="list-style-type: none"> हा प्रकल्प आरई-बंडलिंग योजनेअंतर्गत ईपीसी तत्वावर विकसित करण्याचे नियोजित आहे आणि या प्रकल्पातून निर्माण होणारी वीज चंद्रपूर युनिट सोबत एकत्रित केली जाईल. मे. बीव्हीजी इंडिया लिमिटेडला दि. ०९.१०.२०२४ रोजी इरादा पत्र दिले. प्रकल्पाचे काम अंतिम टप्प्यात आहे आणि मार्च, २०२६ पर्यंत ते पूर्ण करण्याचे नियोजन आहे. <p>५) दोंडाईचा सौर पार्क (२५० मेगावॉट):</p> <ul style="list-style-type: none"> महानिर्मितीने दि. २२.०१.२०२१ रोजी (दर-आधारित कॉम्प्युटर बोलीद्वारे) सौर प्रकल्प विकासक (एसपीडी) निवडण्यासाठी निविदा प्रकाशित केली. दि. १७.१२.२०२१ रोजी २५० मेगावॉट क्षमतेसाठी यशस्वी एसपीडी म्हणून मेसर्स टीपी सौर्य लिमिटेडला एलओए देण्यात आला. दि. ११.०१.२०२२ रोजी महानिर्मिती व महावितरण यांच्यात रु.२.५८/किलोवॉट प्रति तास दराने वीज विक्री करार स्वाक्षरी झाला. दि. १४.०१.२०२२ रोजी महानिर्मिती व मे.टीपी सौर्य लिमिटेड यांच्यात रु. २.५१/किलोवॉट प्रति तास दराने वीज खरेदी करार स्वाक्षरी झाला. मे.टीपीएसएलने पीपीए संपुष्टात आणण्यासाठी एमईआरसीकडे याचिका दाखल केली. महानिर्मितीला दि.२३.०५.२०२३ रोजी वीज नियामक आयोगाकडून नोटीस मिळाली. वीज नियामक आयोगाच्या निर्देशांनंतर, मे.टीपीएसएलने ऑगस्ट २०२४ मध्ये साइट पुन्हा सुरु केली आणि कुंपण/पाया खोदण्याचे काम सुरु केले आणि साइटवर सुरक्षा तैनात केली आहे. याव्यतिरिक्त, साइटवर मॉड्यूल माउंटिंग स्ट्रक्चर/पॉलिन/राफ्टर्स प्राप्त झाले आहेत आणि ऑफिस सेट-अपचे काम पूर्ण झाले आहे. सुरक्षा एजन्सी तैनात करण्यात आली आहे. ४२४.१९ हेक्टर जमिनीपैकी १८४ हेक्टर जमिनीसाठी एलएलए ऑगस्ट, २०२५ मध्ये पूर्ण झाले आणि आदिवासी आणि वर्ग-२ जमिनी भाडेपट्ट्यावर घेण्यासाठी दि. ३१.१२.२०२४ रोजी धुळे जिल्हाधिकारी कार्यालयात सादर केलेला प्रस्ताव आणखी एक महिना (म्हणजे डिसेंबर, २०२५ पर्यंत) प्रलंबित आहे. मे. टीपीएसएलने ऑक्टोबर, २०२५ पर्यंत ५० मेगावॉट आणि उर्वरित २०० मेगावॉट मार्च, २०२६ पर्यंत पूर्ण करण्याचे नियोजन आहे. ३०.२५ कोटी रुपयांपैकी, सोलर पार्क इन्फ्रास्ट्रक्चर डेव्हलपमेंटसाठी एमएनआरईकडून १८.२५ कोटी रुपयांचा सीएफए प्राप्त झाला. वित्त मंत्रालयाने (भारत) दि. २०.०७.२०२२ रोजी आर्थिक वर्ष २०२२-२३ साठी राज्यांना विशेष सहाय्य योजनेअंतर्गत २५० मेगावॉट दोंडाईचा सोलर पार्कसाठी ९०.०० कोटी रुपयांची रक्कम मंजूर केली. <p>६) तरंगता सौर ऊर्जा प्रकल्प (टप्पा-१) इरई धरण (१०५ मेगावॉट):</p> <ul style="list-style-type: none"> चंद्रपूर जिल्ह्यातील इराई धरण येथे १०५ मेगावॉट क्षमतेच्या तरंगत्या सौर ऊर्जा प्रकल्पाच्या विकासासाठी सोलर पार्क योजनेअंतर्गत (मोड-८, UMPREPP) दि.०१.०२.२०२४ रोजी MNRE ने तत्वतः मान्यता दिली. महानिर्मितीने दि.१७.०६.२०२२ रोजी इराई धरण येथे १०५ मेगावॉट क्षमतेच्या तरंगत्या सौर प्रकल्पाच्या विकासासाठी SPD निवडण्यासाठी निविदा प्रकाशित केली. महावितरण कडून वीज खरेदीसाठी संमती न मिळाल्यामुळे, दि. १२.१२.२०२३ रोजी निविदा रद्द करण्यात आली. पर्यायी पर्याय म्हणून, SJVNL सोबत संयुक्त उपक्रमात इराई येथे EPC 	<p>२५०</p> <p>१०५</p>
--	---	-----------------------

	<p>सोलर PV प्रकल्प विकसित करण्याचा आणि RE बंडलिंगसाठी वापरण्याचा प्रस्ताव आहे. (ऑक्टोबर, २०२५ मध्ये GoM कडून मंजुरी मिळाली). दरम्यान, RE बंडलिंग अंतर्गत १०५ मेगावॉट क्षमतेच्या EPC प्रकल्पासाठी बोर्डांने दि.०६.०८.२०२५ रोजी मान्यता दिली.</p> <ul style="list-style-type: none"> बोली प्रक्रिया व्यवस्थापनासाठी सल्लागाराची नियुक्ती प्रक्रिया सुरु आहे आणि महापारिषणने जी.सी. रद्द केले आहे (पुन्हा अर्ज केला जाईल). भू-तंत्रज्ञान तपासणी आणि बाथिमेट्रिक सर्वेक्षणासह सविस्तर प्रकल्प अहवाल पूर्ण झाला आणि MNRE/SECI/GoM ला सादर केला. SECI ने DPR ची छाननी केली आणि त्यानुसार अनुपालन SECI कडे पाठवले गेले आणि ते स्वीकारले गेले. दि. २४.०९.२०२४ रोजी SECI/MNRE आणि GoM ला सादर केलेला सुधारित DPR सौर पार्क शुल्कासाठी GoM च्या मंजुरी प्रतीक्षेत आहे. दि. १९.०९.२०२३ रोजी, महापारिषणने वीज निस्काषण पायाभूत सुविधा विकसित करण्यासाठी ७९.८० कोटी रुपयांचे मागणी पत्र सादर केले. ५९.८४ कोटी रुपयांचे आगाऊ पैसे भरण्याची प्रक्रिया सुरु आहे. महापारिषणने मध्ये निविदा तयार करण्याचे काम सुरु आहे. दि.१४.०६.२०२४ रोजी त्रिपक्षीय करारासाठी महापारिषणला संमती देण्यात आली. अर्थ मंत्रालयाने (GoI) दि. २०.०७.२०२२ च्या आदेशानुसार आर्थिक वर्ष २०२२-२३ साठी राज्यांना विशेष सहाय्य योजनेअंतर्गत १०५ मेगावॉट ईराई पार्कसाठी ५०.०० कोटी रुपयांची रक्कम मंजूर केली. संपर्क रस्ते आणि पाणीपुरवठा प्रणालीचे विकास काम पूर्ण झाले आहे. 	
<p>३) मुख्यमंत्री सौर कृषी वाहिनी योजना- १.०</p>	<p>१७९ मेगावॉट योजना (१७९ मेगावॉट पैकी २१.०२ मेगावॉट कार्यान्वित) विविध जिल्ह्यामध्ये सौर ऊर्जा प्रकल्प : १६.१ मेगावॉट</p> <ul style="list-style-type: none"> महावितरण कंपनीने १३५० मेगावॉट क्षमतेचे प्रकाशित केलेल्या निविदेत महानिर्मिती कंपनीने त्यांच्या ताब्यात असलेल्या जिल्हानिहाय जमिनी करिता निविदेमध्ये भाग घेतला आहे. महावितरण कंपनीने दि. १२.०६.२०२० रोजी महानिर्मिती कंपनीला विविध जिल्ह्यात १७९ मेगावॉट क्षमतेच्या प्रकल्पाकरिता इरादा पत्र निर्गमित केले आहे. M/s. EESL यांनी १७९ मेगावॉट क्षमतेचे प्रकल्प विकसित करण्यासाठी वीज दर रु. ३.११/युनिट असे सादर केले आहे. महानिर्मितीच्या ताब्यातील जमिनीवर प्रकल्पाचे पायाभूत सुविधा व वीज निष्कासन करण्याचे व्यवस्था M/s. EESL यांच्या तर्फे करण्यात येणार आहे. महानिर्मिती कंपनीने दि. ०२.०९.२०२०. रोजी M/s. EESL यांना १७९ मेगावॉट क्षमतेचे प्रकल्प विकसित करण्याकरिता इरादा पत्र निर्गमित केले आहे. महानिर्मिती कंपनीचे दि. १८.०९.२०२० रोजी M/s. EESL यांच्यासोबत वीज दर रु. ३.११/kWh करिता वीज खरेदी करार (PPA) झाला आहे. महानिर्मिती कंपनीचे दि. ३०.०९.२०२० रोजी महावितरण कंपनी सोबत वीज दर रु. ३.३०/kWh करिता (वीज खरेदी करार) PPA झाला आहे. १६.१ मेगावॉट (दरी- कन्नूर, जि. सांगली येथे ६.१ मेगावॉट आणि सोनगाव येथे ५ मेगावॉट आणि सांभोरा येथे ५ मेगावॉट, जिल्हा- अमरावती येथे सुरु केलेले काम प्रगतिपथावर आहे. 	<p>१६.१</p>

४) “मुख्यमंत्री सौर कृषी वाहिनी योजना- २.०”	<p style="text-align: center;">CMAGF योजना (MSKVY २.०)</p> <ul style="list-style-type: none"> • महानिर्मिती ने “मुख्यमंत्री सौर कृषी वाहिनी योजना २.०” योजनेअंतर्गत ५०० MW आणि ८०० MW क्षमतेसाठी बोली लावली ज्यामध्ये, महानिर्मिती ने अनुक्रमे ३९५ MW आणि ६७६ MW क्षमतेसाठी कमी दराची बोली सादर केली. महावितरणने दि. ०७.०३.२०२४ रोजी महानिर्मितीला इरादा पत्र (LOA) दिले. • महानिर्मिती कंपनीस मुख्यमंत्री सौर कृषी वाहिनी योजना - २.० अंतर्गत एकूण १०७१ मेगावॉट क्षमतेचे राज्यातील ९ जिल्हयामध्ये ८५ ठिकाणी सौर प्रकल्प अस्थापित करण्यासाठी कार्यादेश देण्यात आले आहेत. • सदर प्रकल्पासाठी महानिर्मिती कंपनीने एकूण ८५५ मेगावॉट क्षमतेच्या ७० ठिकाणी जमीनी ईपीसी कंत्राटदारांना प्रकल्प उभारणीसाठी हस्तांतरित करण्यात आल्या आहेत व सदर ६७ ठिकाणी प्रकल्प उभारणीचे काम सुरु आहे. एकूण १९३ मेगावॉट क्षमतेच्या १६ ठिकाणी जमीन अधिग्रहण सुरु असून सदर जमीनी ईपीसी कंत्राटदारांना प्रकल्प उभारणीसाठी हस्तांतरित करण्यात येणार आहेत. • प्रकल्प उभारण्यासाठी ईपीसी कंत्राटदारांना हस्तांतरित केलेल्या जागांपैकी, एकूण ७७२ मेगावॉट क्षमतेच्या ६० जागांवर प्रकल्प उभारण्याचे काम अंतिम टप्प्यात आहे आणि उर्वरित हस्तांतरित जमिनीवर प्रकल्पाचे उभारणी युद्धपातळीवर सुरु आहे. आतापर्यंत १०६ मेगावॉट क्षमतेचे (९ जागांवर) प्रकल्प कार्यान्वित झाले आहेत आणि एकूण १००९ मेगावॉट क्षमतेचे प्रकल्प मार्च, २०२६ पर्यंत कार्यान्वित करण्याचे नियोजन आहे. 	१०७१
---	--	------

महाराष्ट्र राज्य वीज पारेषण कंपनी मर्यादित

(१) कंपनीची माहिती

महापारेषणच्या कार्याचा परिचय:

'महाराष्ट्र राज्य विद्युत पारेषण कंपनी लि.' (संक्षिप्त नाव: महापारेषण, Mahatransco किंवा M.S.E.T.C.L) ही संपूर्णपणे महाराष्ट्र शासनाच्या मालकीची, सार्वजनिक क्षेत्रातील कंपनी आहे. पूर्वाश्रमीच्या "महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळ" या संस्थेची पुनर्रचना झाल्यानंतर जून, २००५ मध्ये "महापारेषण" कंपनी अस्तित्वात आली. वीज निर्मिती केंद्रापासून वितरण केंद्रापर्यंत वीज पारेषित करण्याची म्हणजेच विजेचे वहन करण्याची जबाबदारी महापारेषण कंपनीवर आहे. कमीत-कमी वीज हानी होईल याची काळजी घेत सुरळीत व अखंडीत वीज वहन करण्यासाठी आवश्यक त्या उपाययोजना करण्याचे कार्य महापारेषण कंपनी करीत आहे.

यासाठी महापारेषण कंपनीने राज्यात सर्वव्यापक अशी पारेषण यंत्रणा उभारली आहे. यामध्ये विविध स्तराच्या वीज वाहिन्या व मनोरे तसेच विविध स्तराच्या उपकेंद्रांचा समावेश आहे. उभारण्यात आलेल्या वाहिन्या व उपकेंद्रांचे संचलन व सुव्यवस्था राखणे इत्यादी कामांचाही समावेश महापारेषणच्या कार्यात होतो.

वरील बाबींचा विचार केल्यास संपूर्ण देशात महापारेषण ही पारेषण सेवा देणारी सर्वात मोठी राज्य पारेषण कंपनी ठरली आहे. माहे ऑक्टोबर, २०२५ अखेरपर्यंत महापारेषण कंपनीमध्ये एकूण ५२,८०६ सर्किट किलो मिटरस लांबीच्या वीज वाहिन्या कार्यरत आहेत. तसेच कंपनीच्या अति उच्चदाब क्षमतेच्या वीज उपकेंद्रांची संख्या ७५९ असून त्यांची एकूण परावर्तन क्षमता १,४२,७८३ एम.व्ही.ए. एवढी आहे.

राज्य पारेषण उपक्रमाची कार्यः-

भारतीय विद्युत कायदा २००३ च्या कलम ३९ मधील तरतुदीस अनुसरून राज्य पारेषण उपक्रम (State Transmission Utility) सूचित केले आहे. राज्य पारेषण उपक्रमाची प्रमुख कार्य खालील प्रमाणे आहेत.

अ) राज्यांतर्गत पारेषण प्रणालीद्वारे वीजेचे वहन करणे.
ब) राज्यांतर्गत पारेषण प्रणालीशी संबंधित नियोजन समन्वयाची खालील घटकांशी संबंधित सर्व कार्ये पार पाडणे.

- १) केंद्रीय पारेषण उपक्रम
- २) राज्य शासन
- ३) निर्मिती कंपनी
- ४) प्रादेशिक ऊर्जा समित्या
- ५) प्राधिकरणे
- ६) पारेषण परवानाधारक
- ७) या संदर्भात राज्य शासनाने अधिसूचित केलेली इतर कोणतीही व्यक्ती

क) राज्यांतर्गत योज निर्मिती कंपनीपासून वीज भार केंद्रांपर्यंत सुरळीत व अखंडीत वीज पारेषणासाठी कार्यक्षम समन्वयित आणि किफायतशीर पारेषण प्रणालीची उभारणी सुनिश्चित करणे.

ड) वीज ग्राहक, पारेषण परवानाधारक किंवा वीज निर्मिती कंपनीस पारेषण प्रणालीचा वापर करण्यासाठी भेदभाव रहित मुक्त प्रवेश (Open Access) प्रदान करणे.

राज्य पारेषण उपक्रम आराखडा:

राज्य पारेषण उपक्रमाच्या सन २०२४-२५ ते २०३३-३४ या दशवार्षिक आराखडयापैकी

सन २०२६-२७ या वर्षाचा आराखडा खालीलप्रमाणे आहे.:-

अ.क्र.	तपशिल	२०२६-२७
१	नविन उपकेंद्र उभारणी (संख्या)	२५
२	नविन वाहिनी उभारणी (स.कि.मी.) (*)	२२६२.४
३	एच.टी.एल.एस.(स.कि.मी.)	९४६.०८
४	परावर्तन क्षमता वाढ (एम.व्ही.ए.) (**)	१००३५
५	रिअॅक्टर (एम.व्ही.ए.आर.)	०
६	कॅपॅसिटर (एम.व्ही.ए.आर.)	०
७	स्टॅटकॉम (एम.व्ही.ए.आर.)	०
८	विशेष योजना (रु. कोटीमध्ये)	३४३.१७
९	नागपूर आयल्युडिंग (रु.कोटी)	३०.३२
१०	भांडवली खर्च (रु.कोटी)	६३५६.०८

(*)यात संलग्न वाहिन्या उभारणे, जोड वाहिन्या उभारणे दुसरे परिपथ उभारणी, करणे या कामांचा समावेश आहे.

(**) यात नविन उपकेंद्रांमुळे स्थापित क्षमतेतील वाढ, कमी क्षमतेची रोहित्रे जादा क्षमतेच्या रोहित्रांनी बदलणे व अतिरिक्त रोहित्रे उभारणे या कामांचा समावेश आहे.

महाराष्ट्र राज्य विद्युत वितरण कंपनी मर्यादित

महाराष्ट्र राज्य विद्युत वितरण कंपनी मर्यादित

- (१) कंपनीची कार्ये व कर्तव्ये
- (२) कंपनीची माहिती
- (३) वितरण हानीची सद्यः स्थिती
- (४) कृषिपंप ऊर्जाकरण
- (५) मुख्यमंत्री बळीराजा मोफत वीज योजना-२०२४
- (६) सुधारित वितरण क्षेत्र योजना (RDSS)
- (७) निरंतर वीज योजना
- (८) मुख्यमंत्री सौर कृषी वाहिनी योजना २.०
- (९) स्वयंपूर्ण महाराष्ट्र आवासीय रूफ टॉप सोलार (SMART) योजना
- (१०) सौर ऊर्जाकरण करण्यासाठी वीज वितरण प्रणाली बळकट करणे व शेतकऱ्यांच्या कृषिपंपास पारंपारीक पध्दतीने वीज जोडणी देणे (ADB)
- (११) मागेल त्याला सौर कृषी पंप
- (१२) जिल्हा नियोजन व विकास मंडळ अंतर्गत महावितरण कंपनीमार्फत राबविण्यात येणाऱ्या योजना:-
 - (अ) आदिवासी उप योजना (जिल्हास्तर)
 - (ब) आदिवासी उप योजना (विशेष कृती कार्यक्रम)
 - (क) विशेष घटक योजना (जिल्हास्तर)
- (१३) इलेक्ट्रीक व्हेईकल चार्जिंग स्टेशन
- (१४) कंपनीमार्फत ग्राहकांना वीजपुरवठ्याकरिता उभारण्यात येणाऱ्या पायाभूत सुविधा
- (१५) महाराष्ट्र शासनाने विविध विद्युत ग्राहकांसाठी दिलेल्या इतर सवलती

(१) महावितरण कंपनीची कार्ये व कर्तव्ये:

(अ) कंपनी मुख्यतः वीज वितरणाच्या व्यवसायामध्ये असेल आणि त्यानुसार वितरण व्यवसायासाठी आवश्यक असणारी महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळाच्या (बोर्ड) च्या मालमत्ता, मालमत्तेसंबंधी हितसंबंध, हक्क आणि दायित्वे निहित असेल, विद्युत अधिनियम, २००३ च्या भाग बारावा (बोर्डची मान्यता) (आणि त्या अंतर्गत अधिसूचित हस्तांतरण योजना) च्या तरतुदीनुसार मंडळाची मान्यता घेण्याचा महाराष्ट्र सरकारचा निर्णय आणि यासंदर्भातील ठराव, परिपत्रके, अध्यादेश व अधिसूचना आणि कंपनी पुढील निर्णय घेईल आणि कंपनी, विद्युत अधिनियम, २००३ च्या कलम १४ च्या तरतुदीनुसार वितरण परवानाधारक म्हणून काम करेल.

(ब) उपपारेषण, वितरण, पुरवठ्याची तरतूद, पुरवठा, वहन, खरेदी, विक्री, आयात, निर्यात व विजेचा व्यापार करणे, विद्युत नियामक आयोगाच्या निर्देशानुसार वितरणात खुल्या प्रवेशाचा परिचय करून देणे.

(क) वीजेच्या वितरणाच्या प्रयोजनार्थ प्रकल्प सहयोगी लाईन्स आणि त्यांच्याशी संबंधित सर्व गोष्टी संपादित करणे, स्थापन करणे, बांधणे, हाती घेणे, उभारणे, मांडणे, त्यांचा उपयोग करणे, कार्यान्वित करणे, व्यवस्थापन करणे, भाड्याने तसेच भाडेपट्ट्याने देणे, खरेदी करणे, विक्री करणे, सुस्थितीत ठेवणे, त्यांचे परिवर्तन करणे, फेरफार करणे, नूतनीकरण करणे, आधुनिकीकरण करणे, त्यासंबंधात काम करणे व वापर करणे, त्यात उपकेंद्रे, नागरी बांधकाम वितरण केंद्रे, केबल्स, तारा (वायर्स), तारमार्ग (लाईन्स) संचायक (अक्युमुल्युलेटर) संयंत्रे, चलित्र (मीटर्स), मापी (मीटर) उपकरण, सामुग्री व विजेचे उत्पादन, निर्मिती, वापर साठवण, मोजणी व वितरण लाईन्स (एलटी अँड एचटी ११/ २२/ ३३केव्ही) समावेश होतो.

(ड) विद्युत शक्ती (इलेक्ट्रिक पॉवर) यांची खरेदी, आयात, निर्यात व्यवसाय किंवा त्यातील अन्य देवघेव यांचे कामकाज पुढे चालू ठेवणे आणि इलेक्ट्रिक उपकेंद्रे, असोशिएट्स, लाईन्स (एल टी अँड एचटी ११/ २२/ ३३केव्ही) यांचे कार्यचालन व परीक्षण आणि (इलेक्ट्रिक पॉवर). विद्युत विजेचा वापर, साठवण व मागणी तसेच वितरण व पुरवठा यांच्याशी संबंधित असणाऱ्या संबंधितांच्या कार्यक्रमांमध्ये सहकार्य करणे व सल्ला देणे.

(इ) उच्च व्होल्टेजच्या (हाय व्होल्टेज) (११ / २२ / ३३केव्ही) आणि कमी व्होल्टेजच्या तारांमार्फत आणि सहयोगी उपकेंद्रांमार्फत इलेक्ट्रिक डिस्ट्रिब्युशन लाईन्स आणि किंवा नेटवर्क उभारणे, स्थापन करणे, बांधकाम करणे, ते स्वीकारणे, उभारणे, मांडणे, उपयोगात आणणे, चालवणे, व्यवस्थापन करणे, ते भाड्याने देणे, भाडेपट्ट्याने देणे, खरेदी करणे, विक्री करणे, सुस्थितीत ठेवणे, ते परावर्धित करणे, त्यात फेर करणे, त्याचे नूतनीकरण करणे, त्यांचे आधुनिकीकरण करणे, त्यासंबंधात काम करणे व त्याचा वापर करणे आणि त्यात महाराष्ट्र राज्य व अन्यत्र कुठेही असलेले वितरण केंद्रांसह सहयोगी उपकेंद्रे केबल्स, तारा (वायर्स), संचायक (अक्युमुल्युलेटर), संयंत्रे, चलित्र (मीटर्स), मापी (मीटर्स), उपकरणे, सामुग्री संगणक व अँसिलरी वितरण सेवांशी संबंधित असणारी सामग्री, विद्युत ऊर्जेचा पुरवठा, स्काडा आणि एएमआर सिस्टीम टेलिकम्युनिकेशन आणि टेलिमिटरिंग उपकरणे यांचा समावेश होता. इतरांकरिता व इतरांच्या वतीने हायव्होल्टेज (११/ २२/ ३३केव्ही) आणि लोव्होल्टेज लाईन्स आणि लोव्होल्टेज लाईन्स आणि संलग्न उपकेंद्रे, उपकरणे, साधने, केबल्स, वायर्स यांची उभारणी, कार्याचलन, परीक्षण, व्यवस्थापन हाती घेणे.

(२) कंपनीची माहिती:-

वीज वाहिनीतील तुट कमी करण्यासाठी मराविविकेम मध्ये एप्रिल २००३ पासून महावितरण कंपनीकडून कार्यक्रम राबविण्यात येत आहे. या सुधारणा कार्यक्रमांतर्गत विविध उपक्रम सुरु करण्यात आले.

(१) ऊर्जा लेखांकन :- परिमंडळ, मंडळ, विभागीय आणि वाहिनी स्तरावर ऊर्जा लेखांकन करून त्याचा मासिक आढावा घेण्यात येतो.

(२) तांत्रिक हानी कमी करण्यासाठी अन्य विभागांतर्गत तसेच क्षेत्रिय कार्यालयातर्फे खालील उपाय योजना करण्यात येत आहे.

वितरण प्रणाली सुधारणेसाठी पायाभूत सुविधा वाढवून तांत्रिक हानी कमी करण्यासाठी खालील कामे नियोजित आहेत :-

- (अ) नवीन उप केंद्रांची उभारणी
- (ब) अस्तित्वातील उप केंद्राची क्षमता वाढविणे (Augmentation)
- (क) नवीन उच्च दाब वीज वाहिन्या
- (ड) नवीन लघु दाब वीज वाहिन्या
- (इ) नवीन रोहित्रे

वरील सर्व बाबींमुळे वितरण जाळे सशक्त होऊन तांत्रिक हानी कमी होण्यास मदत होणार आहे.

(३) वाणिज्यिक हानी कमी करण्यासाठी खालील उपाय योजिले आहेत :-

महावितरणमध्ये Centralized Billing पद्धतीची अंमलबजावणी.

वाणिज्यिक नुकसान कमी करण्यासाठी घरगुती, वाणिज्यिक व औद्योगिक (RCI) ग्राहकांची Billing efficiency वाढविण्याचे प्रयत्न करण्यात येत आहे.

स्मार्ट मीटर महावितरणच्या विविध प्रणाली (System Metering-Feeder आणि Distribution Transformer) मध्ये तसेच सर्व प्रकारच्या अकृषक ग्राहकांना (उच्चदाब / लघुदाब) बसविण्यात येत असून आजतागायत एकूण ७१.०९ लक्ष इतके स्मार्ट मीटर बसविण्यात आले आहेत. ऊर्जा वापराच्या पद्धतीवर तपशीलवार माहिती उपलब्ध झाल्याने विद्युत कंपन्यांना वीजेचे नियोजन प्रभावीपणे करणे शक्य होईल. त्याचा पर्यायाने ग्राहकांनाच फायदा होऊन दर्जेदार वीज पुरवठा मिळण्यास मदत होणार आहे.

स्मार्ट मीटरमुळे ग्राहकांचे सक्षमीकरण होणार आहे. स्मार्ट मीटरद्वारे स्वयंचलित रिडींग यंत्रणेमार्फत नोंदविलेल्या रिडींगमुळे मानवी चूका कमी होऊन ग्राहकांना योग्य वीज बील मिळेल व वितरण कंपनीकडून जलद ग्राहक सेवा प्राप्त होण्यास मदत होईल. स्मार्ट मीटरद्वारे अधिक अचूक रिडींग उपलब्ध झाल्यामुळे बिलिंग संबंधीत तक्रारींचे प्रमाण नगण्य होण्यास मदत होणार आहे.

स्मार्ट मीटर ग्राहकांना त्यांच्या विजेच्या वास्तविक (Real Time) वापराची माहिती २४x७ उपलब्ध होईल. यासाठी मोबाईल ऐप विकसित करण्यात आले असून त्यामुळे ग्राहकांस इष्टतम वापर करून बिलात बचत करण्यास मदत होणार आहे.

राज्यातील वीज चोरीला आळा घालण्यासाठी महावितरण कंपनीतर्फे विविध उपाय योजना राबविल्या जातात. त्याचा तपशील पुढीलप्रमाणे आहे:-

राज्यात आज रोजी एकूण कायमस्वरूपी ४३ फिरते पथक आपआपल्या कार्यक्षेत्रात नियमितपणे विद्युत संचाची तपासणी करून विद्युत संचातील अनियमितता व वीज चोरीचे प्रकार शोधून काढण्यासाठी कार्यरत आहे.

प्रविभागीय/विभागीय/उप विभागीय पातळीवर ऊर्जा लेखांकन करण्यात येते, निर्धारित वीज गळतीपेक्षा जास्त गळती असल्याचे आढळून आल्यास संबंधित विभागात लक्ष केंद्रित करून वीज गळती कमी करण्याचा प्रयत्न करण्यात येत आहे.

❖ **वितरण हानीची सद्यःस्थिती खालीलप्रमाणे आहे:-**

वर्ष	% वितरण हानी	तांत्रिक व वाणिज्यिक हानी
वर्ष	% वितरण हानी	% तांत्रिक व वाणिज्यिक हानी
२०१५-१६	१४.५१	१८.७९
२०१६-१७	१४.६८	१८.८८
२०१७-१८	१३.९०	१७.४१
२०१८-१९	१३.६३	१६.९४
२०१९-२०	१५.९१	२१.३२
२०२०-२१	१५.२९	२०.७३
२०२१-२२	१४.७४	१५.४९
२०२२-२३	१४.५६	१५.९८
२०२३-२४	१५.८०	१९.३२
२०२४-२५	१५.०६	१५.२३
२०२५-२६ (सप्टेंबर -२०२५ अखेर)	११.६४	१३.७१

४. **कृषिपंप ऊर्जाकरण:**

महावितरण कंपनीमध्ये कृषिपंप ऊर्जाकरणाची स्थिती खालीलप्रमाणे आहे.

मागील ३ वर्षात महावितरण कंपनीमार्फत देण्यात आलेल्या कृषिपंप वीज जोडण्या खालीलप्रमाणे :-

अ.क्र.	वर्ष	दिलेल्या कृषिपंप वीज जोडण्या
१	२०२१-२२	१,४५,८६७
२	२०२२-२३	१,७०,२६३
३	२०२३-२४	१,१२,९४२
४	२०२४-२५	२,५८,९५१
५	२०२५-२६ (डिसेंबर - २०२५ अखेर)	२,७४,६१४ (अपारंपरिक)
	एकूण	९,६२,६३७

५. मुख्यमंत्री बळीराजा मोफत वीज योजना-२०२४

शासन निर्णय दि.२५.०७.२०२४ अन्वये “मुख्यमंत्री बळीराजा मोफत वीज योजना” राबविण्यास मान्यता देण्यात आली आहे. सदर योजनेअंतर्गत ७.५ एच.पी पर्यंतच्या महावितरण कंपनीच्या शेती पंप ग्राहकांना एप्रिल २०२४ पासून मोफत वीज देण्यास मान्यता देण्यात आली आहे.सदर योजना ५ वर्ष म्हणजेच एप्रिल २०२४ ते मार्च २०२९ पर्यंत कालावधीकरिता राबविण्यास मान्यता देण्यात आली आहे.

शेतकऱ्यांवर येणाऱ्या वीजबिलाचा भार उचलण्याचे शासनाने ठरविले असून राज्यातील ४४ लाख ६ हजार शेतकऱ्यांच्या ७.५ अश्वशक्ती क्षमतेपर्यंतच्या शेतीपंपांना पूर्णतः मोफत वीज पुरवली जाईल. याकरिता १४ हजार ७६१ कोटी रुपये अनुदान स्वरूपात उपलब्ध करून देण्यात येणार आहेत. तसेच योजना कालावधीत सदर रक्कमेत वाढ/घट झाल्यास त्याप्रमाणे निधी अर्थसंकल्पित करून महावितरण कंपनीस वर्ग करण्यास मान्यता देण्यात आली आहे.

सन २०२४-२५ करिता ७.५ HP क्षमतेपर्यंतच्या ४४,९८,६०१ शेतीपंपांना एकूण रु. १७,२९८ कोटी रक्कमेची वीजदर सवलत देण्यात आलेली आहे.

सन २०२५-२६ करिता ७.५ HP क्षमतेपर्यंतच्या ४४,८३,८५६ शेतीपंपांना एकूण रु.७७८९ कोटी रक्कमेची वीजदर सवलत देण्यात आलेली आहे.

६. सुधारीत वितरण क्षेत्र योजना (RDSS)

केंद्र शासनाद्वारे राज्यातील शासकीय वीजवितरण कंपन्यांना त्यांची कार्यरत कार्यक्षमता व आर्थिक स्थिरता सुधारण्याकरिता आर्थिक मदत देण्याकरिता सुधारित वितरण क्षेत्र योजना (RDSS) दि.२०.०७.२०२१ रोजीच्या कार्यालयीन जापनाद्वारे जाहीर केली आहे.

योजनेची उद्दिष्टे

- वीज ग्राहकांना दर्जेदार, विश्वासार्ह व वाजवी किंमतीचा वीज पुरवठा
- वर्ष २४-२५ पर्यंत AT&C Loss (तांत्रिक व वाणिज्यिकहानी) १२-१५% पर्यंत कमी करणे
- वर्ष २०२४-२५ पर्यंत वीज पुरवठ्याची सरासरी किंमत (Average Cost of Supply) आणि वीज पुरवठ्याचा सरासरी महसूल (Average Revenue Realized)यामधील तफावत शून्य करणे.

योजनेची वैशिष्ट्ये

- सशर्त आर्थिक सहाय्यद्वारे आर्थिक स्थिरता व परिचालन कार्यक्षमता सुधार,
- वितरण पायाभूत सुविधांचे बळकटीकरण तसेच वीजपुरवठ्याची गुणवत्ता व उपलब्धता यात सुधार,
- स्मार्ट मीटरिंग व वितरण हानी कमी करणे .

योजनेचा तपशील व सद्यस्थिती :

तपशील	संख्या	रक्कम (रु. कोटी)	निवेदेची सद्यस्थिती
घटक-१ स्मार्ट मीटरिंग		रु.१४,५४७	
❖ ग्राहक मीटरिंग	२.३७ कोटी	रु.१३,४९३	एकूण निविदा प्रकाशित - ६ (रु. १५,३०८ कोटी)
❖ रोहित्र (Transformer) मीटरिंग	४.०७ लक्ष बिगर शेती रोहित्रे	रु. ९३७	कार्यादेश पारित- ६ (रु. २८,९९६ कोटी)
❖ वाहिनी (Feeder) व सीमा (Boundary) मीटरिंग	२७,८२६ वाहिन्या	रु. ११७	खालीलप्रमाणे मीटर बसविण्याची कामे पूर्ण झाली आहेत : ग्राहक मीटरिंग - ८०,३६,०३९ रोहित्र (Transformer) मीटरिंग- २,६६,९०७ वाहिनी (Feeder) व सीमा (Boundary) मीटरिंग - २९,८०३

घटक-२:- वितरण प्रणालीतील हानी (AT&C Loss) कमी करणे	वर्ष २०२४-२५ पर्यंत १३ % पर्यंत कमी करणे	रु. १३,१४९	एकूण निविदा प्रकाशित - ७२ (रु. १२,३६८ कोटी) कार्यादेश पारित - ७२ (रु. १३,१०४ कोटी) खालीलप्रमाणे कामे पूर्ण झाली आहेत - वाहिनी पृथक्करण (Feeder Segregation) - २,५८२ वाहिन्या, उच्चदाब वितरण प्रणाली (HVDS) - ३,९५० रोहित्रे, वीजचोरी प्रवण क्षेत्रात Aerial Bunched (AB) केबल बदलणे - ३२,०१९ किमी. उच्चदाब व लघुदाब वाहिन्या - १२,९७१ किमी.
वाहिनी पृथक्करण वाहिनी विभाजन वाहिनी क्षमतावाढ - वीजचोरी प्रवण क्षेत्रात केबल मल्टी मीटर बॉक्स बसविणे - उच्चदाब वितरण प्रणाली(HVDS) उपकेंद्रांना कॅपेसिटर बसविणे - IT/OT संबंधित कामे -	४,७१२ वाहिन्या ९,८४३ किमी १९,८८४ किमी ३०,३३२ किमी ३,९८,०८० नग ५,१७० रोहित्रे २,०५१ नग, रु.१६८ कोटी		
महावितरण सुधारीत वितरण क्षेत्र योजना (RDSS) सद्यस्थितीत मंजूर रक्कम		रु. २७,६९६	

७. निरंतर वीज योजना:-

ग्राहकांना अखंडित व दर्जेदार वीज पुरवठा देण्याकरिता राज्यातील १५ वर्षांपेक्षा जास्त जुने व तांत्रिकदृष्ट्या अकार्यक्षम जुने रोहित्र बदलणे व त्यासाठी लागणारे ऑईल बदलणे याकरिता निरंतर विज योजना शासन निर्णय दि. ०५.०३.२०२४ अन्वये जाहीर करण्यात आली आहे. सदर योजनेअंतर्गत प्रत्येक वर्षी ५०० कोटी प्रमाणे ३ वर्षासाठी १५०० कोटी इतक्या खर्चास मान्यता देण्यात आली आहे. त्यामध्ये एकूण ३४,६५३ विद्युत रोहित्रे नवीन बसवण्यात येणार असून २४,२८१ किलो ऑईल बदलणे प्रस्तावित आहे. निरंतर वीज योजनेअंतर्गत ५९९१ विद्युत रोहित्रे बदलण्यात आली असून २७,३३० कि.ली. ऑईल क्षेत्रिय स्तरावर वितरित करण्यात आले आहे.

८. मुख्यमंत्री सौर कृषी वाहिनी योजना २.० :-

- राज्यातील शेतकऱ्यांना दिवसा अखंडित व भरवशाचा वीज पुरवठा उपलब्ध व्हावा, यासाठी कृषी वीज वाहिनीचे सौर उर्जेद्वारे विद्युतीकरण करण्यासाठी दिनांक १४ जून, २०१७ च्या शासन निर्णयान्वये "मुख्यमंत्री सौर कृषी वाहिनी योजना" सुरू करण्यात आली आहे.
- या योजनेची मिशन मोडमध्ये अंमलबजावणी करण्यासाठी मुख्यमंत्री सौर कृषी वाहिनी योजना-२.०, या योजनेस शासन निर्णय दिनांक ०८.०५.२०२३ अन्वये मान्यता देण्यात आली असून, सदर अभियानांतर्गत एकूण १६००० मेगावॉट सौर ऊर्जा क्षमता स्थापित करण्याचे उद्दिष्ट ठरविण्यात आले आहे.

३. MSKVY २.० साठी जमीन उपलब्धता

- अ. महावितरण कंपनीच्या मागणीप्रमाणे संबंधित जिल्हाधिकारी यांनी शासकीय/निमशासकीय व खाजगी जमिनीपैकी वीज उपकेंद्रापासून जवळ असणारी सुमारे ३९,००० एकर इतकी जमीन सौर ऊर्जा प्रकल्प उभारण्यासाठी उपलब्ध करून दिली आहे.
- ब. खाजगी जमीन भाडेपट्ट्याने उपलब्ध करून घेताना जमिनीचा त्या वर्षीचा नोंदणी व मुद्रांक विभागाने निर्धारित केलेल्या किंमतीच्या ६ टक्के नुसार परिगणित केलेला दर किंवा प्रतिवर्ष रु.१,२५,०००/- प्रति हेक्टर यापैकी जी रक्कम जास्त असेल ती रक्कम पायाभूत वार्षिक भाडेपट्टा दर म्हणून गृहीत धरण्यात येईल. अशा प्रकारे प्रथम वर्षी आलेल्या पायाभूत वार्षिक भाडेपट्टा दरावर (Base Rate) प्रत्येक वर्षी ३% सरळ पध्दतीने भाडेपट्टी दरात वाढ करण्यात येणार आहे.

४. सौर प्रकल्पांसाठी प्रोत्साहनात्मक आर्थिक सहाय्य-

- अ. या अभियानांतर्गत ११ के.व्ही. / २२ के.व्ही. फिडरवर वीज जोडणी करणाऱ्या प्रकल्पधारकांना रु.०.२५ प्रति युनिट आणि ३३ के. व्ही. वर वीज जोडणी करणाऱ्या प्रकल्पधारकांना रु.०.१५ प्रति युनिट प्रोत्साहनात्मक आर्थिक सहाय्य प्रकल्प कार्यान्वित झाल्याच्या दिनांकापासून ३ वर्षांच्या कालावधीसाठी देय आहे.
- ब. या अभियानांतर्गत आस्थापित सौर ऊर्जा प्रकल्प जोडण्यात आलेल्या वीज उपकेंद्राच्या आवश्यक देखभाल आणि सुधारणांसाठी (उदा. ब्रेकर्सची दुरुस्ती/बदलणे, संरक्षण प्रणाली दुरुस्ती किंवा बदल, उपकेंद्रातील सर्किट बदल, ट्रान्सफॉर्मरची क्षमता वाढविणे, कॅपॅसिटर बदल, इ.) राज्य शासनाद्वारे प्रति उपकेंद्र रु.२५ लाखांपर्यंत अनुदान देण्यात येत असून आतापर्यंत रु.६९५.५ कोटी अनुदान वितरित केले आहे.
- क. विकेंद्रित कृषी वीज वाहिनीवर आधारित सौर ऊर्जा प्रकल्प कार्यान्वित झाल्यानंतर ज्या ग्रामपंचायतींच्या कार्यक्षेत्रात प्रकल्प आस्थापित झालेला आहे अशा ग्रामपंचायतीस रु.५ लाख प्रति ग्रामपंचायत ३ वर्षांच्या कालावधीसाठी अनुदान देण्यात येत येत असून आतापर्यंत रु.२०.५५ कोटी अनुदान वितरित करण्यात आले आहे.

५. अभियानाचे फायदे:-

- १) सदर अभियानांतर्गत उभारण्यात येणाऱ्या १६,००० मेगावॉट क्षमतेच्या सौर ऊर्जा प्रकल्पांमुळे राज्यात विविध जिल्ह्यांमध्ये विकेंद्रित पध्दतीने अंदाजे रु. ७०,००० कोटींची गुंतवणूक होईल व सौर ऊर्जा प्रकल्प उभारणे, ती २५ वर्षे चालवणे आणि त्यांची देखभाल दुरुस्ती करणे, याद्वारे ग्रामीण भागात अंदाजे १३७०० पूर्णवेळ व ३०,००० अर्धवेळ रोजगार निर्माण होणार आहेत.
- २) राज्यातील शेतकऱ्यांच्या शेतीपंपांसाठी त्यांच्या मागणीप्रमाणे दिवसा योग्य त्या भाराने वीज पुरवठा उपलब्ध होईल.
- ३) महावितरण कंपनीस भविष्यात अक्षय ऊर्जेच्या खरेदी बंधनाच्या (RPO) पूर्तीसाठी होणारी मदत.
- ४) वीज खरेदी दर व वीज दर कमी होऊन सबसिडीचा आर्थिक भार कमी होणे.

- ५) शेतीपंपासाठी लागू असलेले वीज दर कमी झाल्याने Cross Subsidy ची रक्कम कमी होऊन औद्योगिक व वाणिज्यिक दर सुध्दा कमी होण्यास मदत होणार आहे.

❖ **सद्यस्थिती :-**

एमएसईबी सोलर अॅग्रो पॉवर लिमिटेड (एमएसएपीएल) (MSAPL)कंपनीला नोडल एजन्सी म्हणून काम करण्यासाठी नेमणूक करण्यात आली आहे.

सदर योजने अंतर्गत महावितरण कंपनीतर्फे १६९३५ मे.वॅ. क्षमतेसाठी कार्यादेश देण्यात आले आहेत. सद्यस्थितीत, मुख्यमंत्री सौर कृषी वाहिनी योजने अंतर्गत (दिनांक २८/१२/२०२५ अखेर) ३१७३ मे.वॅ. क्षमतेचे ५८७ उपकेंद्रांमध्ये सौर ऊर्जा प्रकल्प कार्यान्वित झालेले असून, त्यानुसार एकूण २१६० कृषी वाहिन्यांवरील ८,४१,४६० कृषी ग्राहकांना दिवसा वीज पुरवठ्याचा लाभ होत आहे.

९. **स्वयंपूर्ण महाराष्ट्र आवासीय रुफ टॉप सोलार (SMART) योजना :-**

आर्थिक दृष्ट्या दुर्बल वीज ग्राहकांना छतावरील सौर ऊर्जा प्रकल्प आस्थापित करण्यास प्रोत्साहित करून वीजेच्या बाबतीत स्वयंपूर्ण बनविणे तसेच सौर ऊर्जेद्वारे निर्मित ऊर्जेच्या घरगुती वापरानंतर शिल्लक असलेल्या वीजेच्या विक्रीमधून त्यांच्या उत्पन्नाचा अतिरिक्त स्रोत निर्माण करणे व त्याद्वारे छतावरील सौर ऊर्जा निर्मिती क्षमतेत वाढ करणे याकरीता **स्वयंपूर्ण महाराष्ट्र आवासीय रुफ टॉप (SMART) सोलार योजनेस** या शासन निर्णय दि.०६.१०.२०२५ अन्वये मान्यता देण्यात आली आहे.

या योजनेअंतर्गत दारिद्र्य रेषेखालील सुमारे १,५४,६२२ घरगुती वीज ग्राहक तसेच ज्यांचा वीज वापर १०० युनिटपेक्षा कमी आहे असे सुमारे ३,४५,३७८ आर्थिक दृष्ट्या दुर्बल घरगुती वीज ग्राहक असे एकूण ५,००,००० घरगुती ग्राहकांना छतावरील सौर ऊर्जा प्रणाली आस्थापित करण्यासाठी केंद्रशासनाद्वारे घोषित अनुदानव्यतिरिक्त अधिकचे अनुदान राज्य शासनातर्फे देण्यास मान्यता देण्यात आली आहे. सौर ऊर्जा प्रणाली आस्थापित करण्यासाठी प्रति किलोवॉट आधारभूत किंमत रु.५०,००० इतकी गृहीत धरल्यास राज्य शासनातर्फे दारिद्र्यरेषेखालील ग्राहकांना रु. १७,५००,१०० युनिटपेक्षा कमी वापर असणारे आर्थिक दृष्ट्या दुर्बल ग्राहकांपैकी सर्वसाधारण गटाकरीता रु.१०,०००, अनुसूचित जाती करिता रु. १५,००० व अनुसूचित जमाती करिता रु. १५,००० इतके अनुदान राज्य शासनातर्फे देण्यास मान्यता देण्यात आली आहे.

या योजनेसाठी सन २०२५-२६ या वर्षासाठी रु. ३३०.०० कोटी व सन २०२६-२७ या वर्षासाठी रु.३२५ कोटी इतक्या रकमेची तरतूद करण्यास मान्यता देण्यात आली आहे.

१०. **सौर ऊर्जाकरण करण्यासाठी वीज वितरण प्रणाली बळकट करणे व शेतकऱ्यांच्या कृषीपंपास पारंपारीक पध्दतीने वीज जोडणी देणे.**

“मुख्यमंत्री सौर कृषी वाहिनी योजना २.० (MSKVY-२.०)” या राज्यशासनाच्या flagship योजनेची यशस्वीपणे अंमलबजावणी व्हावी यासाठी पारंपारीक पध्दतीने “वीज वितरण प्रणालीचे सक्षमीकरण करणे व कृषीपंपांना त्वरीत वीज जोडणी देणे” या योजनेस व त्याकरिता Asian Development Bank (ADB) कडून कर्ज घेण्यास शासन निर्णय दि.१५.०३.२०२४ अन्वये मान्यता देण्यात आली आहे.

सदर योजना महावितरण कंपनी मार्फत राबविण्याकरीता सौर ऊर्जा निर्मितीच्या प्रकल्प किंमतीच्या ३०% Viability Gap Funding (VGF) (व्यवहार्य फरक निधी) रुपये २२०० कोटी, वीज वितरण प्रणालीचे सक्षमीकरण करण्याकरीता रुपये ७६०० कोटी, शेती पंपांना पारंपारिक पध्दतीने वीज जोडणी करण्याकरीता रुपये १००० कोटी, SCADA प्रणाली करिता रुपये ६०० कोटी, प्रायोगिक तत्वावर बॅटरी एनर्जी स्टोरेज करण्याकरीता रुपये १५० कोटी व प्रकल्प राबविण्याकरीता सहाय्य (Project

Implementation Assistance) रुपये ३५ कोटी अशा विविध घटकांच्या कामानुसार एकूण रु.११५८५ कोटी इतक्या प्रकल्प खर्चास मान्यता देण्यात आली आहे.

या योजनेसाठी आवश्यक असणाऱ्या एकूण रकमेपैकी ७०% नुसार रु.८१०९ कोटी इतका निधी “Market Borrowing” द्वारे Asian Development Bank (ADB) यांच्याकडून प्रचलित बाजार भावाच्या व्याज दराने राज्यशासनाने कर्ज घेऊन महावितरण कंपनीस देण्यास व योजनेचा ३०% निधी रु. ३४७६ कोटी सन २०२४-२८ या वर्षात राज्य शासनाच्या अर्थसंकल्पिय नियतव्ययातून महावितरण कंपनीस भागभांडवल स्वरूपात देण्यास मान्यता देण्यात आली आहे.

कृषीपंप ग्राहकांना दिवसा अखंडीत व नियमित वीजपुरवठा करणे, कृषीपंपाकरीता लागणाऱ्या वीजेची पूर्तता अपारंपारिक स्रोताद्वारे निर्माण होणाऱ्या वीजेने करणे, MSKVY-२.० योजनेअंतर्गत उपलब्ध होणारी सौर ऊर्जा दिवसा शेतकऱ्यांना उपलब्ध करून देण्याकरीता सध्या अस्तित्वात असलेल्या वीज वितरण प्रणालीचे सक्षमीकरण करणे, ५ लाख शेतीपंपाना कालबद्ध कार्यक्रमानुसार पारंपारिक पध्दतीने वीज जोडणी देणे त्यासाठी लागणारी पायाभूत सुविधा निर्माण करणे, विकेंद्रीत अक्षय ऊर्जा (Distributed Renewable Energy) निर्माण केल्यामुळे वितरण वाहिन्यांची लांबी कमी करून वीज गळती कमी करणे, वीज खरेदी खर्च कमी करणे, अतिरिक्त उत्पन्न ऊर्जा बॅटरी स्टोरेज करून उच्चतम मागणी दरम्यान वीज वापरणे आणि वीज वितरण जाळ्यांचे स्वयंचलन (Automation) करणे तसेच SCADA प्रणाली व Command and control centre उभारणे, ही या योजनेची उद्दीष्टे आहेत.

Asian Development Bank (ADB) कडून घेतलेल्या कर्जाची परतफेड सन २०२९ ते सन २०४३ पर्यंत करण्यात येणार आहे. महावितरण कंपनी सदर कर्जाची व्याजासह परतफेड त्यांच्या विविध आर्थिक स्रोतातून करणार आहे. त्यामुळे कर्जाची परतफेड करण्याचा आर्थिक भार महाराष्ट्र शासनावर पडणार नाही.

सदर योजनेअंतर्गत Asian Development Bank (ADB), राज्य शासन व केंद्र शासनादरम्यान कर्जाबाबत दि.२८.११.२०२५ रोजी करार करण्यात आला आहे.

११. “पी.एम. कुसुम घटक ब” व “मागेल त्याला सौर कृषीपंप” योजना

पर्यावरणाचे रक्षण करणे, हरित ऊर्जेला प्रोत्साहन देणे, शेतकऱ्यांना दिवसा सिंचनासाठी वीजपुरवठा करणे या उद्देशाने, महाराष्ट्र राज्यात “पी.एम. कुसुम घटक ब” व “मागेल त्याला सौर कृषीपंप” या दोन्ही योजना राबविण्यात येत आहे. सदरच्या दोन्ही योजनेतर्गत एकूण १० लाख ७५ हजार शेतकऱ्यांना सौर ऊर्जा पंप उपलब्ध करून देण्यात येणार आहेत.

यामध्ये लाभार्थी ऑनलाइन पोर्टलद्वारे सौर कृषी पंपाची मागणी नोंदवू शकतात. एकूण पंपांच्या १३.५ % इतके पंप अनुसूचित जातीसाठी राखीव आहेत आणि ९ % इतके पंप अनुसूचित जमातीसाठी राखीव आहेत, उर्वरित ७७.५ % इतके पंप सामान्य वर्गवारीच्या लाभार्थ्यांसाठी आहेत.

सदर योजनेतर्गत, लाभार्थी हिस्सा पोटी सर्वसाधारण वर्गवारीतील शेतकऱ्यांना पंप किमतीच्या १०% व अनुसूचित जाती/जमाती वर्गवारीतील शेतकऱ्यांना पंप किमतीच्या ५% रक्कम भरावयाची आहे. उर्वरित रक्कम अनुदानापोटी केंद्र शासन व राज्य शासन द्वारे देण्यात येणार आहे.

“पी.एम. कुसुम घटक ब” योजना -

“पी.एम. कुसुम घटक ब” योजना राबविण्यास दि. १२.०५.२०२१ च्या शासन निर्णय अन्वये मान्यता देण्यात आली आहे. पी.एम. कुसुम घटक ब योजनेअंतर्गत जलदगतीने सौर कृषीपंप आस्थापित करण्याकरीता महाराष्ट्र राज्यात महावितरण व महाऊर्जा (MEDA) द्वारे अंमलबजावणी करण्यात येत आहे.

राज्यात पी.एम. कुसुम घटक -ब योजनेअंतर्गत एकूण ५,७५,००० (महावितरण - २,९५,००० व महाऊर्जा - २,८०,०००) सौर कृषिपंप आस्थापित करण्याचे उद्दिष्ट आहे. दि. २७.०१.२०२६ पर्यंत ५,७५,००० सौर कृषिपंप पैकी एकूण ५,०१,१६९ सौर कृषिपंप (महावितरणमार्फत- २,९५,००० व महाऊर्जामार्फत- २,०६,१६९) आस्थापित करण्यात आलेले आहेत व उर्वरित कामे प्रगतीपथावर आहे.

“मागेल त्याला सौर कृषिपंप” योजना -

राज्य शासनाने २०२४ च्या अर्थसंकल्पीय अधिवेशनात पारेषण विरहीत सौर कृषि पंप आस्थापित करण्यासाठी “मागेल त्याला सौर कृषि पंप” योजना ही नवीन योजना जाहीर केली. राज्य शासनाने दि.१५.०३.२०२४ रोजीच्या शासन निर्णयाद्वारे AIB कर्जाच्या निधीतून पुढील ५ वर्षांसाठी ५ लक्ष पारेषण विरहीत सौर कृषि पंप आस्थापित करण्याची मंजूरी दिली आहे. राज्य शासन एशियन इन्फ्रास्ट्रक्चर इनव्हेस्टमेंट बँक (AIB) कडून कर्ज घेणार व ते महावितरणकडे निधी म्हणून हस्तांतरित करेल. राज्य शासन अतिरिक्त वीज विक्री कर निधी (TOSE) वापरून कर्जाची परतफेड करेल.

मागेल त्याला सौर कृषि पंप योजने अंतर्गत ७.५ एचपी पारेषण विरहित सौर पंप करिता पात्र असलेले लाभार्थी हे १० एचपीचा सौर पंपासाठी मागणी करू शकतात त्यासंबंधीचे परिपत्रक दि.०४.०२.२०२५ रोजी प्रसिद्ध करण्यात आले आहे.

सद्यःस्थितीत, मागेल त्याला सौर कृषि पंप योजने अंतर्गत ५ लक्ष सौर कृषिपंप पैकी दिनांक २७.०१.२०२६ रोजी पर्यंत एकूण १,८६,९५७ आस्थापित करण्यात आले असून उर्वरित कामे प्रगतीपथावर आहेत.

महाराष्ट्राने दि. २७.१०.२०२५ ते दि. २५.११.२०२५ या कालावधीत ४५,९११ सौर पंप आस्थापित केले आहेत व या विश्वविक्रमाची नोंद गिनीज वर्ल्ड रेकॉर्ड्स ने घेतली आहे. दि.०५.१२.२०२५ रोजी, मा.मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य यांनी एका महिन्यात सर्वाधिक सौर पंप आस्थापित केल्याबद्दल गिनीज वर्ल्ड रेकॉर्ड्सचा पुरस्कार स्वीकारला.

दि. २७.०१.२०२६ पर्यंत भारतात सर्व योजनांमध्ये आस्थापित करण्यात आलेल्या एकूण १२,९३,३५३ सौर पंपापैकी, महाराष्ट्राने ८,०१,७४२ सौर पंप आस्थापित केले आहेत, जे देशात एकूण आस्थापित सौर पंपाच्या ६२% आहे. भारतातील सौर पंप आस्थापनेत महाराष्ट्राचे योगदान खरोखरच महत्त्वपूर्ण आहे. सौर पंप आस्थापित करण्यात महाराष्ट्र राज्य देशात अव्वल आहे.

१२. जिल्हा नियोजन व विकास मंडळ अंतर्गत महावितरण कंपनीमार्फत राबविण्यात येणाऱ्या योजना:

आदिवासी उपयोजनेअंतर्गत विद्युत विकास क्षेत्रामध्ये महावितरण मार्फत खालील योजना राबविण्यात येतात.

• आदिवासी उपयोजना (जिल्हास्तर) :

सदरील योजना आदिवासी क्षेत्र (टीएसपी) तसेच आदिवासी क्षेत्राबाहेरील (ओटीएसपी) आदिवासी लाभार्थीकरीता राबविली जाते. हया योजनेतील ८५ टक्के निधी हा टिएसपी क्षेत्रातील तर उर्वरित निधी हा ओटीएसपी क्षेत्रातील आदिवासी लाभार्थीकरीता खर्च केला जातो. हया योजनेत प्रामुख्याने आदिवासी शेतकरी लाभार्थ्यांना त्यांच्या कृषिपंपास वीज पुरवठा देणे, आदिवासी लाभार्थ्यांना घरगुती वीज जोडण्या देणे तसेच आदिवासी क्षेत्रातील विद्युतीकरण न झालेल्या वाडी / पाड्यांचे विद्युतीकरण करणे ही कामे केली जातात.

सन २०२३-२४ मध्ये ह्या योजनेमध्ये शासनाकडून टीएसपी क्षेत्राकरीता रु. ७६.३२ कोटी तर ओटीएसपी क्षेत्राकरीता रु. १७.८० कोटी इतका निधी प्राप्त झाला आहे. या योजनेत माहे नोव्हेंबर २०२५ अखेर झालेल्या कामाची प्रगती पुढीलप्रमाणे :-

तपशिल		टी.एस.पी.		ओ.टी.एस.पी.	
		लक्ष्य	साध्य	लक्ष्य	साध्य
भौतिक उद्दिष्टे	कृषीपंप ऊर्जाकरण	४१५	३६३	३४५	२६६
	घरगुती वीज जोडण्या	७५३	७५३	१३१	११७
	वाडीपाडा विद्युतीकरण	३८	२१	०	०
	उच्चदाब वाहिनी	३०९.७५ कि.मी.	२७८.८० कि.मी.	१३१.७४ कि.मी.	१०५.६९ कि.मी.
	लघुदाब वाहिनी	२६३.३७ कि.मी.	२५०.०१ कि.मी.	६०.९३ कि.मी.	५०.०७ कि.मी.
	वितरण रोहित्रे	४०९	१८	१२२	२०
प्राप्त निधी		रु. ७६.३२ कोटी		रु. १७.८० कोटी	
खर्च		रु. ७१.८२ कोटी		रु. १६.७२ कोटी	

टिप: उर्वरीत कामे प्रगतिपथावर आहेत.

सन २०२४-२५ मध्ये ह्या योजनेमध्ये शासनाकडून टीएसपी क्षेत्राकरीता रु. ५९.८४ कोटी तर ओटीएसपी क्षेत्राकरीता रु. १८.१२ कोटी इतका निधी प्राप्त झाला आहे. या योजनेत माहे नोव्हेंबर २०२५ अखेर झालेल्या कामाची प्रगती पुढीलप्रमाणे :-

तपशिल		टी.एस.पी.		ओ.टी.एस.पी.	
		लक्ष्य	साध्य	लक्ष्य	साध्य
भौतिक उद्दिष्टे	कृषीपंप ऊर्जाकरण	१८१	७१	८४	१०
	घरगुती वीज जोडण्या	८५६	५९५	३१०	१४६
	वाडीपाडा विद्युतीकरण	७०	३३	५	२
	उच्चदाब वाहिनी	३५८.०० कि.मी.	१७०.०८ कि.मी.	८६.१३ कि.मी.	३५.६३ कि.मी.
	लघुदाब वाहिनी	३७६.७५ कि.मी.	१६९.०५ कि.मी.	१०४.०१ कि.मी.	४२.०७ कि.मी.
	वितरण रोहित्रे	४०९	१८	२०५	७७
प्राप्त निधी		रु. ५९.८४ कोटी		रु. १८.१२ कोटी	
खर्च		रु. ३५.५५ कोटी		रु. ६.९९ कोटी	

टिप: उर्वरीत कामे प्रगतिपथावर आहेत.

(ब) विशेष घटक योजना (जिल्हास्तर):-

- या योजनेद्वारे अनुसूचित जाती व नवबौद्ध लाभार्थ्यांना कृषीपंप व घरगुती जोडणी देणे, दलित वस्त्यांतील पथदिव्यांचे विद्युतीकरण इ. कामे केली जातात.
- महाराष्ट्र शासनाच्या जिल्हा नियोजन व विकास मंडळामार्फत विशेष घटक योजनेतर्गत दरवर्षी महावितरण कंपनीस कर्जाऊ स्वरूपात निधी उपलब्ध करून दिला जातो. कर्जाचा व्याजदर ११.५ टक्के इतका होता. सन २०१३-१४ पासून राज्य शासनाकडून शासन निर्णय क्र.संकिर्ण-२०१३/प्र.क्र.१८९/ऊर्जा-५, दि.३०.१२.२०१३ अन्वये अनुदान स्वरूपात देण्यास मान्यता दिलेली आहे.

- सन २०२३-२४ मध्ये माहे नोव्हेंबर २०२५ अखेर झालेल्या कामाची प्रगती पुढीलप्रमाणे :-

तपशिल		वि.घ.यो.	
		लक्ष्य	साध्य
मासिक उद्दिष्टे	कृषीपंप ऊर्जीकरण	२२१८	१७८३
	घरगुती वीज जोडण्या	१४०९	१२१७
	पथदिव्यांचे विद्युतीकरण	२८८	२८८
प्राप्त निधी		रु. १७९.०९ कोटी	
खर्च		रु. १४३.५९ कोटी	

टिप: उर्वरीत कामे प्रगतिपथावर आहेत.

- सन २०२४-२५ मध्ये माहे नोव्हेंबर २०२५ अखेर झालेल्या कामाची प्रगती पुढीलप्रमाणे :-

तपशिल		वि.घ.यो.	
		लक्ष्य	साध्य
मासिक उद्दिष्टे	कृषीपंप ऊर्जीकरण	७३९	१८७
	घरगुती वीज जोडण्या	१००५	५००
	पथदिव्यांचे विद्युतीकरण	२३८	१८६
प्राप्त निधी		रु. ८५.७१ कोटी	
खर्च		रु. ४७.३२ कोटी	

टिप: उर्वरीत कामे प्रगतिपथावर आहेत.

१३. इलेक्ट्रीक व्हेईकल चार्जिंग स्टेशन

- ❖ राज्य शासनाने महाराष्ट्र इलेक्ट्रिक वाहन धोरण-२०२५ दि.२३ मे २०२५ रोजी प्रकाशित केली आहे .
- ❖ राज्य शासनाने इलेक्ट्रिक वाहनांसाठी चार्जिंग पायाभूत सुविधा पुरवविण्याकरिता महाराष्ट्र राज्य विज वितरण कंपनीस राज्य नोडल एजन्सी म्हणून नियुक्त करण्यात आले आहे) .
- ❖ महावितरणने इलेक्ट्रीक व्हेईकलच्या वापरास चालना देण्यासाठी स्वतःच्या जागेमध्ये स्वखर्चाने विद्युत वाहन चार्जिंग स्टेशन उभारण्याचे योजिले आहे.
- ❖ इलेक्ट्रीक व्हेईकल चार्जिंग स्टेशनचे वीज दर खालील प्रमाणे आहेत .
- ❖ वीज दर लघुदाब ग्राहक प्रति युनिट रु.८.०२ व रु.० प्रति के.व्ही.ए. प्रति महिना.
- ❖ वीज दर उच्चदाब ग्राहक प्रति युनिट रु.८.४६ व रु. ० प्रति के.व्ही.ए. प्रति महिना.
 - कालावधी २२.०० ते ६.०० - रु.१.५० सुट.
 - कालावधी ६.०० ते ९.०० व १२.०० ते १८.०० - मुलभूत दर.
 - कालावधी ९.०० ते १२.०० - रु.०.८० वाढिव आकार.
 - कालावधी १८.०० ते २२.०० - रु.१.१० वाढिव आकार.
- ❖ **इलेक्ट्रिक व्हेईकल चार्जिंग स्टेशन संबंधी महावितरण सद्यःस्थिती:-**
 - महावितरण कंपनीतर्फे ठाणे (११), नवी मुंबई (१२), नागपुर (६), नाशिक -२, औरंगाबाद-२, पूणे-२३, सोलापूर-२, कोल्हापूर -१, अमरावती-२, सांगली -१, वांद्रे मुंबई (प्रकाशगड)-१ अशी एकूण ६३ चार्जिंग स्टेशन ११३ चार्जर सुरु करण्यात आलेली आहे.

२ राज्यात एकूण ३८४७ पब्लिक चार्जिंग स्टेशन स्थापित करण्यात आली आहेत. चार्जिंग स्टेशन उर्जा कार्यक्षमता ब्युरो (BEE) च्या ईव्ही- यात्रा (EV Yatra) पोर्टलवर दर्शविण्यात आली आहे.

१४ .कंपनीमार्फत ग्राहकांना वीजपुरवठ्याकरिता उभारण्यात आलेल्या पायाभूत सुविधा :

अ. क्र.	तपशील	एकूण दि.३१.०३.२०२५ अखेर		२०२५-२६ मध्ये कार्यान्वित केलेले		एकूण दि.३०.०९.२०२५ अखेर	
		संख्या	क्षमता (के.व्ही.ए)	संख्या	क्षमता (के.व्ही.ए)	संख्या	क्षमता (के.व्ही.ए)
१	विद्युत उपकेंद्र	४२३०	-	३७	-	४२६७	
२	विद्युत रोहित्र	६९५५	४०९२९	१३७	१३९१	७०९२	४२३२०
३	वितरण रोहित्र	९७१९६९	८२४५९१५०	९९६८	११३६१६१	९८१९३७	८३५९५३११
४	उच्चदाब वाहिनी (किमी) ३३/२२/११ के.व्ही.	४५५७२५	-	३५७०	-	४५९२९५	-
५	लघुदाब वाहिनी (किमी)	७२५१९५	-	३०८५	-	७२८२८०	-

१५. महाराष्ट्र शासनाने विविध विद्युत ग्राहकांसाठी दिलेल्या इतर सवलती

अ) यंत्रमाग ग्राहक:

- ❖ वीज नियामक आयोगाचे वीजदर आदेश दि.२६.०६.२०१५ (प्र.क्र.१२१/२०१४) नुसार दि.०१.०६.२०१५ पासून सुधारीत वीजदर लागू केले होते. शासन निर्णय दि.०७.११.२०१५ अन्वये लघुदाब यंत्रमागधारकांच्या सवलतीच्या दरात सुधारणा करण्यात आली. त्यानुसार लघुदाब यंत्रमागधारक ग्राहकांसाठी लागू असलेले वीजदर खालीलप्रमाणे:-

वर्गवारी	मा.आयोगाचे वीजदर आदेश दि.२५.०६.२०२५ (वीज दर ०१.०७.२०२५ पासून लागू)		
	मा. आयोगाचे दर (पैसे/युनिट)	शासनाचे वीजदर सवलत (पैसे/युनिट)	ग्राहकाने भरावयाचे दर (पैसे/युनिट)
लघुदाब यंत्रमागधारक			
२७ अ.श. पर्यंत जोडभार	७७०	४७७	२७३
२७ अ.श. वरील जोडभार	८९६	४१५	४८१
उच्चदाब यंत्रमागधारक			
६६ केव्हीचे वर	८६८	२००	६६८
३३/२२/११ केव्ही	९४२	२००	७४२

टिप: मा. आयोगाने वीजदर आदेश क्र.७५/२०२५ दि.२५.०६.२०२५ अन्वये महावितरणसाठी आर्थिक वर्ष २०२५-२६ ते २०२९-३० करिता वीजदर निश्चिती केली आहे. वरील शासनाच्या वीजदर सवलतीमध्ये शासन निर्णय दि.१५.०३.२०२४ अन्वये लागू अतिरिक्त सवलतीचा समावेश करण्यात आला आहे.

- ❖ शासन निर्णय दि.१५.०३.२०२४ अन्वये राज्यातील जे लघुदाब यंत्रमाग ग्राहक वस्त्रोद्योग विभागाकडे नोंदणी करतील व ज्यांना मान्यता प्राप्त होईल अशा २७ अश्वशक्तीपेक्षा कमी वीज जोडभार असणाऱ्या लघुदाब यंत्रमागधारकांना रु.१.०० प्रती युनिट अतिरिक्त सवलत तसेच २७ अश्वशक्तीपेक्षा जास्त परंतु २०१ अश्वशक्तीपेक्षा कमी वीज जोडभार असणाऱ्या लघुदाब यंत्रमागधारकांना रु.०.७५ प्रती युनिट अतिरिक्त सवलत देण्यात येत आहे.

- ❖ शासन निर्णय दि.२७.१०.२०२५ अन्वये एकात्मिक व शाश्वत वस्त्रोद्योग धोरण, २०२३-२८ अंतर्गत वीज सवलतीचा लाभ मिळण्यासाठी राज्यातील सर्व यंत्रमाग घटकांनी सदर शासन निर्णय निर्गमित झाल्याच्या दिनांकापासून सहा महिन्यांच्या कालावधीपर्यंत वस्त्रोद्योग आयुक्तालयाच्या पोर्टलवर ऑनलाईन नोंदणी करणे अनिवार्य करण्यात आली आहे. तसेच जे यंत्रमाग घटक सहा महिन्यांच्या कालावधीपर्यंत वस्त्रोद्योग आयुक्तालयाच्या पोर्टलवर ऑनलाईन नोंदणी करणार नाहीत त्यांची वीज सवलत आपोआप बंद करण्यात येईल.
- ❖ या योजनेअंतर्गत सन २०२२-२३ साठी रु.१,६९९ कोटी, सन २०२३-२४ साठी रु.१,६२७ कोटी, सन २०२४-२५ साठी रु.२,०४८ कोटी व सन २०२५-२६ (माहे डिसेंबर-२५ अखेर अंदाजित) रु.१५८९.९६ कोटी इतकी सवलत देण्यात आली आहे.

वस्त्रोद्योग ग्राहक:

- ❖ वस्त्रोद्योग धोरण २०१८-२३ अंतर्गत शासन निर्णय क्र.धोरण/२०१८/प्र.क्र.१६४९/टेक्स-५ दि.२१.१२.२०१८ व वस्त्रोद्योग धोरण २०२३-२८ दि.०२.०६.२०२३ नुसार विविध वस्त्रोद्योग घटकांना दि.०१ मार्च २०१९ पासून वीज दरात सवलत देण्यात येत आहे. मा. आयोगाचे दि.०१ जुलै २०२५ पासून लागू असलेले वीजदर व शासन निर्णय दि.१५.०३.२०२४ अन्वये शासन सवलतीचे दर खालीलप्रमाणे:-

अ. क्र.	वस्त्रोद्योग वर्गवारी	मा. आयोगाचे वीज दर (वीज+वहन आकार)	शासनाची वीज दरात सवलत	ग्राहकाने भरावयाचा प्रत्यक्ष सवलतीचा वीज दर
		रु./युनीट	रु./युनीट	रु./युनीट
उच्चदाब यंत्रमाग				
१	अ) अति-उच्चदाब	८.६८	२.००	६.६८
	ब) उच्चदाब	९.४२	२.००	७.४२
लघुदाब यंत्रमाग				
२	अ) २७ अश्वशक्तीपर्यंत	७.७०	४.७७	२.९३
	ब) २७ अश्वशक्तीपेक्षा जास्त	८.९६	४.१५	४.८१
उच्चदाब सहकारी सूत गिरणी				
३	अ) अति-उच्चदाब	८.६८	३.००	५.६८
	ब) उच्चदाब	९.४२	३.००	६.४२
लघुदाब सहकारी सूत गिरणी				
४	अ) २७ अश्वशक्तीपर्यंत	७.८६	३.००	४.८६
	ब) २७ अश्वशक्तीपेक्षा जास्त	९.१५	३.००	६.१५
उच्चदाब सूत गिरणी (इतर)				
५	अ) अति-उच्चदाब	८.६८	२.००	६.६८
	ब) उच्चदाब	९.४२	२.००	७.४२
लघुदाब सूत गिरणी (इतर)				
६	अ) २७ अश्वशक्तीपर्यंत	७.८६	२.००	५.८६
	ब) २७ अश्वशक्तीपेक्षा जास्त	९.१५	२.००	७.१५

उच्चदाब निर्टीग, होजीअरी व गारमेंटीग				
७	अ) अति-उच्चदाब	८.६८	२.००	६.६८
	ब) उच्चदाब	९.४२	२.००	७.४२
लघुदाब निर्टीग, होजीअरी व गारमेंटीग				
८	अ) २७ अश्वशक्तीपेक्षा कमी	७.८६	३.७७	४.०९
	ब) २७ अश्वशक्तीपेक्षा पेक्षा जास्त	९.९५	३.४०	५.७५
उच्चदाब प्रक्रिया उद्योग व अन्य सर्व वस्त्रोद्योग घटक				
९	अ) अति-उच्चदाब	८.३६	२.००	६.३६
	ब) उच्चदाब	८.९६	२.००	६.९६
लघुदाब प्रक्रिया उद्योग व अन्य सर्व वस्त्रोद्योग घटक (१०७ अश्वशक्तीपेक्षा अधिक भार असलेले)				
१०	(१०७ अश्वशक्तीपेक्षा अधिक भार असलेले)	९.९५	२.००	७.९५

टिप: मा. आयोगाने वीजदर आदेश क्र.७५/२०२५ दि.२५.०६.२०२५ अन्वये महावितरणसाठी आर्थिक वर्ष २०२५-२६ ते २०२९-३० करिता वीजदर निश्चिती केली आहे. वरील शासनाच्या वीजदर सवलतीमध्ये शासन निर्णय दि.१५.०३.२०२४ अन्वये लागू अतिरिक्त सवलतीचा समावेश करण्यात आला आहे.

❖ या योजनेअंतर्गत सन २०२२-२३ साठी रु.८६२ कोटी, सन २०२३-२४ साठी रु.७८४ कोटी, सन २०२४-२५ साठी रु.११६७ कोटी व सन २०२५-२६ (माहे डिसेंबर-२५ अखेर अंदाजित) रु.७८२.६४ कोटी इतकी सवलत देण्यात आली आहे.

क) कृषी ग्राहक:

वर्गवारी	एप्रिल -२५ ते मार्च -२६ (शासन निर्णय दि.२२/०९/२०२५ नुसार माहे सप्टें-२०२५ पासून खालील सवलतीचे दर लागू आहेत)					
	मा.विद्युत वीज दर		ग्राहकाने भरावयाचे दर		शासनावर पडणार आर्थिकभार	
	मागणी आकार	वीज आकार	मागणी आकार	वीज आकार	मागणी आकार	वीज आकार
	रु./अ.श./ महिना	पैसे/युनीट	रु./अ.श./ महिना	पैसे/युनीट	रु./अ.श./ महिना	पैसे/युनीट
	आदेश दि.२५/०६/२०२५ प्र.क्र. ७५/२०२५					
लघुदाब						
लघुदाब (मीटर नसलेले)						
०-३ अश्वशक्ती पर्यंत						
वर्गवारी -१	६६८		४०९		२५९	
वर्गवारी-२	५६४		३८२		१८२	
३-५ अश्वशक्ती पर्यंत						
वर्गवारी -१	६६८		४२५		२४३	
वर्गवारी-२	५६४		३९८		१६६	
५-७.५ अश्वशक्ती पर्यंत						
वर्गवारी -१	७२०		४६६		२५४	
वर्गवारी-२	६०५		४३२		१७३	

७.५ अश्वशक्ती पेक्षा जास्त						
वर्गवारी-१	७८९		५३५		२५४	
वर्गवारी-२	६७९		५०६		१७३	
लघुदाब (मीटर असलेले)						
०-३ अश्वशक्ती पर्यंत	६०	४.७९	४५	२.७६	१५	२.०३
३-५ अश्वशक्ती पर्यंत	६०	४.७९	४५	३.०६	१५	१.७३
५-७.५ अश्वशक्ती पर्यंत	६०	४.७९	४५	३.०६	१५	१.७३
७.५ अश्वशक्ती पेक्षा जास्त	६०	४.७९	४५	३.०६	१५	१.७३
लघुदाब उपसा जलसिंचन	६०	४.७९	४५	१.००	१५	३.७९
उच्चदाब						
उच्चदाब (मीटर असलेले)						
उपसा जलसिंचन ग्राहक						
अतिउच्चदाब	११५	५.९७	९०	१.१६	२५	४.८१
उच्चदाब (११/२२/३३)	११५	६.७१	९०	१.१६	२५	५.५५
वैयक्तिक ग्राहक						
अतिउच्चदाब	११५	५.९७	९०	४.०१	२५	१.९६
उच्चदाब (११/२२/३३)	११५	६.७१	९०	४.७५	२५	१.९६

टिप: मा. आयोगाने वीजदर आदेश क्र.७५/२०२५ दि.२५.०६.२०२५ अन्वये महावितरणसाठी आर्थिक वर्ष २०२५-२६ ते २०२९-३० करिता वीजदर निश्चिती केली आहे.

लघुदाब, उच्चदाब व अतिउच्चदाब उपसा जलसिंचन योजना कृषी ग्राहकांसाठी शासनाच्या प्रचलित धोरणानुसार लागू असलेला वीजदर सवलतीचा कालावधी दि.२२.०९.२०२५ रोजीच्या शासन निर्णयाद्वारे माहे मार्च-२०२७ पर्यंत वाढविण्यात आलेला आहे.

- ❖ या योजनेअंतर्गत सन २०२२-२३ साठी रु.६१३२ कोटी, सन २०२३-२४ साठी रु.७९४१ कोटी, सन २०२४-२५ साठी रु.१८८९२ कोटी (बळीराजा वीज सवलत रु.११२७१ कोटी सह) व सन २०२५-२६ (माहे डिसेंबर-२५ अखेर अंदाजित) रु.१३८४३.५० कोटी (बळीराजा वीज सवलत रु.८४८३.८८ कोटी सह) इतकी सवलत देण्यात आली आहे.

ड) विदर्भ, मराठवाडा ग्राहकांना वीजदरात सवलत:-

- ❖ शासन निर्णय संकिर्ण-२०१५/प्र.क्र.२३८/ऊर्जा-५, दि.२९.०६.२०१६ नुसार विदर्भ, मराठवाडा प्रदेशातील औद्योगिक विकासास चालना देण्याकरिता इंधन समायोजन आकार सवलत, उद्योगांच्या कार्यक्षमतेवर आधारीत सवलत व नवीन उद्योगांना प्रोत्साहनपर सवलत देण्यात येते. शासन निर्णय संकिर्ण-२०२२/प्र.क्र.११०/ऊर्जा-५, दि.२३.०६.२०२२ नुसार शासनामार्फत देण्यात येणाऱ्या सवलतीचे सुसुत्रीकरण करण्यात आले. या सवलतीची मुदत दि.३१.०३.२०२७ पर्यंत वाढविण्यात आली आहे.

- ❖ या योजनेअंतर्गत सन २०२२-२३ साठी रु.१०२२ कोटी, सन २०२३-२४ साठी रु.१०३१ कोटी, सन २०२४-२५ साठी रु.१०४१कोटी व सन २०२५-२६ (माहे डिसेंबर-२५ अखेर अंदाजित) रु.७२५.७१ कोटी इतकी सवलत देण्यात आली आहे.

इ) महाराष्ट्र शासनाने विविध विद्युत ग्राहकांसाठी दिलेल्या एकूण सवलती

अ. क्र.	सन	वर्गवारी निहाय अनुदान (रु.कोटी)									
		कृषी	बळीराजा सवलत	यंत्रमाग	वज्रोद्योग	हातमाग	दुष्काळग्रस्त कृषी	कृषी १२ तास	आर. सी. आय.	वि.,म., उ.म., डी व डी+ औद्योगिक	एकूण
३	२०१९-२०	४५८०.१२	०.००	१३५८.१८	७१७.३८	०.००	२८.८४	०.००	०.००	१३२३.००	८००७.५२
४	२०२०-२१	६४७८.६८	०.००	११७०.७२	६४२.१३	०.००	०.००	०.००	०.००	११९२.३४	९४८३.८७
५	२०२१-२२	५४२०.३२	०.००	१३००.७३	६९८.०१	०.००	३.५१	०.००	०.००	८२५.९७	८२४८.५४
६	२०२२-२३	६१३१.६७	०.००	१६९१.२२	८६१.७८	०.००	०.००	०.००	०.००	१०२२.४५	९७०७.१२
७	२०२३-२४	७९४१.१८	०.००	१६२७.४१	७८४.५५	०.००	१४२५.९०	०.००	०.००	१०३०.७०	१२८०९.७४
८	२०२४-२५	७६२१.१६	११२७०.९५	२०४७.६७	११६६.८५	०.७७	०.००	०.००	०.००	१०४१.६९	२३१४९.१०
९	२०२५-२६ (माहे डिसेंबर-२५ अखेर)	५३५९.६२	८४८३.८८	१५८१.१६	७८२.६४	०.७७	०.००	०.००	०.००	७२५.७१	१६९३३.७९

महाराष्ट्र ऊर्जा विकास अभिकरण

- (१) महाऊर्जाची कार्ये व कर्तव्ये.
- (२) महाऊर्जाचे प्रकल्प.

महाराष्ट्र ऊर्जा विकास अभिकरण

(१) महाऊर्जाची कार्ये व कर्तव्ये

(२) महाऊर्जाचे प्रकल्प

१. महाऊर्जाची कार्ये व कर्तव्ये

महाराष्ट्र शासनाने जुलै, १९८५ मध्ये महाराष्ट्र ऊर्जा विकास अभिकरण (महाऊर्जा) ही स्वायत्त संस्था म्हणून मुंबई सार्वजनिक विश्वस्त व्यवस्था अधिनियम, १९५० व सहकारी संस्था नोंदणी अधिनियम, १८६० अन्वये नोंदणी केली आहे. जुलै, १९८६ पासून महाऊर्जाने आपल्या कार्यास प्रत्यक्ष सुरुवात केली. महाऊर्जाच्या नियामक मंडळावर मा. मंत्री (नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा) - अध्यक्ष, मा. राज्यमंत्री (नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा) - उपाध्यक्ष तसेच विविध खात्यांचे प्रधान सचिव / सचिव हे सदस्य व महासंचालक - सदस्य सचिव आहेत.

महाऊर्जाची प्रमुख उद्दिष्टे पुढील प्रमाणे (अ) अपारंपरिक, पुननिर्मितीक्षम व पर्यायी ऊर्जा स्रोतांचा प्रचार, प्रसार व विकास करणे, (ब) पुननिर्मितीक्षम ऊर्जा स्रोतांपासून वीजनिर्मिती करण्यास प्रोत्साहन देणे, (क) ऊर्जा बचतीचे कार्यक्रम हाती घेणे व त्याचा प्रचार व प्रसार करणे व (ड) राज्य शासन व केंद्र शासनाच्या अपारंपरिक ऊर्जा स्रोत मंत्रालयामार्फत पुरस्कृत केल्या जाणाऱ्या कार्यक्रमांची अंमलबजावणी करणे.

सौर, पाणी, वारा, बायोमास, बायोगॅस, समुद्राच्या लाटा यांपासून मिळणारी ऊर्जा ही पुननिर्मित होणारी स्वच्छ आणि निसर्ग जपून ठेवणारी ऊर्जा आहे. अपारंपरिक व नित्यनूतनशील ऊर्जेचे तसेच ऊर्जा बचतीचे महत्व दिवसेंदिवस वाढत चाललेले आहे. ऊर्जेची निर्मिती पारंपरिक पध्दतीने केली जाते यावेळेस पर्यावरणामध्ये ग्रीन हाऊस गॅसेस सोडले जातात. यामध्ये कार्बन मोनाक्साईड, कार्बन डायऑक्साईड आणि सल्फर डायऑक्साईड यांचा अंतर्भाव असतो. याचा पर्यावरणावर विपरित परिणाम होत असून जागतिक उष्णतामान वाढत आहे यामुळे मानवजातीला याचा धोका निर्माण झालेला आहे. तसेच पारंपरिक ऊर्जा निर्मितीचे स्रोत सिमित असल्याने सद्यःस्थितीत नूतनशील ऊर्जेशिवाय पर्याय नाही याशिवाय सदरची ऊर्जा ही प्रदूषण विरहीत आहे.

महाराष्ट्रात सन २०३० पर्यंत अपारंपरिक ऊर्जा स्रोतांपासून वीजनिर्मिती ही राज्यातील एकूण वीज निर्मितीच्या ४३.३३ टक्के करण्याचे उद्दिष्ट महाराष्ट्र राज्य विद्युत नियामक आयोगाने निश्चित करून दिले आहे. शासनाने १९९३-९४ पासून अपारंपरिक ऊर्जा स्रोतांपासून वीजनिर्मितीस प्रोत्साहन देण्यासाठी वेळोवेळी धोरणात्मक निर्णय घेतले आहेत. सध्या उपलब्ध असलेल्या अपारंपरिक ऊर्जा स्रोतांमध्ये सौर व पवनऊर्जा हे सर्वात महत्वाचे स्रोत असून या स्रोतातून देशात जास्तीत जास्त ऊर्जा निर्मिती करून घेण्यात येत आहे. याबरोबरच कृषि अवशेष, ऊसाच्या चिपाडापासून, लघुजल व शहरी तसेच औद्योगिक घनकचरा हे इतर महत्वाचे स्रोत आहेत. अपारंपरिक ऊर्जा स्रोतांद्वारे ऊर्जा निर्मितीचा राज्यात असलेला वाव आणि याबाबतची झालेली साध्यता याबाबतची माहिती खालीलप्रमाणे:-

२. अपारंपरिक ऊर्जा स्रोतांपासून वीजनिर्मिती:

महाऊर्जाच्या अपारंपरिक ऊर्जा स्रोतांपासून वीजनिर्मितीच्या नवीन धोरणाच्या अंमलबजावणीमुळे महाराष्ट्र राज्य देशात तिसऱ्या क्रमांकावर अग्रेसर असून दि.१८/११/२०२५ अखेर एकूण १६९६२.२८९ मेगावॉट क्षमतेचे (लघुजल विद्युत प्रकल्पासहीत) प्रकल्प आस्थापित झालेले आहेत.

अ.क्र.	ऊर्जा स्रोत	देशातील वाव (मे.वॅ)	महाराष्ट्रातील वाव (मे.वॅ)	राज्यातील आस्थापित क्षमता (मे.वॅ) (१८/११/२०२५ पर्यंत)
१	पवन ऊर्जा प्रकल्प	६९५५००	९८२१०	५६८१.५१
२	ऊसाच्या चिपाडावर आधारित सहवीज निर्मिती प्रकल्प	१३८१८.४	३९१७	२७३२.८०
३	कृषी अवशेषांवर आधारित प्रकल्प	२८४४५.५२	२६२९.५५	२१५.००
४	* लघुजल विद्युत प्रकल्प	२११३३.६१	७८६.४२	३७०.०७५
५	शहरी घन कचऱ्यावर आधारित वीजनिर्मिती	५६९०	८९८	१७.००
६	औद्योगिक कचऱ्यापासून वीजनिर्मिती प्रकल्प			४१.७८८
७	** सौर ऊर्जा प्रकल्प	७४९०००	६४३२०	७९०४.११६
	एकूण	१५१३५८७.५३	१७०७६०.९७	१६९६२.२८९

* लघुजल ऊर्जा - ३७०.०७५ मेगावॅट क्षमतेचे प्रकल्प सिंचन विभागाने उभारले आहेत.

** महावितरण कंपनीबरोबर वीज विक्री करार -४६६८.९१८ मे.वॅ, तिसऱ्या घटकास वीज विक्री व स्वयंवापर -३२३५.१९८ मे.वॅ असे एकूण ७९०४.११६ मे.वॅ.कार्यान्वित आहेत.

** सौर रूफ टॉपची माहिती महावितरण यांच्या वेब पोर्टल वर ४३९०.२६ मे.वॅ असून राज्यात सौर पारेषण संलग्न प्रकल्प आणि सौर रूफ टॉप असे एकूण १२२९४.३७६ मे. वॅ. कार्यान्वित आहेत.

❖ महाऊर्जाकडे नोंदणीकृत केलेल्या परंतु अद्यापपर्यंत कार्यान्वित न झालेल्या प्रकल्पांची माहिती:-

अ.क्र.	ऊर्जा स्रोत	महाऊर्जाकडे नोंदणीकृत केलेल्या परंतु अद्यापपर्यंत कार्यान्वित न झालेल्या प्रकल्पांची माहिती (१८/११/२०२५ पर्यंत) (मे.वॅ)
१	पवन ऊर्जा प्रकल्प	१५०७.०१
२	ऊसाच्या चिपाडावर आधारित सहवीज निर्मिती प्रकल्प	१७८.७५
३	कृषी अवशेषांवर आधारित प्रकल्प	०
४	लघुजल विद्युत प्रकल्प	१७.१२८
५	शहरी घन व द्रव कचऱ्यापासून वीजनिर्मिती	०
६	औद्योगिक कचऱ्यापासून वीजनिर्मिती प्रकल्प	०
७	सौर ऊर्जा प्रकल्प	१६९६.३७२
	एकूण	३३९९.२६

२.१) पवनऊर्जा निर्मिती -

केंद्र शासनाने १९९३-९४ पासून व्यापारी दृष्टीकोन समोर ठेवल्याने पवनऊर्जा निर्मितीचे परिणामकारकरित्या व्यापारीकरण झाले आहे. पवनऊर्जा वीजनिर्मिती क्षेत्रात पूर्ण जगाची स्थापित क्षमता ८,९८,८२४ मेगावॅट (३१ ऑगस्ट, २०२५ पर्यंत) इतकी आहे. जगात भारत पवनऊर्जा निर्मिती क्षेत्रात (५२,६८१ मे.वॅ.) चौथ्या क्रमांकावर असून, चीन (३,६५,९६४.२मे.वॅ.), अमेरिका (१,४०,८६१.६ मेगावॅट), जर्मनी (६६,१३५ मेगावॅट) हे देश अनुक्रमे एक ते तीन क्रमांकावर आहेत. नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा मंत्रालय, नवी दिल्ली, महाराष्ट्र शासन यांचे आर्थिक सहाय्य व महाऊर्जाने स्वनिधीतून महाराष्ट्रात ११.०९

मेगावॅट क्षमतेचे पथदर्शी प्रकल्प उभारण्यात आले आहेत. राज्यात आजमितीस ९८२१०.०० मेगावॅट क्षमतेच्या प्रकल्प उभारणीस वाव असून पवनऊर्जा निर्मिती प्रकल्प उभारणीस योग्य असलेली नवीन ठिकाणे शोधण्यासाठी वारामापन केंद्र आस्थापित करण्यात येत आहेत.

पथदर्शी प्रकल्पाची तांत्रिक व्यवहार्यता पाहता आणि राज्य शासनाने याबाबत वेळोवेळी जाहीर केलेल्या आकर्षक धोरणामुळे राज्यात पवनऊर्जा क्षेत्रात खाजगी ऊद्योजकांनी मोठी गुंतवणूक केली आहे. दिनांक १८/११/२०२५ पर्यंत ५६८१.५१ मेगा वॅट इतक्या क्षमतेचे पवनऊर्जा प्रकल्प उभारण्यात आले आहेत. केंद्र शासनाच्या खाजगी क्षेत्राद्वारे वारामापन करणे व पवन ऊर्जा प्रकल्प विकसित करण्याच्या धोरणानुसार राज्यातही खाजगी क्षेत्राद्वारे वारामापन कार्यक्रम घेण्यात येत असून त्यातुनही नवीन पवन ऊर्जा निर्मितीक्षम ठिकाणे विकसित होत आहेत. शासनाने दि. ३१ डिसेंबर, २०२० रोजी अपारंपरिक ऊर्जा धोरण-२०२० जाहीर केले असून या धोरणांतर्गत २५०० मे.वॅ. क्षमतेचे पवन ऊर्जा प्रकल्प आस्थापित करणेचे उद्दिष्ट निश्चित केले करण्यात आले आहे. या धोरणांतर्गत राज्यात नित्यनूतनशील ऊर्जा खरेदी बंधन पूर्ण करण्याकरीता, राज्यात निजीवावर, खुला प्रवेश व इतर राज्यात विजेची निर्यात करण्यासाठी पवन ऊर्जा प्रकल्प विकसित करता येतील. अपारंपरिक ऊर्जा स्रोतांपासून वीज निर्मितीच्या प्रकल्पांसाठी एकत्रित धोरण-२०२० बाबतची एकत्रित कार्यपध्दती दि. ११ मे, २०२२ च्या शासन निर्णयान्वये निश्चित करण्यात आली. तसेच अपारंपरिक ऊर्जा निर्मिती धोरण-२०२० मध्ये, अपारंपरिक ऊर्जा निर्मिती प्रकल्पांना सोयी सवलती/अनुदान स्वरूपात आर्थिक सहाय्य अंतर्भूत करून प्रोत्साहनात्मक सुधारणा दि. ३० जून, २०२२ च्या शासन निर्णयान्वये जाहीर करण्यात आल्या आहेत. सदर प्रोत्साहनात्मक सुधारणांबाबतची कार्यपध्दती दि. ३० नोव्हेंबर, २०२२ च्या शासन निर्णयान्वये निश्चित करण्यात आली आहे.

पवनऊर्जा क्षेत्रातील सामाजिक व आर्थिक परिवर्तन:

भारतात पवनऊर्जा उद्योग मोठ्या प्रमाणात वाढत आहे. कोणत्याही प्रकारचा नवीन विकास करण्यासाठी त्याचा वातावरणावर होणारा परिणाम, भौगोलिक वातावरण, रोजगार निर्मिती, आर्थिक परिस्थिती इ. बाबींचा विचार करावा लागतो. पवनऊर्जा प्रकल्प कार्यक्रम हा दुर्गम व डोंगरी विभागात राबविला जातो. पवनऊर्जा प्रकल्पामुळे तेथील स्थानिक लोकांना रोजगार उपलब्ध झाले आहेत तसेच आर्थिक परिस्थितीही सुधारली आहे.

२.२) बायोगॅस कोजनरेशन / सहवीजनिर्मिती प्रकल्प:

केंद्र शासनाच्या नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा मंत्रालय यांच्या अभ्यासानुसार, राज्यात साखर कारखान्यांमधील सहवीज निर्मिती प्रकल्पांद्वारे ३९१७ मेगावॅट अतिरिक्त वीज निर्मितीस वाव आहे. पारंपरिक पध्दतीने साखर कारखान्यात २१ / ३२ बार दाबाचे बाष्पकाचा वापर होतो. आत्तापर्यंत साखर कारखान्याचा अभ्यासानुसार ६६ / ८७ दाबाच्या बाष्पकांचा वापर करून सहवीजनिर्मिती करणे फायदेशीर ठरते. महाराष्ट्रात ऊसाच्या चिपाडापासून ऊर्जा निर्मितीचे दिनांक १८/११/२०२५ अखेर एकूण २७३२.८० मे.वॅ. क्षमतेचे एकूण १५६ प्रकल्प कार्यान्वित झालेले आहेत.

अपारंपरिक ऊर्जा धोरण-२०२० दि.३१ डिसेंबर, २०२० व धोरणाची कार्यपध्दती ११ मे, २०२२ रोजी जाहीर केली केली असून उसाच्या चिपाडावर आधारित सहवीज निर्मिती प्रकल्पांसाठी १३५० मे.वॅ. क्षमतेचे उद्दिष्ट निश्चित करण्यात आले आहे. सदर धोरणांतर्गत ४६६.८५ मे.वॅ. क्षमतेच्या २६ सहवीज निर्मिती प्रकल्पांना महाऊर्जामार्फत नोंदणी देण्यात आली आहे. त्यापैकी १५ सहवीज निर्मिती प्रकल्प कार्यान्वित झाले असून त्यांची एकत्रित क्षमता २८८.१ मे.वॅ. आहे.

२.३) कृषिजन्य अवशेषांवर आधारित वीजनिर्मिती:

सामाजिक, आर्थिक आणि पर्यावरणाचे फायदे लक्षात घेता या ऊर्जा स्रोतांकडे अधिक महत्व देणे गरजेचे आहे. सदर प्रकल्पास आता तांत्रिक परिपक्वता आली असून त्याचा व्यापारी दृष्टीकोनातून उपयोग करणे शक्य झाले आहे. केंद्रशासनाच्या नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा मंत्रालय यांच्या अभ्यासानुसार, कृषिजन्य टाकाऊ अवशेषांपासून वीज निर्मितीच्या क्षमतेच्या मुल्यांकन अभ्यास अहवालानुसार राज्यात कृषिजन्य टाकाऊ अवशेषांपासून २६२९.५५ मेगावॉट इतक्या वीज निर्मितीस वाव असल्याचे दिसून येते. महाराष्ट्र राज्य विद्युत नियामक आयोगाने (MERC) कृषिजन्य अवशेषावर आधारित ऊर्जा निर्मिती प्रकल्पाकरिता वेगळ्याने वीज विक्री दर जाहिर केले आहेत. त्याअन्वये महाराष्ट्रात **दिनांक १८/११/२०२५अखेर २१५ मे.वॅ.** क्षमतेचे १९ प्रकल्प कार्यान्वित झालेले आहेत.

शासनाने अपारंपारिक उर्जा स्रोतांपासून ऊर्जा निर्मितीचे धोरण - २०१५ दि. २०/७/२०१५ रोजी जाहीर केले असून या धोरणानुसार कृषिजन्य अवशेषावर आधारित ऊर्जा निर्मिती प्रकल्पाकरिता निष्कासन व्यवस्था उभारण्यासाठी होणा-या खर्चाच्या कमाल रु. १ कोटी प्रति प्रकल्प व भांडवली अनुदान म्हणून कमाल रु. १ कोटी प्रति प्रकल्प इतके अनुदान हरित ऊर्जा निधीमधून उपलब्धतेनुसार देणेबाबतची तरतूद केली होती. याकरिता शासन निर्णय दि. ९ सप्टेंबर, २०१५ नुसार कार्यपद्धती जाहीर करण्यात आली असून त्यासाठी ३०० मे.वॅ. क्षमतेचे उद्दिष्ट निश्चित करण्यात आले होते.

२.४) लघु जल विद्युत निर्मिती :

हंगामी आणि बारमाही पाण्याचा प्रवाह हा ग्रामीण भागातील एक उत्तम ऊर्जा स्रोत आहे. महाराष्ट्रात ७८६.४६ मेगावॉट क्षमतेचे प्रकल्प उभारणेस वाव असून त्यापैकी दि. १८/११/२०२५अखेर **एकूण ३७०.०७५ मेगावॉट** क्षमतेचे प्रकल्प जलसंपदा विभागामार्फत उभारले आहेत.

शासनाने महाऊर्जास शासन निर्णय दि. ८/१२/२००५ अन्वये ५ मे.वॅ. क्षमतेपर्यंत लघुजल विद्युत निर्मिती प्रकल्प नदीउतार, धबधबे व कोल्हापूर पद्धतीच्या बंधा-यांवर विकसित करण्यास मंजूरी दिलेली आहे. लघुजल विद्युत निर्मितीचे प्रकल्प जलसंपदा विभागामार्फत वितरित करण्यात येत असून खाजगी प्रवर्तकांकडून सदर प्रकल्प विकसित केले जात आहेत. अ.पा.ऊ शासन धोरण ३०.०८.२०१४ अन्वये ५ ते २५ मे.वॅ. पर्यंतच्या सर्व प्रकारच्या प्रकल्पांचा समावेश धोरणात करण्यात आला आहे.

शासनाने अपारंपारिक ऊर्जा निर्मिती धोरण-२०२० दि. ३१ डिसेंबर, २०२० व धोरणाची कार्यपद्धती दि. ११ मे, २०२२ रोजी जाहिर केली असून त्या अन्वये ३८० मे.वॅ. क्षमतेचे उद्दिष्ट निश्चित करण्यात आले आहे.

अपाऊ धोरण-२०२० दि. ३१ डिसेंबर, २०२० व धोरणाची कार्यपद्धती ११ मे, २०२२ नुसार **१७.१७८ मे.वॅ.** क्षमतेच्या ०७ लघु जल विद्युत निर्मिती प्रकल्पांना महाऊर्जामार्फत नोंदणी देण्यात आली असून **०.०५ मे.वॅ.** क्षमतेचा ०१ लघु जल विद्युत निर्मिती प्रकल्प कार्यान्वित झाला आहे.

२.५) शहरी / औद्योगिक घन कचऱ्यावर आधारित वीजनिर्मिती :

वाढत्या शहरीकरण व औद्योगिकीकरणामुळे कचरा निर्मिती मोठ्या प्रमाणात होत असून त्याची विल्हेवाट लावणे ही एक समस्या बनली आहे. या समस्येवर मात करून विकसित तंत्रज्ञानाचा योग्य वापर करून या कचऱ्यापासून मोठ्या प्रमाणात ऊर्जा निर्मिती करणे शक्य आहे. सध्या उपलब्ध असलेले तंत्रज्ञान पाहता, कचऱ्यापासून ऊर्जा निर्मिती प्रकल्प आर्थिक दृष्टीने सक्षम ठरू शकतात. राष्ट्रीय पातळीवर सुमारे ८३६६ मेगावॉट कचऱ्यापासून ऊर्जा निर्मितीस वाव आहे. तसेच नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा मंत्रालय, नवी दिल्ली, भारत सरकार यांचेकडील अहवालानुसार महाराष्ट्रात ८९८ मेगावॉट क्षमतेचे शहरी घनकचऱ्यापासून प्रकल्प उभारण्यास वाव आहे.

दि. १८/११/२०२५ अखेर औद्योगिक कचऱ्यावर आधारित पारेषण संलग्न ८.७२५ मे.वॅ. आणि स्वयंवापरासाठी ३३.०६३ मे.वॅ. (पारेषण विरहीत) असे एकूण ४१.७८८ मे.वॅ. क्षमतेचे ऊर्जा निर्मिती प्रकल्प महाराष्ट्रात कार्यान्वित झाले आहेत. सोलापूर मनपा हद्दीत कचऱ्यावर प्रक्रीया करून पारेषण संलग्न ३ मे.वॅ. क्षमतेचा वीज निर्मिती प्रकल्प दि. ०४.०७.२०१३ रोजी कार्यान्वित झाला आहे.

शासनाने अपारंपरिक ऊर्जा निर्मिती धोरण-२०२०, दि. ३१ डिसेंबर, २०२० व धोरणाची कार्यपद्धती दि. ११ मे, २०२२ रोजी जाहीर केले असून त्याअन्वये २०० मे.वॅ. क्षमतेचे उद्दिष्ट निश्चित करण्यात आले आहे. अपाऊ धोरण-२०२० दि.३१ डिसेंबर, २०२० व धोरणाची कार्यपद्धती ११ मे, २०२२ नुसार मे. अँटोनी लारा यांच्या पीसीएमसी, मोशी येथील १४ मे.वॅ. क्षमतेच्या शहरी घन कचऱ्यावर आधारित पारेषण संलग्न निर्मिती प्रकल्पास महाऊर्जामार्फत नोंदणी देण्यात आली असून सदरचा प्रकल्प दि. ०५.१०.२०२३ रोजी कार्यान्वित झाला आहे.

२.६) सौर ऊर्जा निर्मिती:

सौर ऊर्जा निर्मितीस प्रोत्साहन देण्यासाठी राज्य शासनामार्फत अपारंपरिक ऊर्जा निर्मिती धोरण दि. ३१/१२/२०२० रोजी जाहीर करण्यात आले आहे. सदर धोरणाची कार्यपद्धती दि. ११/०५/२०२२ रोजी जाहीर करण्यात आली आहे. सदर धोरणांतर्गत पारेषण संलग्न सौर ऊर्जा प्रकल्पाकरीता एकूण १०००० मे.वॅ. क्षमतेचे उद्दिष्ट निश्चित करण्यात आलेले आहे. राज्य शासनाच्या दि. ३०.०६.२०२२ प्रोत्साहनात्मक सुधारणेनुसार अपारंपरिक ऊर्जा निर्मिती धोरण २०२० अंतर्गत उद्योगांनी स्वयंवापरासाठी सौर आधारित वीज निर्मिती प्रकल्प आस्थापित केल्यास त्यातून निर्माण झालेल्या वीजेवर प्रकल्प कार्यान्वित झालेल्या दिनांकापासून पहिल्या १० वर्षांपर्यंत विद्युत शुल्क माफ करण्यात आलेले आहे तसेच बिगर शेती कर माफ करण्यात आलेला आहे.

नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा, मंत्रालय, नवी दिल्ली यांच्या विविध योजने अंतर्गत व महाराष्ट्र शासनाच्या अपारंपरिक ऊर्जा धोरणांतर्गत नोव्हेंबर- २०२५ अखेर राज्यात एकूण ७९०४.११६ मे.वॅ. क्षमतेचे सौर ऊर्जा प्रकल्प कार्यान्वित झाले आहेत. यामध्ये महावितरण कंपनीबरोबर वीज विक्री करार - ४६६८.९१८ मे.वॅ., तिसऱ्या घटकास वीज विक्री व स्वयंवापर -३२३५.१९८ मे.वॅ. असे एकूण ७९०४.११६ मे.वॅ. कार्यान्वित आहेत.

३) अपारंपरिक ऊर्जा स्रोतांपासून वीजनिर्मितीचे धोरण २०२०:-

सद्यःस्थितीत अपारंपरिक ऊर्जा स्रोतांपासून वीजनिर्मितीकरिता महाराष्ट्र राज्य विद्युत नियामक आयोगाकडून वीज वितरण कंपन्यांना विविध नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा स्रोतांपासून वीज खरेदीचे बंधन घातले आहे. तसेच नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा स्रोतांमध्ये वीज विक्रीचे पर्याय उपलब्ध होत असल्याने राज्यासाठी नवीन अपारंपरिक ऊर्जा स्रोत वीज निर्मिती धोरणाची आवश्यकता होती.

यास अनुसरून नवीन गुंतवणूक येण्यासाठी पुढील ५ वर्षाकरिता नवीन अपारंपरिक ऊर्जा स्रोत वीज निर्मिती धोरण २०२० जाहीर झाले असून धोरणांतर्गत पारेषण संलग्न प्रकल्पांसाठी खालीलप्रमाणे स्रोतनिहाय उद्दिष्टे आहेत :-

अ.क्र.	अपारंपरिक ऊर्जा स्रोत	उद्दिष्ट (क्षमता मे. वॅ.)
१.	पवन ऊर्जेद्वारे वीज निर्मिती प्रकल्प	२५००
२.	सौर ऊर्जेद्वारे वीज निर्मिती प्रकल्प	१२९३०
३.	ऊसाच्या चिपाडांवर / कृषि अवशेषांवर आधारित सह-वीज निर्मिती प्रकल्प	१३५०

४.	लघु जल विद्युत निर्मिती प्रकल्प	३८०
५.	शहरी घनकचऱ्यावर आधारित वीज निर्मिती प्रकल्प	२००
	एकूण	१७३६०

तसेच धोरणांतर्गत पारेषण विरहित प्रकल्पांसाठी खालीलप्रमाणे उद्दिष्टे आहेत :-

अ.क्र.	योजना / संयंत्र	प्रति वर्ष उद्दिष्ट (क्षमता / संख्या)
१.	इमारतीचे छत (रुफटॉप) व जमीनीवरील पारेषण विरहित / हायब्रीड सौर विद्युत संच	५२००० कि.वॅ.
२.	सौर कृषी पंप आस्थापित करणे	१००००० नग
३.	लघुजल व नळ पाणीपुरवठ्यासाठी सौर पंपाची आस्थापना	२००० पंप
४.	ग्रामीण विद्युतीकरण कार्यक्रम	१०००० घरे
५.	विकेंद्रित सुक्ष्म पारेषण (Micro Grid) प्रकल्प	२० गावे
६.	सौर उष्णजल संयंत्र व स्वयंपाकासाठी सौर ऊर्जेवर आधारित संयंत्र	५५००० चौ. मी
७.	सौर ऊर्जेवर आधारित Cold Storage	८०० नग

४) राज्य शासनाच्या विविध कार्यक्रमांतर्गत महाऊर्जास प्राप्त होणा-या निधीचा तपशील :

अपारंपरिक ऊर्जा स्रोत अंतर्गत विविध योजनांवर वित्तवर्ष २०२३-२४ व २०२४-२५ मध्ये प्राप्त झालेल्या निधीच्या अनुषंगाने झालेला खर्च निधी व वित्तवर्ष २०२५-२६ मध्ये मंजूर नियतव्यय याबाबतची तपशीलवार माहिती खालीलप्रमाणे आहे.:-

(रु. कोटी)

अ. क्र.	कार्यक्रमाचे नांव	लेखाशीर्ष क्र.	वित्तवर्ष २०२३-२४ मध्ये प्राप्त व खर्च निधी	वित्तवर्ष २०२४-२५ मध्ये प्राप्त व खर्च निधी	वित्तवर्ष २०२५-२६ साठी मंजूर नियतव्यय
अ.	अपारंपरिक ऊर्जा स्रोत कार्यक्रम (एन.आर.एस.ई.)	२८१०००३४	३.५७३२	३८.३०६०	४०.००००
ब.	हरित ऊर्जा निधी कार्यक्रम (जी.सी.एफ.)	२८१००१२३	२४.६४१६	१६.२५३४	३३८.०००९
क.	सौर कृषि पंप योजना - सर्वसाधारण गटासाठी (OPEN)	२८१००९०२	५८.९२९७	८६.४९३७	*२८४.९८००
ड.	सौर कृषि पंप योजना - अनुसचित जाती गटासाठी (SC)	२८१००९९२	०.००००	५०.८४७९	*१००.००००
इ.	सौर कृषि पंप योजना - अनुसचित जमाती गटासाठी (ST)	२८१००९७४	०.००००	८०.२६००	*१५०.००००
	एकूण		८७.१४४५	२७२.१६१	९१२.९८००

* सदरचा निधी महाऊर्जा व महावितरण या दोन्ही कंपन्यांकरिताचा मंजूर निधी आहे.

५. ऊर्जा संवर्धन कार्यक्रम:

भारत देश हा एक विकसनशील देश असून, सध्या तो आर्थिक विकासाच्या संक्रमण काळातून मार्गक्रमीत होत आहे. पारंपरिक इंधनाचे साठे दिवसेंदिवस कमी होत चालल्यामुळे त्यावर आधारित

असलेल्या ऊर्जेच्या किमतीच्या दरात मोठ्या प्रमाणावर वाढ झाली आहे. ऊर्जा क्षेत्रात संशोधन करणाऱ्या विविध संस्थांच्या अंदाज आराखड्यानुसार, भारत देशात नैसर्गिक वायु आणि कोळसा यांचा साठा जवळपास पुढील ३० ते ४० वर्षे पुरेल एवढाच शिल्लक आहे. तसेच भारतामध्ये आज ऊर्जेची निर्मिती ही प्रामुख्याने पारंपारिक इंधनांपासूनच होते, ज्याचा पर्यावरणावर विपरीत परिणाम होत असून त्याचे संतुलन बिघडत चालले आहे. आजपर्यंत उद्योग व ऊर्जा क्षेत्रात महाराष्ट्र राज्य नेहमीच अग्रेसर राहिले आहे. महाराष्ट्र राज्याची वीजनिर्मिती क्षमता ही देशात सर्वात जास्त आहे.

राज्यातील विविध क्षेत्रांमध्ये ऊर्जा संवर्धन करण्यासाठी मोठ्या प्रमाणात वाव आहे. तज्ञांच्या समितीनुसार औद्योगिक, कृषी, घरगुती व वाणिज्यिक क्षेत्रात सुमारे अनुक्रमे २५ टक्के, ३० टक्के, २० टक्के व ३० टक्के ऊर्जा बचतीस वाव आहे. ऊर्जा संवर्धनाचे महत्व ओळखून भारत सरकारने “ऊर्जा संवर्धन कायदा, २००१” हा जून २००२ मध्ये पारित केला असून त्याच्या अंमलबजावणीसाठी राष्ट्रीय स्तरावर ब्युरो ऑफ एनर्जी इफीसीएन्सी (BEE) या संस्थेची स्थापना केली आहे.

कोणत्याही देशाचा सामाजिक-आर्थिक विकास हा ऊर्जेच्या स्रोतांवर व त्यांचा प्रभावीपणे होणारा वापर यावर अवलंबून आहे. देशभरात ऊर्जा स्रोतांची मागणी ही त्यांच्या उपलब्धतेपेक्षा जास्त आहे. त्यामुळे सर्व क्षेत्रांमध्ये ऊर्जेचा वापर हा कार्यक्षमतेने व कुशलतेने होणे आवश्यक आहे. देशामध्ये ऊर्जेच्या सुरक्षिततेच्या उपायांना प्रोत्साहन देण्यासाठी कायदेशीर संरचना पुरविण्याच्या उद्देशाने तसेच देशामध्ये ऊर्जा कार्यक्षमतेचे महत्व लक्षात घेऊन “ऊर्जा संवर्धन कायदा, २००१” ची अंमलबजावणी करण्यात आली आहे. महाराष्ट्र शासनाने “ऊर्जा संवर्धन कायदा, २००१” च्या कलम १५(डी) नुसार कायद्यातील तरतुदींचे समन्वय, नियमन आणि अंमलबजावणी करणे करीता महाराष्ट्र ऊर्जा विकास अभिकरण (महाऊर्जा) यांस “पदनिर्देशित संस्था” शासन निर्णय क्र. ईएसए/१००२सीआर ८१९२/ एनआरजी - ५ दि. १२ जून २००३, नुसार अधिसूचित केले आहे. महाराष्ट्र हे एक अग्रगण्य औद्योगिक राज्य असून मोठ्या प्रमाणावर वीज उत्पादक तसेच उपभोक्ता आहे. यामुळे राज्यात मोठ्या प्रमाणावर ऊर्जा बचत करण्याची संधी आहे. याकरिता महाऊर्जामार्फत ऊर्जा संवर्धनाचा वाव असलेल्या सर्व संभाव्य क्षेत्रांमध्ये केंद्र व राज्य शासनाचे विविध योजना व कार्यक्रम राबविण्यात आले आहेत.

६. महाऊर्जाने हाती घेतलेल्या योजना:

६.१ वारापरिमाणन कार्यक्रम :

राष्ट्रीय पवन ऊर्जा संस्था (National Institute of Wind Energy), चेन्नई यांच्या समन्वयाने महाऊर्जा मार्फत महाराष्ट्रातील पवनऊर्जा प्रकल्पांसाठी वारापरिमाणन कार्यक्रम राबविण्यात येतो. वारापरिमाणन केंद्र उभारणी योग्य ठिकाणांची निवड करून मास्ट उभारून त्याद्वारे सलग १ ते २ वर्षांच्या कालावधीसाठी त्या ठिकाणी वाऱ्याच्या वेगाचा, दिशेचा व वार्षिक सरासरी ऊर्जा घनता यांचा अभ्यास केला जातो. त्यानुसार पवनऊर्जा निर्मितीक्षम ठिकाणे ठरविण्यात येत आहेत. हा कार्यक्रम यशस्वीपणे राबवून आज अखेर महाराष्ट्रात एकूण ४१४ वारामापन केंद्रे आस्थापित करण्यात आलेली आहेत त्यापैकी ५१ जागा पवनऊर्जा प्रकल्पांसाठी व्यवहार्य आढळल्या आहेत.

६.२ सौर प्रारण मापन केंद्र :

सौर ऊर्जा हा अखंड उपलब्ध असणारा ऊर्जा स्रोत आहे. या ऊर्जेचा वापर करून वीजनिर्मिती करणे शक्य आहे. सदर वीजनिर्मिती प्रकल्पस्थळ परिसरात प्राप्त होणा-या सौर प्रारणावर अवलंबून असते. हा अभ्यास शास्त्रोक्त पध्दतीने केल्यास एखाद्या ठिकाणी किती प्रमाणात सौर ऊर्जेपासून वीजनिर्मिती करता येऊ शकेल याची माहिती उपलब्ध होते. यासाठी राज्यातील निरनिराळ्या भौगोलिक क्षेत्रांमध्ये सौर प्रारणाचा अभ्यास करून योग्य सौर ऊर्जा प्रकल्प क्षेत्रांची

निवड करणे शक्य होण्यासाठी राज्यात सौर प्रारण मापन केंद्रांची स्थापना होणे आवश्यक आहे. या योजनेंतर्गतकेंद्र शासनाने राज्यात ९ ठिकाणी व राज्य शासनाच्या निधीतून ८ ठिकाणी (पुणे, ठाणे, नांदेड, औरंगाबाद, लातूर, वाशिम, नागपूर व चंद्रपूर) केंद्रे आस्थापित करण्यात आलेली आहेत.

६.३ टाकाऊ कृषिजन्य अवशेषांपासून कांडी कोळसा बनविणा-या प्रकल्पांना आर्थिक सहाय्य:
ग्रामीण भागात टाकाऊ कृषिजन्य अवशेष व इतर टाकाऊ बायोमास पदार्थांपासून कांडी कोळसा निर्मितीचे नवीन तंत्रज्ञान विकसित झाले आहे. त्यामुळे कृषिजन्य अवशेषाचा अधिक कार्यक्षमतेने वापर होऊन शेतक-यांना आर्थिक लाभ होतो. यासाठी पेलेट/ब्रिकेटिंग संयंत्राच्या आधारे कांडी-कोळसा बनविण्याची योजना वित्तवर्ष २००७-०८ पासून राबविणेत येत आहे. यानंतर शासनाने दि. २६.०३.२०१२ रोजीच्या शासन निर्णयान्वये सदरची योजना सन २०११-१२ या आर्थिक वर्षापासून पुढे अंमलबजावणी करण्यास मान्यता दिली आहे. अशा स्वरूपाच्या प्रकल्पांना प्रकल्पाच्या संयंत्राच्या किंमतीच्या २० टक्के, परंतु कमाल रु. ४.०० लाख प्रति संयंत्र यापैकी जी रक्कम कमी असेल ती रक्कम अर्थसहाय्य म्हणून दिली जाते. वित्तवर्ष २००७-०८ ते १८/११/२०२५अखेर या कालावधीत २१३ प्रकल्पांना अर्थसहाय्य देण्यात आलेले आहे.

तसेच कार्बन उत्सर्जन कमी करण्यासाठी व शेतकऱ्यांकडून शेतीचे अवशेष जाळण्याचे प्रमाण कमी करण्यासाठी ऊर्जा मंत्रालय, भारत सरकार यांनी दि. ०८.१०.२०२१ रोजी समर्थ मिशन सुरु केले असून औष्णिक विद्युत केंद्रांमध्ये कोळश्यासह ५ ते ७ टक्के बायोमास ब्रिकेट/पेलेट चा वापर करणे बंधनकारक करण्यात आले आहे.

ब्रिकेट/पेलेट प्रकल्पांना प्रोत्साहन देण्याकरिता नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा मंत्रालय, नवी दिल्ली यांनी दि. ०२.११.२०२२ रोजी बायोमास योजना जाहिर केली असून सदर योजने अंतर्गत ब्रिकेट प्रकल्पांस रु. ९ लाख प्रति मेट्रिक टन/तास (MTPH) उत्पादन क्षमता (कमाल CFA रु. ४५ लाख प्रति प्रकल्प) आर्थिक सहाय्य जाहिर करण्यात आले आहे. तसेच नॉन टोरिफाईड पेलेट प्रकल्पांसाठी रक्कम रु. २१.०० लाख प्रति मेट्रिक टन/तास उत्पादन क्षमता किंवा जास्तीत जास्त १०५ लाख प्रती प्रकल्प आर्थिक सहाय्य जाहिर करण्यात आले आहे व टोरिफाईड पेलेट प्रकल्पांसाठी रक्कम रु. ४२.०० लाख प्रति मेट्रिक टन/तास किंवा २१० लाख प्रति प्रकल्प आर्थिक सहाय्य जाहिर करण्यात आले आहे.

६.४ बायोगॅसपासून विकेंद्रीत विद्युत निर्मिती प्रकल्प (३-२५० कि.वॅ.):-

शासनाने “नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा (अपारंपरिक ऊर्जा) स्रोतांपासून विकेंद्रीत पारेषण विरहित ऊर्जा निर्मितीचे एकत्रित धोरण - २०१६” जाहिर केले असून या धोरणांन्वये राज्यात प्रथमच शहरी व ग्रामीण भागातील सर्व प्रकारच्या जैविक कचऱ्यापासून बायोगॅसवर आधारित विद्युतनिर्मिती प्रकल्पांना प्रोत्साहन देण्यात येत आहे. राज्यातील महानगरपालिका / नगरपालिका हद्दीमध्ये निर्माण होणारा सेंद्रीय कचरा, शासकीय, निमशासकीय संस्थामधील उपलब्ध जैविक सेंद्रीय पदार्थ (उदा. कारागृह, पशुसंवर्धन विभागाच्या अखत्यारीतील रेत शाळा, वळू संगोपन केंद्र इ.), औद्योगिक, वाणिज्यिक कंपन्या इत्यादी संस्थांच्या इमारतींमध्ये सामुदायिक स्वयंपाक घरातील / किचनमधील वाया जाणारे खाद्यपदार्थ किंवा सेंद्रीय घनकचरा व इतर सर्व जैविक विघटन होऊ शकणाऱ्या टाकाऊ पदार्थांवर बायोमिथेनेशन तंत्रज्ञानावर आधारित पर्यावरण पोषक वीज निर्मिती प्रकल्प उभारण्यास या धोरणांतर्गत ४००० कि.वॅ. क्षमतेचे प्रकल्प (३ ते २५० कि.वॅ. क्षमतेपर्यंतचे) आस्थापित करण्याचे उद्दिष्ट ठेवण्यात आले आहे.

सदर धोरणांतर्गत आजतागायत एकूण ४०७९ कि.वॅ. क्षमतेच्या ५७ बायोगॅसवर आधारित (पारेषण विरहित) विद्युतनिर्मिती प्रकल्पांना नोंदणी देण्यात आली असून, सदर प्रकल्पांना “नवीन

व नवीकरणीय ऊर्जा (अपारंपरिक ऊर्जा) स्रोतांपासून विकेंद्रित पारेषण विरहित ऊर्जा निर्मितीचे एकत्रित धोरण - २०१६” च्या धोरणाअन्वये अनुदान वितरित करण्यात आले आहे.

बायोगॅस प्रकल्पांना प्रोत्साहन देण्याकरिता नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा मंत्रालय, नवी दिल्ली यांनी दि. ०२.११.२०२२ रोजी बायोगॅस योजना जाहिर केला असून सदर योजनेअंतर्गत बायोगॅस प्रकल्पांना क्षमतेनुसार आर्थिक सहाय्य जाहिर करण्यात आले आहे.

६.५ ग्रामीण विद्युतीकरण कार्यक्रम (सौर घरगुती दिवे):

केंद्र व राज्य शासन यांचेकडून दुर्गम गावे / वाड्या जेथे पारंपरिक ऊर्जा स्रोतांद्वारे वीज पोहोचणार नाही अशी दुर्गम गावे/ वाड्या/ पाडे येथील घरांचे नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा स्रोतांद्वारे विद्युतीकरण करण्यासाठी महत्व देण्यात आले आहे. त्यानुसार महावितरणने पुढील ५ वर्षांमध्ये ज्या गावे / वाड्या / पाडे यांचे पारंपरिक पध्दतीने विद्युतीकरण करणे शक्य होणार नाही अशा ठिकाणी महाऊर्जा मार्फत ग्रामीण विद्युतीकरण योजनेअंतर्गत प्रतिवर्ष १०००० घरांचे सौर ऊर्जेवर चालणाऱ्या सौर घरगुती दिवे एवढे उद्दिष्ट ठेवण्यात आलेले आहे. वित्त वर्ष २०२०-२१ व वित्त वर्ष २०२२-२३ मध्ये ग्रामीण विद्युतीकरण कार्यक्रमांतर्गत १७ नोव्हेंबर-२०२५ अखेर पर्यंत एकूण ७९७७ सौर घरगुती दिवे आस्थापनेचे काम पूर्ण करण्यात आले आहे. तसेच वित्त वर्ष २०२५-२६ मध्ये सदर योजने अंतर्गत ११,४२० सौर घरगुती दिवे आस्थापित करण्यासाठी ई-निविदा प्रसिध्द करण्याची कार्यवाही प्रगतीपथावर आहे.

६.६ अमृत अभियान व महाराष्ट्र सुवर्णजयंती नगरोत्थान महाअभियानांतर्गत सौर ऊर्जा प्रकल्प उभारणे:

अमृत अभियानांतर्गत तसेच महाराष्ट्र सुवर्णजयंती नगरोत्थान महाअभियानांतर्गत राबविण्यात येणाऱ्या पाणी पुरवठा व मलनिस्सारण प्रकल्पामध्ये जेथे सौर ऊर्जा उपांग सामाविष्ट असेल अशा सौर ऊर्जा उपांगांची अंमलबजावणी ही गुणवत्तापूर्ण पध्दतीने होण्यासाठी तसेच त्यामधून अपेक्षित फलनिष्पत्ती सध्या होण्यासाठी सादर सौर ऊर्जा उपांगांची कामे शासनाची सक्षम तांत्रिक यंत्रणा असलेल्या महाऊर्जामार्फत पूर्णठेव तत्वावर राबविण्या बाबत शासनाने दि. १७ डिसेंबर २०१८ रोजी शासन निर्णय जाहिर केला आहे. त्यानुसार निर्गमित कार्यादेशा अंतर्गत एकूण १२ महानगरपालिका / नगरपालिका / नगरपंचायत येथे तांत्रिक दृष्ट्या पात्र एकूण ३४ ठिकाणी १५८०९ कि.वॅ. क्षमतेचे सौर ऊर्जा प्रकल्प यशस्वीरित्या कार्यान्वीत करण्यात आले आहे.

६.७ पी. एम. सूर्यघर: मुफ्त बिजली योजनेअंतर्गत राज्यातील सर्व शासकीय इमारतींच्या छतावर रुफटॉप सौर ऊर्जा प्रकल्प राबविणे :

नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा मंत्रालय, केंद्र शासन, नवी दिल्ली यांनी दिनांक १३ फेब्रुवारी, २०२४ रोजी पी. एम. सूर्यघर: मुफ्त बीजली योजना जाहिर केली आहे. तसेच दि.३ जुलै, २०२४ रोजी पी. एम. सूर्यघर: मुफ्त बीजली योजनेअंतर्गत सर्व शासकीय इमारतींच्या सौर ऊर्जेद्वारे विद्युतीकरण करणे संदर्भात मार्गदर्शक तत्त्वे जारी करण्यात आली, ज्यामध्ये सर्व शासकीय इमारतींच्या सौर ऊर्जेद्वारे विद्युतीकरण करण्याचे २०२५ डिसेंबर पर्यंत उद्दिष्ट ठेवण्यात आले आहे.

या महत्वाकांक्षी योजनेची राज्यात प्रभावीपणे अंमलबजावणी करण्याकरिता, दि.०९ जून, २०२४ रोजीच्या पत्रान्वये शासनाकडून महाराष्ट्र ऊर्जा विकास अभिकरण (महाऊर्जा) कार्यालयास Nodal Department पदनिर्देशित विभाग म्हणून प्राधिकृत करण्यात आलेले आहे.

त्यानुसार, पी. एम. सूर्यघर: मुफ्त बिजली योजनेअंतर्गत राज्यातील सर्व सरकारी इमारतींच्या छतावर रुफटॉप सोलर प्रकल्प राबविण्याच्या महत्वाकांक्षी योजनेच्या अनुषंगाने

महाऊर्जा मार्फत दि.१७ नोव्हेंबर, २०२५ रोजी पर्यंत एकूण १,०३,०१५ शासकीय इमारतींचे सर्व्हेक्षण पूर्ण करण्यात आले असून सौर रूफ-टॉप प्रकल्प आस्थापनेसाठी एकूण ३३,५१५ इमारती (एकूण १६५.३३ मे.वॅ. प्रकल्प क्षमतेच्या) तांत्रिक दृष्ट्या व्यवहार्य असल्याचे आढळले, त्यानुसार एकूण ३३,५१५ शासकीय इमारतींवर सौर रूफ-टॉप प्रकल्प आस्थापनेसाठी एकूण रु.१०६८.४७ कोटींच्या अंदाजे प्रकल्प खर्चासह एकूण १६५.३३ मे.वॅ. क्षमतेच्या प्रकल्पांचे प्रस्ताव तांत्रिक मान्यतेसह राज्यातील संबंधित जिल्हा नियोजन अधिकारी यांचेकडे प्रशासकीय मान्यतेकरीता सादर करण्यात आले आहे. त्यापैकी १८०२ शासकीय इमारतींचे (एकूण २९.२७ मे.वॅ. क्षमतेच्या) सौर ऊर्जा प्रकल्पांना रु.१८५.५६ कोटी रकमेचे प्रशासकीय मान्यता प्राप्त झाले असून, १५९५ (२५.८० मे.वॅ.) शासकीय इमारतींसाठी ई-निविदा प्रसिध्द करण्यात आली आहे. त्यापैकी १०३८ शासकीय इमारतींचे कार्यादेश / LOA निर्गमित करण्यात आले असून आजतागायत सदर योजने अंतर्गत एकूण २४४ शासकीय इमारतींवर एकूण ४.०२ मे.वॅ. क्षमतेच्या सौर ऊर्जा प्रकल्पांची आस्थापना पूर्ण करण्यात आली आहे. उर्वरित ७६४ शासकीय इमारतींची ई-निविदाची कार्यवाही पूर्ण करून कार्यादेश/ LOA देण्याचे काम प्रगतीपथावर आहे.

सदरची योजना सुरु होणे पुर्वी राज्यात साधारणता: ५१३८ इमारतीचे (४३.२९ मे.वॅ.) सौर ऊर्जेद्वारे विद्युतीकरण पूर्ण करण्यात आले आहे. त्यानुसार आजतागायत एकूण ५३८२ (५१३८+२४४) इमारतींचे (४७.४१ मे.वॅ.) सौर ऊर्जेद्वारे विद्युतीकरण पूर्ण करण्यात आले आहे.

सदर सौर ऊर्जा प्रकल्पांमुळे राज्यातील शासकीय इमारतींना लागणाऱ्या पारंपारिक ऊर्जेमध्ये बचत होणार असून सदर योजना शाश्वत व स्वावलंबी होण्यास मदत होणार आहे.

६.८ किसान ऊर्जा सुरक्षा एवम उत्थाण महाभियान (कुसुम) योजनेंतर्गत २,८०,००० नग सौर कृषिपंप आस्थापित करण्याची योजना:-

नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा मंत्रालय, नवी दिल्ली यांनी “प्रधान मंत्री किसान ऊर्जा सुरक्षा एवम उत्थाण महाभियान (पीएम - कुसुम) योजना” दि. २२ जुलै २०१९ रोजी जाहीर केली. केंद्र शासनाच्या कुसुम योजनेमध्ये शेतकऱ्यांना ३, ५ व ७.५० अश्वशक्ती क्षमते पर्यंतच्या पारेषण विरहीत सौर कृषि पंप आस्थापित करता येतील. नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा मंत्रालय, नवी दिल्ली यांनी योजनेतील घटक - ब मध्ये महाऊर्जास २,८०,००० सौर कृषि पंप मंजूर केले आहेत. महाकृषि ऊर्जा अभियानांतर्गत पीएम-कुसुम घटक-ब योजनेअंतर्गत दि. १९ नोव्हेंबर-२०२५ अखेर १,८५,३६९ सौर कृषि पंप आस्थापित झाले आहेत.

६.९ ऊर्जा बचत कार्यक्रम :

उद्योग क्षेत्र, वाणिज्यिक / रहिवाशी इमारती, शासकीय / निमशासकीय इमारती, स्थानिक स्वराज्य संस्था या क्षेत्रांमध्ये सुमारे ३० टक्के ऊर्जा बचतीस वाव आहे. ऊर्जा बचतीसाठी ऊर्जा परीक्षण करून घेणे हे पहिले महत्त्वाचे पाऊल समजले जाते. ऊर्जा परीक्षणात सुचविलेल्या विविध उपाय - योजनांची अंमलबजावणी केल्यास ऊर्जा बचत होऊन वीज देयकावरील खर्च कमी होण्यास मोठी मदत होते. अनेक उद्योगात, शासकीय इमारतीत ऊर्जा परीक्षण करून घेण्यास प्राथमिकता दिली जात नाही. सदर योजने अंतर्गत उद्योग क्षेत्र, शासन अंगिकृत उपक्रमे, शासकीय / निमशासकीय इमारती, स्थानिक स्वराज्य संस्था यांनी ऊर्जा परीक्षण करून घ्यावे या दृष्टीकोनातून महाऊर्जातर्फे उत्सुक घटकांना तांत्रिक व आर्थिक सहाय्य दिले जाते.

या योजनेअंतर्गत विविध घटकांच्या वार्षिक वीज देयकाच्या अनुषंगाने ऊर्जा परीक्षण करण्यासाठी रु.१५,०००/- ते रु.४०,०००/- पर्यंत आर्थिक सहाय्य दिले जाते. या कार्यक्रमाअंतर्गत दि.१८ नोव्हेंबर, २०२५ अखेर एकूण २३४४ विविध घटकांमध्ये ऊर्जा परीक्षण पूर्ण करण्यात आले.

अंदाजित ऊर्जा बचत ९,५३,३०,७६० kWh/year.

६.१० लघु व मध्यम उद्योगांत प्राथमिक ऊर्जा परीक्षणाची योजना :

लघु व मध्यम उद्योगांत ऊर्जा परीक्षणाचे महत्त्व पटवून देणे तसेच लघु व मध्यम उद्योगांचे महाऊर्जाकडील नोंदणीकृत ऊर्जा परीक्षकांकडून प्राथमिक ऊर्जा परीक्षण करण्यासाठी वित्तीय सहाय्य उपलब्ध करून देणे हा या योजनेचा मुख्य उद्देश आहे. या योजनेतर्गत लघु व मध्यम उद्योगांच्या ऊर्जा परीक्षणासाठी महाऊर्जामार्फत रक्कम रु. ३०००/- प्रती ऊर्जा परीक्षण अहवाल इतके अनुदान संबंधित ऊर्जा परीक्षण कंपनीस देण्यात येते.

या कार्यक्रमाअंतर्गत ऑक्टोबर, २०२५ अखेर एकूण ४१८९ लघु व मध्यम उद्योगांमध्ये प्राथमिक ऊर्जा परीक्षण पूर्ण करण्यात आले.

अंदाजित ऊर्जा बचत ८८,२९,८३०.३८ kWh/year.

ऊर्जा परीक्षण कंपन्यांची नोंदणी - महाऊर्जाच्या मार्गदर्शक तत्वांनुसार ऊर्जा परीक्षण कंपन्यांची ऊर्जा परीक्षण अनुभवानुसार Class A व Class B या वर्गवारीमध्ये नोंदणी करण्यात येते. दि.१८ नोव्हेंबर, २०२५ पर्यंत एकूण १९ ऊर्जा परीक्षण कंपन्यांची नोंदणी करण्यात आली आहे. तसेच इतर इच्छुक ऊर्जा परीक्षण कंपन्यांची नोंदणीप्रक्रिया प्रगतीपथावर आहे.

६.११ शासकीय / निमशासकीय स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या इमारतींमध्ये ऊर्जा संवर्धनास चालना देण्यासाठी ऊर्जा संवर्धन तंत्रज्ञान पथदर्शी कार्यक्रम राबविणे:

राज्यात सध्या असलेली वीजपुरवठ्याची स्थिती विचारात घेता उपलब्ध ऊर्जेचा अधिक कार्यक्षमतेने वापर करणे अत्यावश्यक झाले आहे. याकरिता ऊर्जा संवर्धनास चालना देणे आवश्यक आहे. त्यामध्ये शासकीय विभागांना त्यांच्या अखत्यारीत एका शासकीय / निमशासकीय / स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या इमारतीत ऊर्जा संवर्धनाचा पथदर्शी प्रकल्प राबविण्यासाठी रु.२५.०० लाखापर्यंत अर्थसहाय्य उपलब्ध करून देण्यात येते. या कार्यक्रमांतर्गत दि.१८ नोव्हेंबर, २०२५ अखेर एकूण १७७ शासकीय / निमशासकीय संस्थांमध्ये सदर कार्यक्रम राबविण्यासाठी अर्थसहाय्य महाऊर्जामार्फत वितरित करण्यात आले आहे.

अंदाजित ऊर्जा बचत १,५८,३०,८९८ kWh/year. कार्बन कपात (CO₂ Reduction) १२९८१.३३ tons/year.

६.१२ नगरपालिका / महानगरपालिका, महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण यांच्याकडील पथदिवे व पाणीपुरवठा योजना यामध्ये ऊर्जा बचतीसाठी संयंत्रे आस्थापित करणे :

राज्याच्या एकूण ऊर्जा वापरापैकी पथदिव्यांमध्ये सुमारे १.५ ते २ टक्के व पाणी पुरवठा योजनेत ४ टक्के ऊर्जा वापर होत असतो. यामध्ये ऊर्जा बचत उपकरणांचा वापर केल्यास सुमारे ३० टक्के ऊर्जा बचत होऊ शकते. याकरिता नगरपालिकेच्या पथदिवे व पाणी पुरवठा योजनांतर्गत ऊर्जा बचत संयंत्रे बसविण्याची गरज असून त्यासाठी अर्थसहाय्याची योजना घेण्यात आली आहे. या योजनेअंतर्गत पथदिव्यांमध्ये ऊर्जा बचत करणारी / संयंत्र आस्थापित करण्यासाठी रु.२०.०० लाखापर्यंत व पाणी पुरवठा योजनांमध्ये पंपाची कार्यक्षमता दर्शवणारी व मॉनिटरिंग करणारी संयंत्रे आस्थापित करण्यासाठी रु.५.०० लाखापर्यंत अर्थसहाय्य महाऊर्जामार्फत उपलब्ध

करून देण्यात येते. या अंतर्गत दि.१८ नोव्हेंबर, २०२५ अखेर एकूण ४० नगरपालिकांमध्ये राबविण्यात आली आहे.

अंदाजित ऊर्जा बचत २४,३०,००० kWh/year. कार्बन कपात (CO₂ Reduction) १९९२.६१ tons/year.

६.१३ १८ व्या राज्यस्तरीय ऊर्जा संवर्धन पारितोषिक वितरण समारंभ:

१८ व्या राज्यस्तरीय ऊर्जा संवर्धन आणि व्यवस्थापन पारितोषिक योजनेअंतर्गत विविध क्षेत्रातील घटकांचे सादरीकरण करण्यात आले.

६.१४ महाऊर्जास पदनिर्देशित संस्था म्हणून ऊर्जा संवर्धनासाठी राष्ट्रीय पुरस्कार आणि देशात दुसरे स्थान:

महाराष्ट्र ऊर्जा विकास अभिकरण (महाऊर्जा) या महाराष्ट्र शासनाच्या संस्थेस ऊर्जा दक्षता ब्युरो, भारत सरकार, विद्युत मंत्रालय यांच्या मार्फत आयोजित “National Energy Conservation Award - २०२३” मध्ये दुसऱ्या क्रमांकाचा पुरस्कार प्राप्त झाला आहे. ऊर्जा संवर्धन क्षेत्रात विशेष कामगिरी करण्याच्या घटकांना प्रोत्साहन देण्यासाठी भारत सरकार पातळीवर हा पुरस्कार देण्यात येतो. सदर पुरस्काराचे वितरण विज्ञान भवन, नवी दिल्ली येथे ऊर्जा संवर्धन दिनाचे औचित्य साधून दि.१४ डिसेंबर, २०२३ रोजी झालेल्या एका विशेष कार्यक्रमात मा. श्रीमती द्रौपदी मुर्मू, राष्ट्रपती यांच्या शुभहस्ते डॉ. श्रीमती कादंबरी बलकवडे, भा.प्र.से. महासंचालक, महाऊर्जा यांना प्रदान करण्यात आले.

६.१५ महाऊर्जास पदनिर्देशित संस्था म्हणून ऊर्जा संवर्धनासाठी राष्ट्रीय पुरस्कार आणि देशात प्रथम स्थान:

राज्यात ऊर्जा संवर्धन क्षेत्रात केलेल्या उल्लेखनीय कामगिरीबद्दल, महाराष्ट्र ऊर्जा विकास अभिकरण (महाऊर्जा) या महाराष्ट्र शासनाच्या संस्थेस ऊर्जा दक्षता ब्युरो, भारत सरकार, विद्युत मंत्रालय यांच्या मार्फत दि.१४ डिसेंबर, २०२४ रोजी आयोजित “National Energy Conservation Award - २०२४” मधील State Energy Efficiency Performance Award (Group -१) या वर्गवारीमध्ये प्रथम क्रमांकाचा पुरस्कार प्राप्त झाला आहे. ऊर्जा संवर्धन क्षेत्रात विशेष कामगिरी करण्याच्या घटकांना प्रोत्साहन देण्यासाठी भारत सरकार पातळीवर हा पुरस्कार देण्यात येतो. सदर पुरस्कार विज्ञान भवन, नवी दिल्ली येथे ऊर्जा संवर्धन दिनाचे औचित्य साधून दि.१४ डिसेंबर, २०२४ रोजी झालेल्या एका विशेष कार्यक्रमात श्री. जगदीप धनखड, मा. उपराष्ट्रपती यांच्या उपस्थितीत श्री. श्रीपद नाईक, मा. राज्यमंत्री, नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा यांच्या शुभहस्ते डॉ. श्रीमती कादंबरी बलकवडे, भा.प्र.से. महासंचालक, महाऊर्जा यांनी स्विकारला.

६.१६ ऊर्जा संवर्धन इमारत कार्यक्रम:-

महाराष्ट्र ऊर्जा संवर्धन इमारत संहिता नियम, २०२५ राज्यात ऊर्जा संवर्धन कायदा, २००१ मधील तरतुदीनुसार केंद्र शासनाने बी.इ.इ., नवी दिल्ली यांच्याशी सल्लामसलत करून २००७ मध्ये वाणिज्यिक इमारतीसाठी इ.सी.बी.सी. कोड जाहीर केला असून सुधारित इ.सी.बी.सी. कोड, २०१७ मध्ये जाहिर केले आहे. तसेच केंद्र शासनाने दि.१३ फेब्रुवारी, २०१८ रोजीच्या अधिसूचनेद्वारे इ.सी.बी.सी. नियम जाहिर केले आहे. सदर नियम हे १०० कि.वॅ. व त्यापेक्षा जास्त विद्युत भार जोडणी असलेल्या किंवा १२० के.व्ही.ए.विद्युत भार मागणी असलेल्या नवीन वाणिज्यिक इमारतींना बंधनकारक करण्यात आले आहेत.

त्याअनुषंगाने महाऊर्जामार्फत राज्यातील हवामानानुसार वाणिज्यिक इमारतीचे ऊर्जा कार्यक्षमतेविषयीच्या मानकाचे स्थानिक हवामानानुसार वर्गिकरण करून बी.इ.इ., नवी दिल्ली यांच्या मान्यतेने केंद्र शासनाच्या इ.सी.बी.सी., २०१७ वर आधारित महाराष्ट्र ऊर्जा संवर्धन इमारत संहिता नियमाचा मसुदा महाराष्ट्र शासनास सादर करण्यात आला होता. त्याअनुषंगाने महाराष्ट्र शासनामार्फत ऊर्जा संवर्धन कायदा, २००१ च्या तरतुदीनुसार, महाराष्ट्र ऊर्जा संवर्धन इमारत संहिता नियम, २०२५ (Maharashtra Energy Conservation Building Code Rules, २०२५) दि.२९ एप्रिल, २०२५ रोजी राजपत्रात अधिसूचित केले आहे.

महाऊर्जामार्फत सर्व युएलबी, नगररचना विभाग, सा.बां. विभाग, आर्किटेक्ट, अभियंते, पर्यावरण सल्लागार, उत्पादक, विद्यार्थी इत्यादींसह राज्यातील सर्व भागधारकांसाठी आजतागायत १२७ वेबिनार/कार्यशाळा आयोजित केले आहेत.

६.१७ ब्युरो ऑफ एनर्जी इफीसीएन्सी (BEE) अंतर्गत योजना:

i) -आदर्श ऊर्जा कार्यक्षम ग्राम- मोहीम राबविणेबाबत

ऊर्जा बचत करणारी स्टार लेबल असलेली उपकरणे तसेच प्रकाश योजनेसाठी एल.ई.डी. दिवे सुद्धा बाजारात भरपूर प्रमाणावर उपलब्ध आहेत. या उपकरणांचा वापर केल्यास सुमारे २५ ते ३० टक्क्यांपर्यंत ऊर्जा बचत होऊ शकते. तसेच सदर उपकरणांचे आयुष्यमानही पारंपरिक उपकरणांच्या तुलनेने अधिक आहे. ऊर्जा बचतीच्या नवीन तंत्रज्ञानाचा वापर मोठ्या प्रमाणावर होणे, त्याची ओळख होणे अत्यंत गरजेचे आहे. यासाठी गावांमध्ये प्रायोगिक स्वरूपात -आदर्श ऊर्जा कार्यक्षम ग्राम- मोहिम अनेक ठिकाणी राबविली गेल्यास त्याचा प्रचार व प्रसार होण्यास मदत होईल. नवी दिल्ली यांनी देशात -आदर्श ऊर्जा कार्यक्षम ग्राम- मोहिम राबविण्याचे निश्चित केले आहे. सदरची मोहीम देशभर राज्यांच्या पदनिर्देशित संस्थांमार्फत राबविण्यात येत आहे.

महाऊर्जामार्फत अद्यापपर्यंत एकूण ४४ गावांमध्ये -आदर्श ऊर्जा कार्यक्षम ग्राम- मोहीम राबविण्यात आली असून सदर योजनेअंतर्गत गावातील रस्त्यांवरील पारंपरिक पथदिवे, जुने बल्ब, ट्युबलाईट, पंखे हे नवीन ऊर्जा कार्यक्षम एल.ई.डी. पथदिवे, एल.ई.डी. बल्ब, एल.ई.डी. ट्युब लाईट व ५ स्टार मानांकन असणारे पंखे बसविण्यात आले आहेत.

अंदाजित ऊर्जा बचत २६,६८,४२० kWh/year व कार्बन उत्सर्जन कपात (CO₂ Emission Reduction) २१८८ tons/year.

ii) कृषी मागणी व्यवस्थापन (AgDSM) योजना

बी. ई. ई. नवी दिल्ली यांच्या अहवालानुसार ऊर्जा कार्यक्षम स्टार मानांकन असलेले पंप वापरून कृषी पंपाच्या वीज वापरात सुमारे ३० ते ४० टक्के बचत शक्य आहे. कृषी मागणी व्यवस्थापन या कार्यक्रमाचा उद्देश हा कृषी पंप संचाची कार्यक्षमता वाढवून पारंपारिक वीजेचा वापर कमी करणे हा आहे. राज्यात कृषि पंपासाठी विजेचा वापर एकूण वीज वापराच्या सुमारे २० टक्के आहे. दरवर्षी किमान एक लाख कृषिपंपाची त्यात भर पडते. सध्या वापरात असलेले कृषि पंपाची ऊर्जा कार्यक्षमता विविध कारणांमुळे कमी आहे. बाजारात सध्या मानके नसलेली, आय.एस.आय. मानके असलेली व स्टार लेबल ऊर्जा कार्यक्षम पंप उपलब्ध आहेत. कृषि पंपाची ऊर्जा कार्यक्षमता कमी असल्याचे मुख्य कारण मानके नसलेले पंप वापरणे हे आहे. अशा पंपांची खरेदी किंमत कमी असल्याने व एच.पी. बेस वीज आकारने होत असल्याने असे पंप खरेदी केले जातात. तसेच ऊर्जा कार्यक्षम ५ स्टार पंप वापरून कृषि पंपाच्या वीज वापरात सुमारे ३० ते ४० टक्के बचत शक्य आहे.

स्टार लेबल पंपाची किंमत साधारण पंपापेक्षा केवळ १० ते १५ टक्क्यांनी जास्त आहे. यामुळे शेतकऱ्यावर फारसा बोजा पडणार नाही. तसेच पंपाची गुणवत्ता चांगली असल्याने वारंवार रिवाइंडिंग करणे, देखभाल दुरुस्ती करणे या खर्चात बचत होईल.

या योजनेअंतर्गत महाऊर्जामार्फत महावितरण कंपनीकडून कोल्हापूर जिल्हयातील कृषि पंपाचे वीज कनेक्शन असणारे कृषि फिडरचा प्रस्ताव मागविण्यात आला होता. कोल्हापूर जिल्हयातील कातळी या कृषि फिडरवर कार्यरत असलेले कृषि पंपाचे सविस्तर ऊर्जा परीक्षण महाऊर्जामार्फत करण्यात आले. ऊर्जा परीक्षणाच्या अहवालानुसार कृषि फिडरवरील एकूण १०० वीज जोडणी असलेले जुने अकार्यक्षम पंप असल्याचे निदर्शनास आले. त्या अनुषंगाने सदर योजनेअंतर्गत कातळी या कृषि फिडरवरील १०० जुने अकार्यक्षम कृषि पंप बदलून नवीन ऊर्जा कार्यक्षम पंप (३ H.P.- १६, ५ H.P.- ५२, ७.५ H.P. - १७, १० H. P. - ६ व १२.५ H.P. - ९) आस्थापित करण्यात आले आहेत.

सदर योजनेअंतर्गत एकूण अंदाजित ऊर्जा बचत **३,४६,४९९.७ kWh/year** व कार्बन उत्सर्जन कपात (CO₂ Emission Reduction) **२८४.१२ tons/year** इतकी शक्य आहे.

iii) शासकीय शाळांमध्ये ऊर्जा कार्यक्षम उपक्रम राबविणेबाबत

महाऊर्जामार्फत राज्यातील शासकीय शाळांमध्ये ऊर्जा कार्यक्षम प्रकल्प राबविण्यात येतात. या अंतर्गत शासकीय शाळांमध्ये जुनी अकार्यक्षम विद्युत उपकरणांऐवजी नवीन ऊर्जा कार्यक्षम उपकरणे बसविण्यात येतात जसे की एल.ई.डी. बल्ब, एल.ई.डी. ट्युब लाईट, ५ स्टार मानांकन वातानुकूलित संयंत्रे व ऊर्जा कार्यक्षम पंखे इ.

या उपक्रमाचे मुख्य उद्दिष्ट म्हणजे शालेय मुलांमध्ये ऊर्जा कार्यक्षमता आणि ऊर्जा संवर्धनाची जागरूकता निर्माण करणे तसेच जुनी अकार्यक्षम विद्युत उपकरणांऐवजी नवीन ऊर्जा कार्यक्षम उपकरणे आस्थापित करून शाळांना ऊर्जा कार्यक्षम बनविणे असा आहे. अद्यापपर्यंत महाऊर्जामार्फत राज्यातील जिल्हा परिषद शाळा, केंद्रिय शाळा व तसेच शासन अनुदानित शाळा अशा एकूण **४६४** शासकीय शाळांमध्ये ऊर्जा कार्यक्षम उपक्रम राबविण्यात आला आहे.

अंदाजित ऊर्जा बचत **१८,१६,४८३ kWh/year** आणि कार्बन कपात (CO₂ Reduction) **१४८९.५१ tons/year** इतकी शक्य आहे.

iv) परफॉर्म अचिव्ह अॅण्ड ट्रेड (Perform Achieve & Trade (PAT)):-

परफॉर्म अचिव्ह अॅण्ड ट्रेड (Perform Achieve & Trade (PAT)) ही योजना राष्ट्रीय वर्धित ऊर्जा कार्यक्षमता ध्येय (National Mission for Enhanced Energy Efficiency (NMEEE)) याचा एक घटक आहे. सदरचे ध्येय राष्ट्रीय हवामान बदल कार्यक्रमांतर्गत National Action Plan On Climate Change (NAPCC) ८ मोहिमेपैकी १ आहे.

पॅट योजनेअंतर्गत केंद्र शासनाद्वारे पदनिर्देशित ग्राहकांची (Designated Consumers) यादी जाहिर करण्यात येते व याअंतर्गत ग्राहकांना ऊर्जेच्या वापराबाबत नेमून दिलेले उद्दिष्ट ठराविक कालावधीत साध्य करणे बंधनकारक असून नेमून दिलेल्या उद्दिष्टापेक्षा जास्त ऊर्जा बचत करणाऱ्या पदनिर्देशित ग्राहकांना ऊर्जा प्रमाणपत्र (EsCerts) देण्यात येते.

महाऊर्जा ही राज्याची पदनिर्देशित संस्था असून पॅट योजनेची राज्यात महाऊर्जाद्वारे अंमलबजावणी करण्यात येते.

महाराष्ट्र राज्यात केंद्र शासनाकडून एकूण ८ पॅट सायकल निर्गमित झालेल्या असून त्यामध्ये एकूण १०९ पदनिर्देशित ग्राहकांचे नोंदणीकरण झालेले आहे. सविस्तर माहिती पुढीलप्रमाणे -

पॅट सायकल	नोंदणी वर्ष	साध्यता वर्ष	पदनिर्देशित ग्राहकांची संख्या
I	२०१२-१३	२०१४-१५	४५
II	२०१६-१७	२०१८-१९	५७
III	२०१७-१८	२०१९-२०	०८
IV	२०१८-१९	२०२०-२१	१५
V	२०१९-२०	२०२१-२२	०९
VI	२०२०-२१	२०२२-२३	१२
VII	२०२२-२३	२०२४-२५	६१
VIII	२०२३-२४	२०२५-२६	०३

महाराष्ट्रात पुढीलप्रमाणे आजतागायत झालेल्या पॅट योजने अंतर्गत साध्यता:-

पॅट योजना	साध्यता वर्ष	साध्यता (ESCerts)	एकूण ऊर्जा बचत (Million TOE)	वार्षिक कार्बन कपात (Million Tonnes of CO ₂)
पॅट सायकल-I	२०१४-१५	१,५९,९१३	०.१५९	१.५२
पॅट सायकल-II	२०१८-१९	७,०२,६२१	०.७०२	६.६९

v) ऊर्जा क्लब स्थापन करणे :

राज्यातील माध्यमिक शाळांमध्ये ऊर्जा क्लब स्थापन करून त्याद्वारे वादविवाद स्पर्धा आयोजित करणे, प्रश्नमंजुषा कार्यक्रम इत्यादी कार्यक्रमाद्वारे मुलांमध्ये ऊर्जा संवर्धन विषयी जनजागृती करण्यात येते.

अद्यापपर्यंत एकूण ५३३ शाळांमध्ये ऊर्जा क्लब स्थापन करण्यात आला असून सदर ऊर्जा क्लबमार्फत ऊर्जा संवर्धन या विषयावर आधारित विविध उपक्रम राबविण्यात आले.

vi) शासकीय इमारतींमध्ये ऊर्जा संवर्धन पथदर्शी प्रकल्प:-

राज्यातील शासकीय/ निमशासकीय इमारतींमध्ये ऊर्जा संवर्धन पथदर्शी प्रकल्प राबविण्यात येतात. सदर योजनेअंतर्गत शासकीय/ निमशासकीय कार्यालयांच्या इमारतींचे सविस्तर ऊर्जा परीक्षण करून ऊर्जा बचतीचा वाव असलेल्या शासकीय इमारतींमध्ये जुने अकार्यक्षम उपकरणे बदलून नवीन ऊर्जा कार्यक्षम उपकरणे जसे की, एल.ई.डी. बल्ब, एल.ई.डी. ट्युब लाईट, ५ स्टार मानांकन वातानुकूलित संयंत्रे व ऊर्जा कार्यक्षम पंखे बसविण्यात आली आहेत.

महाऊर्जामार्फत अद्यापपर्यंत एकूण २२ शासकीय/ निमशासकीय कार्यालयांच्या इमारतींमध्ये ऊर्जा संवर्धन पथदर्शी प्रकल्प राबविण्यात आला आहे. अंदाजित ऊर्जा बचत ९,०४,६६२ kWh/year, कार्बन कपात ७४१.८२ tons/year.

vii) शासकीय रुग्णालयांमध्ये ऊर्जा संवर्धन पथदर्शी प्रकल्प:-

राज्यातील शासकीय रुग्णालयांमध्ये ऊर्जा संवर्धन पथदर्शी प्रकल्प राबविण्यात येतात. सदर योजनेअंतर्गत राज्यातील शासकीय रुग्णालयांमध्ये सविस्तर ऊर्जा परीक्षण करून ऊर्जा बचतीचा वाव असलेल्या शासकीय रुग्णालयांमध्ये जुने अकार्यक्षम उपकरणे बदलून नवीन ऊर्जा कार्यक्षम उपकरणे जसे की, एल.ई.डी. बल्ब, एल.ई.डी. ट्युब लाईट, ५ स्टार मानांकन वातानुकूलित संयंत्रे व ऊर्जा कार्यक्षम पंखे इ. बसविण्यात आली आहेत. महाऊर्जामार्फत अद्यापपर्यंत एकूण ४६ शासकीय रुग्णालयांमध्ये ऊर्जा संवर्धन पथदर्शी प्रकल्प राबविण्यात आला आहे. अंदाजित ऊर्जा बचत ३,४९,३३४.४५ kWh/year, कार्बन कपात २८६.४५ tons/year.

viii) नगरपालिका/ महानगरपालिकांमध्ये ऊर्जा कार्यक्षम पथदर्शी प्रकल्प -

राज्यातील नगरपालिका/ महानगरपालिकांमध्ये पाणीपुरवठा पंपाकरीता ऊर्जा संवर्धन पथदर्शी प्रकल्प राबविण्यात येतात. सदर योजनेअंतर्गत नगरपालिका/ महानगरपालिका यांच्या पाणीपुरवठा पंपाचे सविस्तर ऊर्जा परीक्षण करण्यात येते. सविस्तर ऊर्जा परीक्षण अहवालानुसार ऊर्जा बचतीचा वाव असलेल्या नगरपालिका/ महानगरपालिकांमधील पाणीपुरवठा करण्याकरीता वापरात असलेले जुने अकार्यक्षम पंप बदलून नवीन ऊर्जा कार्यक्षम पंप बसविण्यात आले आहेत.

महाऊर्जामार्फत अद्यापपर्यंत एकूण २२ नगरपालिका/ महानगरपालिकांमध्ये पाणीपुरवठा पंपाकरीता ऊर्जा संवर्धन पथदर्शी प्रकल्प राबविण्यात आला आहे. अंदाजित ऊर्जा बचत १७,०६,४२१ kWh/year, कार्बन कपात १३९९.२७ tons/year.

६.१८ अपारंपरिक ऊर्जा कार्यक्रमाचा प्रचार, प्रसिध्दी व प्रदर्शन:

राज्यात अपारंपरिक व नित्यनूतनशील ऊर्जा स्रोत यांचा विकास तसेच ऊर्जा संवर्धन याबाबतचा प्रचार व प्रसार महाराष्ट्र ऊर्जा विकास अभिकरण (महाऊर्जा) मार्फत केला जातो. याविषयी अधिकाधिक लोकांपर्यंत संदेश पोहचविणे व अपारंपरिक ऊर्जा स्रोत साधनांचा वापर वाढविण्याच्या दृष्टीने विविध माध्यमातून प्रचार व प्रसिध्दी करण्याकरिता विविध ठिकाणी प्रदर्शने व चर्चासत्रे आयोजित करण्यात येतात.

७. नित्यनूतनशील ऊर्जा प्रमाणपत्र (आरईसी) :-

आरईसी (नित्यनूतनशील ऊर्जा प्रमाणपत्र) हे नित्यनूतनशील ऊर्जा खरेदी बंधन असलेल्या घटकांनी नित्यनूतनशील ऊर्जा खरेदीचे बंधन पूर्तता करण्यासाठीचे साधन आहे. अक्षय ऊर्जेला चालना देण्यासाठी आणि आरपीओ (नित्यनूतनशील ऊर्जा खरेदीचे बंधन) लक्ष्य पूर्ण करण्यासाठी नित्यनूतनशील ऊर्जा प्रमाणपत्र खरेदी करता येते. महाराष्ट्र राज्याबाहेरील व तसेच राज्यातील नूतनशील ऊर्जा प्रकल्पातून तयार झालेल्या आरईसी प्रमाणपत्र आरपीओच्या अनुपालनासाठी पात्र साधन मानले जाते.

राष्ट्रीय स्तरावर नित्यनूतनशील ऊर्जा प्रमाणपत्राबाबतची कार्यप्रणाली नोव्हेंबर, २०१० मध्ये कार्यान्वित करण्यात आली. याअंतर्गत राज्यातील विविध पारेषण संलग्न नित्यनूतनशील ऊर्जा उत्पादकांकडून त्यांच्या प्रकल्पांना ऊर्जा प्रमाणपत्र प्राप्त होण्याच्या नोंदणीसाठी राज्यस्तरीय यंत्रणेमार्फत मान्यता प्रमाणपत्र (Accreditation Certificate) मिळण्याकरिता महाऊर्जाकडे अर्ज प्राप्त होत आहेत. केंद्रीय विद्युत नियामक आयोग यांची नित्य नूतनशील ऊर्जा प्रमाणपत्रा संदर्भातील कार्यप्रणालीनुसार अपारंपरिक ऊर्जा प्रकल्पांना नोंदणीसाठी मान्यता प्रमाणपत्र (Accreditation Certificate) महाऊर्जामार्फत देण्यात येते.

नित्यनूतनशील ऊर्जा प्रमाणपत्राबाबतची कार्यप्रणाली अंतर्गत १८ नोव्हेंबर, २०२५ अखेर महाऊर्जेकडून एकूण ४३४ ऊर्जा निर्मिती प्रकल्पांना (एकूण क्षमता १२५६.७३४ मेगावॉट) नोंदणीसाठी मान्यता प्रमाणपत्र (Accreditation Certificate) देण्यात आले आहे.

८. राज्यात अपारंपरिक ऊर्जेचे नाविन्यपूर्ण स्रोत विकसित करणे

१) **हरित हायड्रोजन निर्मिती आणि विकास” :-**

- i. **धोरण :-** हरित हायड्रोजन निर्मिती आणि विकासासाठी महाराष्ट्र शासनाने दि.१७.१०.२०२३ रोजी "महाराष्ट्र हरित हायड्रोजन धोरण- २०२३ प्रकाशित केले. तसेच सदर धोरण अंमलबजावणी करिता "महाराष्ट्र हरित हायड्रोजन धोरण- २०२३ साठीची कार्यपद्धती भाग -१ दि. १३.११.२०२३ रोजी प्रकाशित करण्यात आली आहे. नंतर, महाराष्ट्र शासनाने धोरणामध्ये दि. ३०.०९.२०२४ आणि दि. २७.०५.२०२५ रोजी शुद्धीपत्र प्रकाशित करून, Anchor Units व Experimental Anchor Units साठी ३०० KTPA क्षमतेसंबंधी तरतुदींचा समावेश केला आहे. तसेच, "महाराष्ट्र हरित हायड्रोजन धोरण- २०२३" साठी कार्यपद्धती भाग- १ साठी शुद्धीपत्रक ०६.०२.२०२५ रोजी प्रकाशित केले आहे. हरित हायड्रोजन उत्पादनास प्रोत्साहन देण्यासाठी, शासनाने सन २०३० पर्यंत ५०० KTPA हरित हायड्रोजन उत्पादनाचे उद्दिष्ट निश्चित केले आहे.
- ii. **प्रकल्प नोंदणी :-** महाऊर्जा कार्यालयामार्फत महाराष्ट्र राज्यात हरित हायड्रोजन प्रकल्पांची स्थापना करण्यासाठी एकूण १०४१.२८९८ KTPA क्षमतेसाठी १४ Unique Project ID हरित हायड्रोजन उत्पादन प्रकल्प विकासाकांना प्रदान करण्यात आलेले आहेत आणि दोन (२) हरित हायड्रोजन विकासाकांना ५०.२८७८ केटीपीए क्षमतेसाठी प्रकल्प नोंदणी दिली आहे.
- iii. **हरित हायड्रोजन एक्झिक्युटिव्ह मास्टरक्लास :-** महाऊर्जाने, BHC, इम्पीरियल कॉलेज, लंडन आणि KPMG संस्थेसोबत ऑनलाईन "हरित हायड्रोजन एक्झिक्युटिव्ह मास्टर क्लास" माहे फेब्रुवारी व मार्च २०२४ मध्ये आयोजित केला होता. सदर कार्यक्रमात ऊर्जा विभाग, जलसंपदा विभाग, कौशल्य व रोजगार विभाग, परिवहन विभाग, महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण महामंडळ, महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ, महाजेनको रिन्यूएबल एनर्जी लिमिटेड (MREL), मुख्य विद्युत निरीक्षक (CEI) तसेच महावितरण, महापारेषण, महानिर्मिती इ. विभागांचे अधिकारी सहभागी झाले होते, सदर कार्यक्रम चार सत्रात यशस्वीरित्या पार पडला.
- iv. **हरित हायड्रोजन हब:-** महाऊर्जाद्वारे महाराष्ट्र राज्यामध्ये हरित हायड्रोजन हब निर्मितीकरिता दि. २९/०५/२०२५ रोजी हरित हायड्रोजन भागधारक, शासनाचे विविध विभागातील अधिकारी, ADB, KPMG, TETRA TECH इ. बरोबर कार्यशाळा आयोजित करणेत आली होती. त्यानुसार, हरित हायड्रोजन हब स्थापन करणेकरिता प्रत्यक्ष स्थळ पाहणी करून अभ्यास करणाऱ्या संस्थेकडून अहवाल डिसेंबरच्या पहिल्या आठवड्यात अपेक्षित आहे.
- v. **कौशल्य विकास:-** महाऊर्जाने राष्ट्रीय कौशल्य विकास महामंडळ (NSDC), महाराष्ट्र राज्य कौशल्य विकास सोसायटी (MSSDS) यांच्याशी पत्रव्यवहार करून त्यांनी कौशल्य विकासासाठी हरित हायड्रोजन संदर्भ ४० अभ्यासक्रमांची यादी सामायिक केली आहे. यानंतर संशोधन, शैक्षणिक संस्था व उद्योग क्षेत्रातील तज्ज्ञांचा समावेश असलेली तांत्रिक समिती स्थापन करण्यात आली. समितीने अभ्यासक्रमांचे परीक्षण करून प्रथम टप्प्यात राबविण्यासाठी नऊ (९) कौशल्यविकास अभ्यासक्रमांची निवड केली. महाऊर्जा कार्यालयामार्फत व्यावसायिक शिक्षण आणि प्रशिक्षण संचालनालय (DVET) सोबत ITI संस्थांमध्ये हरित हायड्रोजन कौशल्य विकास अभ्यासक्रम राबविण्याबाबत तसेच तंत्रशिक्षण संचालनालय (DTE) सोबत पॉलिटेक्निक व अभियांत्रिकी

संस्थांमध्ये सदर अभ्यासक्रम राबविण्याबाबत पत्रव्यवहार करण्यात आलेला आहे. तसेच, संचालक तांत्रिक शिक्षण (DTE) यांनी संयुक्त संचालक (मुंबई, पुणे, नाशिक, छत्रपती संभाजीनगर, अमरावती, नागपूर) यांना स्वायत्त पॉलिटेक्निक संस्थांच्या अभ्यासक्रमात निवडलेल्या अभ्यासक्रम/ मॉड्यूलसचा समावेश करण्याबाबत मार्गदर्शक सूचना जारी केलेल्या आहेत. महाऊर्जेने वरिल विषय संदर्भात अध्यावत माहिती प्राप्त केली असून ती पुढीलप्रमाणे.

- व्यावसायिक शिक्षण आणि प्रशिक्षण संचालनालयाने (DVET), मुंबई IIT B प्रमाणित अभ्यासक्रम महाऊर्जा कार्यालयाकडे पाठविला असून, त्यानुसार संचालनालयाने शॉर्टलिस्ट केलेले अभ्यासक्रम रायगड जिल्ह्यातील दोन (०२) महाविद्यालये, रत्नागिरी जिल्ह्यातील एक (०१) महाविद्यालय आणि अहिल्यानगर जिल्ह्यातील एक (०१) महाविद्यालयातील IIT महाविद्यालयांमध्ये राबविण्याची प्रक्रिया सुरु केली आहे.
 - याशिवाय, चार (४) स्वायत्त पॉलिटेक्निक महाविद्यालये आणि ३५० स्वायत्त नसलेले पॉलिटेक्निक महाविद्यालयांमध्ये हरित हायड्रोजन संबंधित अभ्यासक्रमांचा समावेश करण्याची प्रक्रिया राबविण्यात येत आहे.
 - त्याचप्रमाणे, चौदा (१४) स्वायत्त अभियांत्रिकी महाविद्यालयांमध्ये तसेच सत्तावीस (२७) अन्य स्वायत्त अभियांत्रिकी महाविद्यालयांमध्ये हरित हायड्रोजन संबंधित अभ्यासक्रमांचा समावेश करण्याची प्रक्रिया सुरु आहे.
- vi. दि. ७, ८ आणि ९ ऑक्टोबर २०२५ रोजी हरित हायड्रोजन व पॉवर-टू-एक्स उत्पादन प्रशिक्षणासाठी प्रकल्प विकासक तसेच तांत्रिक प्रकल्प व्यवस्थापक यांच्यासाठी तीन दिवसीय तांत्रिक कार्यशाळेचे आयोजन महाऊर्जा, जीआयझेड (GIZ) आणि आयसीएफ (ICF) यांच्या संयुक्त विद्यमाने करण्यात आले. सदर कार्यशाळेत हरित हायड्रोजनच्या संपूर्ण व्हॅल्यू चेनचा सखोल आढावा घेण्यात आला – नवीकरणीय उर्जेचे एकत्रीकरण, इलेक्ट्रोलायझर तंत्रज्ञान, हायड्रोजन साठवणूक, वाहतूक व खर्च मॉडेलिंग या विषयांचा समावेश करण्यात आला.
- vii. महाऊर्जा, शक्ती सस्टेनेबल एनर्जी, (Shakti Sustainable Energy) आणि PwC सोबत पॉलिटेक्निक कॉलेजच्या शिक्षकांसाठी “Faculty Training Program” डिसेंबरमध्ये आयोजित करणार आहे.
- viii. **सेंटर ऑफ एक्सलन्स:-** हरित हायड्रोजनसाठी सेंटर ऑफ एक्सलन्स विकसित करण्यासाठी महाऊर्जाने नामांकित संस्थांशी पत्रव्यवहार केला आहे आणि हरित हायड्रोजनसाठी उत्कृष्टता केंद्र (Centre of Excellence) विकसित करण्यासाठी महाऊर्जाने नामांकित संस्थांकडून प्रस्ताव प्राप्त केले .त्यानुसार, प्राप्त प्रस्तावांची छानणीअंती, राष्ट्रीय रासायनिक प्रयोगशाळा (National Chemical Laboratory) यांच्यासोबत उत्कृष्टता केंद्र स्थापन करणेकरिता दि. २९.०९.२०२५ रोजी सामंजस्य करार करणेत आलेला आहे.
- ix. **संशोधन आणि विकास:-** महाऊर्जा कार्यालयाने संशोधन आणि विकास (Research & Development) प्रकल्प आस्थापित करण्यासाठी हरित हायड्रोजनमध्ये कार्य करणाऱ्या नामांकित संस्थांकडून प्रस्ताव प्राप्त केले .त्यानुसार, प्राप्त प्रस्तावांची छानणी अंती, राष्ट्रीय रासायनिक प्रयोगशाळा (National Chemical Laboratory) आणि भारतीय तंत्रज्ञान संस्था, मुंबई (IITB) यांच्यासोबत संशोधन आणि विकास प्रकल्प आस्थापित करणेकरिता दि. १६.०९.२०२५ सामंजस्य करार करणेत आलेला आहे.

अ. क्र.	प्रकल्पाचे शीर्षक	संस्थेचे नाव	सामंजस्य करारची दिनांक	शेरा
१	हायड्रोजन इंधनपेशी तंत्रज्ञानाचा वापर करून मालवाहतूक (Cargo) तीन चाकी वाहनाच्या डिझाइन व विकासाबाबत	राष्ट्रीय रासायनिक प्रयोगशाळा (NCL)	१६.०९.२५	ओपन कॅथोड फियुल सेल (OCFC) ची डिझाइन प्रक्रिया.
२	मेटल हायड्राइड आधारित हायड्रोजन शुद्धीकरण प्रणाली	आय आय टी, मुंबई	१६.०९.२५	<ul style="list-style-type: none"> योग्य साहित्याची निवड मेटल हायड्राइडचे संश्लेषण

- x. **डेटा सेंटर :-** महाऊर्जा कार्यालयाच्या अधिकाऱ्यांनी M/s Intel यांच्या बेंगळुरू येथील हायड्रोजनवर आधारित इंधन सेल संचालित डेटा सेंटरला भेट दिली. यास अनुसरून, हरित हायड्रोजनमधून तयार झालेली विद्युत उर्जा वापरून डेटा सेंटर चालविण्याच्या पायलट प्रकल्पासाठी NCL यांच्याकडून प्रस्ताव प्राप्त झाला आहे. सदर प्रस्तावाची छाननी करणेचे काम प्रगतीपथावर आहे. त्यानंतर सदर प्रकल्प स्थापनेकरिता शासनाची मंजूरी घेणे तयार आहे.
- xi. **एक खिडकी सुविधा:-** “महाराष्ट्र हरित हायड्रोजन धोरण § २०२३” धोरणाच्या १९ व्या मुद्या नुसार, हरित हायड्रोजन व त्याचे तत्सम उत्पादने तसेच नवीकरणीय ऊर्जा प्रकल्पांसाठी नोंदणी, मंजूरी आदी प्रक्रिया सुलभ करण्याच्या दृष्टीने महाऊर्जा कार्यालया मार्फत MSEDCL (IT) टीम यांच्या समन्वयाने हरित हायड्रोजन सिंगल विंडो पोर्टल विकसित करण्यात आले आहे. या पोर्टलद्वारे Vendor Registration व Unique Project ID देण्याची सुविधा विकसित करण्यात आलेली असून, प्रकल्प नोंदणी संदर्भातील विकासाची प्रक्रिया प्रगतीपथावर आहे. उर्वरित भाग - २,३ आणि ४ विकासाची प्रक्रिया प्रगतीपथावर आहे.
- xii. **निविदा प्रक्रिया:-** महाराष्ट्र हरित हायड्रोजन धोरण -२०२३ अंतर्गत महाराष्ट्र राज्यात हरित हायड्रोजन उत्पादन सुविधा प्रकल्प (अॅकर युनिट आणि प्रायोगिक अॅकर युनिट) स्थापन करणेचे आहेत. या सर्व अॅकर युनिट आणि प्रायोगिक अॅकर युनिटची निवड निविदा प्रक्रियेद्वारे करण्यात येणार आहे. या कामासाठी महाऊर्जाद्वारे हरित हायड्रोजन विकासकांकडून १३० केटीपीए क्षमतेसाठी ई-निविदा दि. १६/१०/२०२५ रोजी प्रसिद्ध करणेत आलेली आहे.
- xiii. **अभ्यास दौरा :-** महाराष्ट्र शासनाच्या ऊर्जा विभागाचे अतिरिक्त मुख्य सचिव व ऊर्जा विभागातील अधिकारी, तसेच महाराष्ट्र ऊर्जा विकास अभिकरणाचे महाऊर्जाचे महासंचालक व अधिकारी आणि अतिरिक्त महासंचालक व त्यांची टीम यांनी विविध संस्थांना भेटी दिलेल्या आहेत.
- **नॅशनल केमिकल लॅबोरेटरी (NCL), पुणे** - NCL चे संचालक यांनी संस्थेची सविस्तर माहिती दिली. त्यानंतर NCL टीमकडून तांत्रिक सादरीकरण करण्यात आले. त्यानंतर रिसर्च लॅब ला भेट देण्यात आली, ज्यामध्ये हरित हायड्रोजनच्या प्रत्यक्ष अनुप्रयोगांचे सादरीकरण करण्यात आले.

- **ऑटोमोटिव्ह रिसर्च असोसिएशन ऑफ इंडिया (ARAI), पुणे** - ARAI चे संचालक व त्यांच्या टीमकडून संस्थेच्या उपक्रमांची माहिती देण्यात आली. त्यानंतर तांत्रिक सादरीकरण व लॅबच्या भेटीद्वारे हरित हायड्रोजनच्या प्रत्यक्ष प्रात्यक्षिके दाखविण्यात आली.
- **M/s HHP Four Pvt. Ltd., छत्रपती संभाजीनगर** - या भेटीदरम्यान, हेड - रेग्युलेटरी अफेयर्स अँड प्रोजेक्ट डेव्हलपमेंट व त्यांच्या टीमकडून कंपनीच्या पार्श्वभूमीची व उपक्रमांची माहिती देण्यात आली. त्यानंतर तांत्रिक सादरीकरण व प्रत्यक्ष उत्पादन प्रकल्पाची प्रात्यक्षिके दाखविण्यात आले.
- **IIIT मुंबई** - IIITB चे असोसिएट डीन यांनी संस्थेची माहिती दिली. त्यानंतर IIITB टीमकडून तांत्रिक सादरीकरण करण्यात आले. लॅबच्या भेटीदरम्यान हरित हायड्रोजन संदर्भातील संशोधन व प्रत्यक्ष अनुप्रयोग याविषयी सखोल माहिती देण्यात आली.

xiv. **कार्यकारी समिती :-** “महाराष्ट्र हरित हायड्रोजन धोरण - २०२३” अंतर्गत गठीत करण्यात आलेल्या हरित हायड्रोजन कार्यकारी समितीची प्रथम बैठक दि. १६ मे २०२५ रोजी माननीय अपर मुख्य सचिव (ऊर्जा) यांच्या अध्यक्षतेखाली मंत्रालयात आयोजित करण्यात आली होती. महाराष्ट्र हरित हायड्रोजन धोरण - २०२३ ची अंमलबजावणी करताना उद्योग, नगरविकास, महसूल, परिवहन, वित्त, जलसंपदा, महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ (MIDCO), बंदरे व महाराष्ट्र सागरी मंडळ (MMB), ऊर्जा, नियोजन, कौशल्य विकास, CEI, MPCB, MSETCL व MSEDCL या प्रमुख विभागांमध्ये समन्वय साधणे आवश्यक आहे. सदर कार्यकारी समितीच्या निर्णयानुसार विविध विभागांना धोरण अंमलबजावणीसाठी विशिष्ट जबाबदाऱ्या सोपविण्यात आलेल्या आहेत. त्यानुसार, पहिल्या ग्रीन हायड्रोजन कार्यकारी समिती बैठकीतील निर्णयांच्या अनुपालन स्थितीचा आढावा घेण्यासाठी दिनांक १२ ऑगस्ट २०२५ रोजी दुसरी कार्यकारी समिती बैठक आयोजित करण्यात आली होती. त्यानुसार, सर्व संबंधित विभागांना बैठकीचे इतिवृत्त पाठविणेत आले आहे. महाऊर्जा कार्यालया मार्फत सतत समन्वय राखून व अनुपालनाचे निरीक्षण करून धोरणाची वेळेत अंमलबजावणी सुनिश्चित करण्यासाठी आवश्यक ती कार्यवाही करण्यात येत आहे.

xv. **महाराष्ट्र हरित हायड्रोजन धोरणांतर्गत पुण्यात हरित हायड्रोजन बसची चाचणी:-**

महाऊर्जा तर्फे “महाराष्ट्र हरित हायड्रोजन धोरण-२०२३” अंतर्गत महाराष्ट्रातील पहिल्या हरित हायड्रोजन बसचे प्रायोगिक संचालन (ट्रायल-रन) उपक्रमाचा शुभारंभ आज दि. १५.१०.२०२५ रोजी महाऊर्जा मुख्य कार्यालय, औंध पुणे येथे संपन्न झाला. सदर उपक्रम महाऊर्जा (MEDA), पुणे महानगरपालिका परिवहन महामंडळ (PMPML), इंडियन ऑईल कॉर्पोरेशन लिमिटेड (IOCL) आणि टाटा मोटर्स (TATA MOTORS) यांच्या संयुक्त विद्यमानाने राबविण्यात आला.

हरित हायड्रोजन बसची सात दिवसांची प्रायोगिक धाव (ट्रायल रन) ही महाऊर्जा, सीआयआरटी, पीएमपीएमएल आणि टाटा मोटर्स यांच्या अधिकाऱ्यांच्या सहभागातून यशस्वीरीत्या पूर्ण करण्यात आला आहे. या चाचणीच्या निष्कर्षावर व विश्लेषणावर आधारित पुढील आवश्यक कार्यवाही करण्यात येईल.

महाऊर्जांच्या प्रकल्प विभागातर्फे नाविन्यपूर्ण आणि उच्च तंत्रज्ञानाच्या वापरावर आधारित अक्षय ऊर्जा प्रात्यक्षिक प्रकल्पांची स्थापना करणेत येत आहे.

२. प्रात्यक्षिक प्रकल्पांची स्थापना :

महाराष्ट्र राज्यात नाविन्यपूर्ण आणि उच्च तंत्रज्ञानाच्या वापरावर आधारित अक्षय ऊर्जा प्रात्यक्षिक प्रकल्पांची स्थापना करणेत येत आहे. या प्रकल्पांसाठी महाऊर्जाने महाराष्ट्रातील विविध तांत्रिक संस्थांसोबत सामंजस्य करार केला आहे.

अ. क्र	प्रकल्पाचे शीर्षक	संस्थेचे नाव	शेरा
१.	अपारंपरिक ऊर्जा आधारित इलेक्ट्रिक वाहन स्मार्ट चार्जिंग स्टेशन .	आय आय टी, मुंबई	<ul style="list-style-type: none"> चार (०४) युनिट्सच्या चार्जिंग स्टेशनची स्थापना महाऊर्जा कार्यालय, पुणे येथे पूर्ण करण्यात आलेली आहे. सौर पॅनल्सच्या स्थापनेचे कार्य प्रगतीपथावर आहे.
२.	ऑक्सी-स्टीम बायोमास गॅसिफिकेशन तंत्रज्ञानाद्वारे बायोमास / महापालिका घनकचरापासून हरित हायड्रोजन निर्मिती आणि त्याद्वारे वीजनिर्मिती प्रकल्प.		<ul style="list-style-type: none"> सदर प्रकल्पासाठी आवश्यक सामग्रीची खरेदी सध्या आयआयटी मुंबई (IITB) यांच्यामार्फत करण्यात येत आहे. सदर प्रकल्प डिसेंबर २०२५ पर्यंत पूर्ण होणे अपेक्षित आहे.
३.	नॅनाफ्युलिडद्वारे सौरऊर्जा निर्मिती पॅनलची कार्यक्षमता वृद्धिंगत करण्याकरीता संशोधन प्रकल्प.	एल आय टी, नागपूर	<ul style="list-style-type: none"> सौर पॅनल्स व नेट मीटरिंग प्रणालीची स्थापना यशस्वीरित्या पूर्ण करण्यात आलेली आहे. नॅनो फ्ल्यूइड सक्क्युलेशन सिस्टिमची स्थापना करण्यात आलेली आहे. सध्या चाचणी व तुलनात्मक कार्यक्षमता विश्लेषणाची प्रक्रिया सुरु आहे.

१. महाऊर्जाची नोव्हेंबर, २०२५ पर्यंतची एकत्रित साध्यता :

अ. क्र	तपशील	३१ मार्च, २०२५ अखेर (एकूण)	वित्तवर्ष २०२५-२६	१८ नोव्हेंबर, २०२५ अखेर (एकूण)
१	ऊर्जा निर्मिती (मे.वॅ.)			
अ	पवन ऊर्जा प्रकल्प	५२८४.६१	३९६.९	५६८१.५१
ब	ऊसाच्या चिपाडावर आधारित सहवीज निर्मिती प्रकल्प	२६९०.३०	४२.५	२७३२.८०
क	कृषी अवशेषांवर आधारित प्रकल्प	२१५.००	०	२१५.००
ड	लघुजल विद्युत प्रकल्प	३७०.०७५	०	३७०.०७५
इ	शहरी घन कचऱ्यापासून वीजनिर्मिती	१७.००	०	१७.००
ई	औद्योगिक कचऱ्यापासून वीजनिर्मिती	४१.७८८	०	४१.७८८
प	सौर ऊर्जा प्रकल्प	५४२१.१९६	२४८२.९२	७९०४.११६
		१४०३९.९६९	२९२२.३२	१६९६२.२८९
२	ऊर्जा संवर्धन कार्यक्रम			
अ	ऊर्जा परिक्षण (संख्या)	२३४४	०	२३४४
ब	प्राथमिक ऊर्जा परिक्षण (एस.एम.ई.) (संख्या)	४१८९	०	४१८९
क	शासकीय इमारतींमध्ये ऊर्जा संवर्धन पथदशी प्रकल्प (इमारती)	१७७	०	१७७
ड	नगरपालिकेमध्ये ऊर्जा संवर्धन साधने उभारणे (नगरपालिका)	४०	०	४०

अ क्र	तपशील	३१ मार्च, २०२५ अखेर (एकूण)	वित्तवर्ष २०२५-२६	१८ नोव्हेंबर, २०२५ अखेर (एकूण)	
३	ऊर्जा दक्षता ब्युरो, विद्युत मंत्रालय, भारत सरकार (BEE) अंतर्गत योजना:				
अ	आदर्श ऊर्जा कार्यक्षम ग्राम योजना	४४	०	४४	
ब	शासकीय शाळांमध्ये ऊर्जा कार्यक्षम उपक्रम	४६४	०	४६४	
क	शासकीय इमारतींमध्ये ऊर्जा संवर्धन पथदर्शी प्रकल्प	२२	०	२२	
ड	शासकीय रुग्णालयामध्ये ऊर्जा संवर्धन पथदर्शी प्रकल्प (रुग्णालय)	४६	०	४६	
इ	नगरपालिका/ महानगरपालिकांमध्ये ऊर्जा कार्यक्षम पथदर्शी प्रकल्प	२२	०	२२	
४	पवन उर्जा संनियंत्रण केंद्र (संख्या)	४१४	०	४१४	
५	ब्रिक्वेटींग प्रकल्प (संख्या)	२१३	०	२१३	
६	ग्रामीण विद्युतीकरण कार्यक्रम (गांवे / वाड्या)	७९७७ घरे	--	७९७७ घरे	
७	अमृत योजना (मे.वॅ)	१५.८०९ कि.वॅ. (१५,८०९ कि.वॅ. क्षमतेचे प्रकल्प यशस्वीरित्या कार्यान्वित)	--	१५.८०९ कि.वॅ. (१५,८०९ कि.वॅ. क्षमतेचे प्रकल्प यशस्वीरित्या कार्यान्वित)	
८	पी. एम. सूर्यघर: मुफ्त बिजली योजनेअंतर्गत राज्यातील सर्व शासकीय इमारतींचे सौर ऊर्जेद्वारे विद्युतीकरण करणे. (**सदर योजनेपूर्वी एकूण शासकीय इमारतींचे सौरीकरण पूर्ण- ५१३८ (४३.२९ मे.वॅ.) एकूण शासकीय इमारतींचे सौरीकरण पूर्ण (५१३८ + २४४) - ५३८२ (४७.४१ मे.वॅ.))	एकूण सर्वेक्षण पूर्ण	२,५५० इमारती	३०,९६५ इमारती	३३,५१५ इमारती
		एकूण व्यवहार्य इमारती / एकूण प्रस्ताव DPDC यांना सादर	एकूण व्यवहार्य इमारती - १,८८१ (६५.३७१ MW) एकूण प्रस्ताव सादर - १८६८ इमारती (६४.४४४ MW)	एकूण व्यवहार्य इमारती ३१,६३४ (९९.९५९ MW) एकूण प्रस्ताव सादर - ३१,८२९ इमारती (१००.८८६ MW)	एकूण व्यवहार्य इमारती - ३३,५१५ (१६५.३३ MW) एकूण प्रस्ताव सादर -३३,५१५ इमारती (१६५.३३ MW)
		एकूण प्रशासकीय मान्यता प्राप्त	४१६ इमारती (९.४०५ MW)	१,३८६ इमारती (१९.८६५ MW)	१८०२ इमारती (२९.२७ MW)
		एकूण ई- निविदा प्रसिद्ध	४१३ इमारती (९.२५७ MW)	११८२ इमारती (१६.५४३ MW)	१५९५ इमारती (२५.८० MW)
		एकूण LoA / कार्यादेश	१३८ इमारती (२.३१३ MW)	९०० इमारती	१०३८ इमारती (१५.३७ MW)

अ क्र	तपशील	३१ मार्च, २०२५ अखेर (एकूण)	वित्तवर्ष २०२५-२६	१८ नोव्हेंबर, २०२५ अखेर (एकूण)
	निर्गमित		(१३.०५७ MW)	
	एकूण प्रकल्प कार्यान्वित	७ इमारती (०.१७७ MW)	२३७ इमारती (३.८४३ ३MW)	**२४४ इमारती (४.०२ MW)
९	कुसुम योजना	१,५४,२८८	३१,०८१	१,८५,३६९
१०	प्रचार, प्रसिध्दी व प्रदर्शने (संख्या)	३५७	६	३६३

१०. महाऊर्जास मिळालेली राष्ट्रीय पातळीवरील बक्षीसे -

अ.क्र.	कार्यक्रम	तपशील	वर्ष
१	सौर औष्णिक कार्यक्रम	सौर औष्णिक कार्यक्रम सर्वोत्कृष्ट कामगिरी	१९९०-९१
२	सौर औष्णिक कार्यक्रम	सौर चूल - प्रशंसनीय कामगिरी	१९९१-९२
३	गॅसिफायर कार्यक्रम	गॅसिफायर - विशेष कामगिरी	१९९१-९२
४	माहिती व प्रसिध्दी	माहिती व प्रसिध्दी - प्रथम क्रमांकाचे बक्षीस	१९९३-९४
५	सौर औष्णिक कार्यक्रम	सौर चूल - प्रथम क्रमांकाचे बक्षीस	१९९४-९५
६	सौर औष्णिक कार्यक्रम	सौर उष्णजल संयंत्र - द्वितीय क्रमांक	१९९४-९५
७	माहिती व प्रसिध्दी	माहिती व प्रसिध्दी - प्रथम क्रमांकाचे बक्षीस	१९९६-९७
८	उत्कृष्ट अभिकरण संस्था	इरेडा दशाकातील सेवा - उत्कृष्ट अभिकरण संस्था	१९९६-९७
९	पवन ऊर्जा कार्यक्रम	पवनऊर्जा - विशेष बक्षीस	१९९६-९७
१०	पवन ऊर्जा कार्यक्रम	पवनऊर्जा - प्रथम क्रमांकाचे बक्षीस	१९९८-९९
११	पवन ऊर्जा कार्यक्रम	पवनऊर्जा - प्रथम क्रमांकाचे बक्षीस	१९९९-००
१२	पवन ऊर्जा कार्यक्रम	पवनऊर्जा - प्रथम क्रमांकाचे बक्षीस	२०००-०१
१३	पवन ऊर्जा कार्यक्रम	पवनऊर्जा - प्रथम क्रमांकाचे बक्षीस	२००१-०२
१४	ऊर्जा उद्यान	ऊर्जा उद्यान - प्रथम क्रमांकाचे बक्षीस	२००१-०२
१५	पवन ऊर्जा कार्यक्रम	पवनऊर्जा - द्वितीय क्रमांकाचे बक्षीस	२००७-०८
१६	बायोमास पॉवर जनरेशन	इमा पॉवर अॅवार्ड, २००८ - प्रथम क्रमांकाचे बक्षीस	२००८-०९
१७	सौर औष्णिक कार्यक्रम	सौर उष्णजल संयंत्र - प्रथम क्रमांकाचे बक्षीस	२०११-१२
१८	उत्कृष्ट अभिकरण संस्था	राष्ट्रीयकृत बक्षीस - ऊर्जा संवर्धन क्षेत्रात राज्यस्तरीय संस्था	२०१०-११ व २०११-१२
१९	पवन - सौर संकरित संयंत्र	राष्ट्रीयकृत बक्षीस - सर्वात जादा कि.वॅ.क्षमतेची संयंत्रे आस्थापित केली	२०१२-१३
२०	उत्कृष्ट अभिकरण संस्था	राष्ट्रीयकृत बक्षीस - ऊर्जा संवर्धन क्षेत्रात राज्यस्तरीय संस्था	२०१२-१३
२१	सौर औष्णिक ऊर्जा	सौर उष्णजल संयंत्र - द्वितीय क्रमांक	२०१२-१३
२२	अतिउत्कृष्ट अभिकरण संस्था	राष्ट्रीयकृत बक्षीस -ऊर्जा संवर्धन क्षेत्रात अतिउत्कृष्ट कामगिरी	२०१३-१४
२३	राज्याचा अतिउत्कृष्ट कामगिरी	नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा कार्यक्रमात अतिउत्कृष्ट कामगिरी (कालावधी-१एप्रिल २०१० ते ३१ मार्च २०१४)	२०१४-१५

अ.क्र.	कार्यक्रम	तपशील	वर्ष
२४	ऊत्कृष्ट अभिकरण संस्था	राष्ट्रीयकृत बक्षीस -ऊर्जा संवर्धन क्षेत्रात राज्यस्तरीय संस्था	२०१५-१६
२५	ऊत्कृष्ट नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा प्रसारणासाठी अभिकरण संस्था	ऐरीयाज संस्थेकडून ऊत्कृष्ट अभिकरण संस्थेसाठी बक्षीस	२०१६-१७
२६	सौर पथदिप	राष्ट्रीयकृत दुसऱ्या क्रमांकाचे सयंत्र आस्थापित केल्याचे बक्षीस	२०१६-१७
२७	सौर ऊर्जा प्रकल्प	राष्ट्रीय स्तरावर सौर ऊर्जा प्रकल्प राबविण्यासाठीचे बक्षीस	२०१६-१७
२८	लक्ष केंद्रीत सौर तंत्रज्ञान (Concentrated Solar Technology)	राष्ट्रीयकृत बक्षीस - लक्ष केंद्रीत सौर तंत्रज्ञान	२०१६-१७
२९	ऊर्जा संवर्धन कार्यक्रम	राष्ट्रीय ऊर्जा संवर्धन पुरस्कार (NECA)- राज्य पदनिर्देशित संस्था या संवर्गात गुणवत्ता प्रमाणपत्र	२०१८-१९
३०	ऊर्जा संवर्धन कार्यक्रम	सोलर क्वार्टर मासिक - व्यवसाय उत्कृष्टता पुरस्कार	२०१८-१९
३१	ऊर्जा संवर्धन कार्यक्रम	राष्ट्रीय ऊर्जा संवर्धन पुरस्कार (NECA) - राज्य पदनिर्देशित संस्था या संवर्गात द्वितीय पारितोषिक	२०१९-२०
३२	ऊर्जा संवर्धन कार्यक्रम	राष्ट्रीय ऊर्जा संवर्धन पुरस्कार (NECA) - राज्य पदनिर्देशित संस्था या श्रेणीत गुणवत्ता प्रमाणपत्र.	२०२०-२१
३३	ऊर्जा संवर्धन कार्यक्रम	राष्ट्रीय ऊर्जा संवर्धन पुरस्कार (NECA) - राज्य पदनिर्देशित संस्था या संवर्गात द्वितीय पारितोषिक.	२०२३-२४
३४	ऊर्जा संवर्धन कार्यक्रम	राष्ट्रीय ऊर्जा संवर्धन पुरस्कार (NECA) - राज्य पदनिर्देशित संस्था या संवर्गात पहिल्या क्रमांकाचे पारितोषिक.	२०२४-२५

महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग

महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोगाबाबतची माहिती

आयोगाची रचना -

विद्युत नियामक आयोग अधिनियम, १९९८ अंतर्गत महाराष्ट्र शासनाने महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोगाची स्थापना दि. ५ ऑगस्ट, १९९९ च्या अधिसूचनेद्वारे केली. केंद्र शासनाने दिनांक १० जून, २००३ रोजी विद्युत नियामक आयोग अधिनियम, १९९८ निरसित करून विद्युत अधिनियम २००३ पारित केला. विद्युत अधिनियम २००३ मधील कलम ८२ (४) अन्वये राज्य आयोग अध्यक्षसह दोन सदस्यांचा मिळून असतो. त्याप्रमाणे सद्यस्थितीत महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोगामध्ये अध्यक्ष आणि २ सदस्य कार्यरत आहे.

आयोगाची कार्ये -

आयोगाची कार्ये अर्ध-न्यायिक, अर्ध वैधानिक आणि कार्यकारी स्वरूपाची आहेत. विद्युत अधिनियम, २००३ मधील कलम ८६ प्रमाणे आयोगाला खालील कार्ये पार पाडावी लागतात.

(१) कलम ८६ (१) अन्वये पार पाडावी लागणारी कार्ये :-

- ए) राज्यातील वीज निर्मिती, पुरवठा, पारेषण किंवा वहनाकरिता घाऊक, ठोक किंवा किरकोळ विक्रीचे दर निश्चित करणे.
- बी) वितरण परवानाधारकाच्या वीज खरेदी आणि प्राप्तीसाठीच्या प्रक्रियेचे नियमन करणे.
- सी) विजेचे राज्यांतर्गत पारेषण व वहन सुकर करणे. डी) विजेचे पारेषण, वितरण आणि वीज व्यापारासाठी परवाना मागणाऱ्या व्यक्तींना त्यांच्या राज्यांतर्गत कामकाजासाठी परवाना देणे.
- इ) सह-वीज निर्मितीस आणि नूतनशील उर्जा स्रोतांपासून वीज निर्मितीस चालना देणे.
- एफ) परवानेधारक आणि वीज निर्मिती कंपनी यांच्यामधील वादासंबंधी निर्णय देणे आणि कोणताही वाद लवादाकडे संदर्भ करणे.
- जी) अधिनियमाच्या प्रयोजनाकरिता शुल्क लावणे.
- एच) राज्य ग्रिड सहिता विहित करणे.
- आय) परवानेधारकाच्या सेवेची गुणवत्ता, सातत्य व विश्वासार्हता यांची मानके विहित करणे,
- जे) राज्यांतर्गत विजेच्या व्यापारासाठी नफ्याचे प्रमाण निश्चित करणे.
- के) या अधिनियमाखाली सोपविण्यात येतील अशी अन्य कार्ये पार पाडणे.

(२) कलम ८६ (२) अन्वये राज्य आयोग, राज्य शासनाला खालीलपैकी कोणत्याही किंवा सर्व बाबींवर सल्ला देईल :-

- (एक) वीज उद्योगांत स्पर्धा, कार्यक्षमता व काटकसर यांस प्रोत्साहन देणे.
- (दोन) वीज उद्योगांमधील गुंतवणुकीस प्रोत्साहन देणे.
- (तीन) राज्यातील वीज उद्योगांची पुर्नस्थापना करणे व पुर्नरचना करणे.
- (चार) वीज निर्मिती, पारेषण, वितरण किंवा विजेचा व्यापार यासंबंधी किंवा राज्य शासनाने राज्य आयोगाकडे संदर्भ केलेल्या अन्य कोणत्याही बाबींवर सल्ला देणे.

आयोगाच्या कामकाजासंबंधी माहिती :-

आयोगाला विद्युत अधिनियम, २००३ खाली आपली कार्ये पार पाडताना खालीलप्रमाणे विविध प्रकारची कामे करावी लागतात :-

- १) विनियम तयार करणे
- २) याचिकांवर आदेश पारित करणे
- ३) वीज दर निश्चित करणे
- ४) परवाना मंजूर करणे
- ५) आयोगाच्या आदेशांच्या पुनर्विलोकनासाठी करण्यात आलेल्या किंवा संकीर्ण विषयावरील नवीन याचिकांवर विचार करणे.
- ६) ग्राहक गा-हाणे निवारण यंत्रणा
- ७) राज्य सल्लागार समिती

वरील कार्ये पार पाडताना, आयोग खालील पध्दतीचा अवलंब करून जनतेशी आणि ग्राहक प्रतिनिधींशी सल्लामसलत करते:-

१) विनियम तयार करणे

आयोग, विद्युत अधिनियम, २००३ च्या कलम १८१ च्या उप-कलम (३) मध्ये अनिवार्य केल्याप्रमाणे विनियम अधिसूचित करण्यापूर्वी जनतेकडून त्यांच्या सूचना / हरकती / अभिप्राय मागवून त्यानंतरच विनियम अधिसूचित करतो. सुरुवातीला जे विनियम तयार करावयाचे असतात त्यांचे एक प्रारूप तयार करण्यात येते. अधिनियमातील तरतुदीनुसार, या प्रारूप विनियमांना " पूर्व प्रसिध्दी" द्यावयाची असल्यामुळे, हे प्रारूप विनियम वर्तमानपत्रात प्रसिध्द करून त्याबाबत जनतेकडून हरकती/सूचना मागविण्यात येतात. जनतेकडून हरकती / सूचना प्राप्त झाल्यावर त्या विचारात घेऊन विनियमांना आयोगाकडून अंतिम मंजूरी देण्यात येते. आणि सदर विनियम शासकीय राजपत्रात अधिसूचित करण्यात येतात व ते आयोगाच्या संकेतस्थळावर प्रदर्शित करण्यात येतात. विद्युत अधिनियम, २००३ च्या कलम १८२ नुसार राज्य आयोगाने तयार केलेले विनियम राज्य विधीमंडळाच्या दोन्ही सभागृहाच्या पटलावर ठेवण्यात येतात.

२) याचिकांवर आदेश पारित करणे

वीज दर निश्चित करणे तसेच परवाना मंजूर करणे यासारखी प्रकरणे जलद निकाली काढता यावीत यासाठी आयोग, प्रकरणाच्या सुनावणीसाठी टप्पे, पध्दत, ठिकाण, तारीख व वेळ ठरवते. त्यानुसार, आयोग याचिकाकारास सुनावणीची नोटीस त्या भागात मोठ्या प्रमाणावर खप असणा-या इंग्रजी भाषेतील किमान २ दैनिक वर्तमानपत्रात आणि मराठी भाषेतील किमान २ दैनिक वर्तमानपत्रात प्रसिध्द करण्यास कळविते. या सुनावणीच्या नोटिसीबरोबरच संक्षिप्त याचिका व याचिकेचा कार्यकारी गोषवारा देखील प्रसिध्द करण्यात येतो. याचिकेची प्रत

त्यासोबतच्या जोडपत्रांसह जनतेला उपलब्ध करून देण्याचे व तसेच त्यांची एक प्रत याचिकाकाराच्या संकेतस्थळावर देखील प्रदर्शित करण्याचे निर्देश याचिकाकारास देण्यात येतात. त्यानुसार, याचिकाकाराकडून एक नोटीस प्रसिध्द करण्यात येऊन त्याद्वारे जनतेकडून याचिकेसंबंधात सूचना व हरकती मागविण्यात येतात.

याचिकाकाराने मांडलेली त्याची बाजू, जनतेकडून प्राप्त झालेल्या सर्व सूचना व हरकती, या सूचना व हरकतींना याचिकाकाराने दिलेला प्रतिसाद, जन-सुनावणीत जनतेकडून उपस्थित करण्यात आलेले मुद्दे आणि संबंधित कागदपत्रे, विचारात घेऊन आयोगाद्वारे अंतिम आदेश पारित करण्यात येतो.

३) वीज दर निश्चितीकरण

आयोगाकडून (१) महाराष्ट्र राज्य विद्युत निर्मिती कंपनी मर्यादित, (२) टाटा पॉवर कंपनी - निर्मिती व्यवसाय, (३)अदानी पॉवर लिमिटेड, (४) महाराष्ट्र राज्य विद्युत पारेषण कंपनी मर्यादित, (५) टाटा पॉवर कंपनी - पारेषण व्यवसाय, (६)अदानी इलेक्ट्रीसिटी मुंबई लिमिटेड - पारेषण व्यवसाय, (७) महाराष्ट्र ईस्टर्न ग्रिड पॉवर ट्रान्समिशन कंपनी लि., (८)अदानी इलेक्ट्रीसिटी मुंबई लिमिटेड - वितरण व्यवसाय, (९)अदानी ट्रान्समिशन इंडिया लि., (१०)जयगड पॉवर ट्रान्स्को कंपनी लि., (११) अमरावती पॉवर ट्रान्समिशन कंपनी लि., (१२)विदर्भ इंडस्ट्रीज पॉवर लि.-पारेषण, (१३)राज्य भार प्रेषण केंद्र, (१४) राज्य पारेषण उपक्रम (एसटीयू) आयएनएसटीएस, (१५)महाराष्ट्र राज्य विद्युत वितरण कंपनी मर्यादित, (१६)बेस्ट उपक्रम, (१७) टाटा पॉवर कंपनी-वितरण व्यवसाय, (१८) अदानी इलेक्ट्रीसिटी मुंबई लिमिटेड-वितरण व्यवसाय, (१९) माईडस्पेस बिझनेस पार्क्स प्रा. लि. (ऐरोली),(२०)गिगाप्लेक्स इस्टेट प्रा. लिमिटेड (ऐरोली नॉलेज पार्क), (२१) के आर सी इन्फारस्ट्रक्चर लि., (२२)ईऑन खराडी एसईझेड फेज १, (२३) ईऑन खराडी एसईझेड फेज २, (२४) जवाहरलाल नेहरु पोर्ट प्राधिकरण, (२५)लक्ष्मीपती बालाजी सप्लाय चेन मॅनेजमेंट लिमिटेड, (२६) निदार युटिलिटीज पनवेल एलएलपी, (२७) अदानी इलेक्ट्रीसिटी मुंबई लिमिटेड सिझ लि.-सांताक्रुझ इलेक्ट्रॉनिक्स एक्सपोर्ट प्रोसेसिंग झोन एईएमएल एसईझेड लिमिटेड (एमआयटीएल)-बिडकीन, (२८)महाराष्ट्र एअरपोर्ट उेव्हलपमेंट कॉर्पोरेशन, (२९)विशेष आर्थिक क्षेत्र (एसईझेड) बायो-टेक सर्व्हिसेस प्रायव्हेट लिमिटेड-मांजरी, (३०) विशेष आर्थिक क्षेत्र (एसईझेड) बायो-टेक सर्व्हिसेस प्रायव्हेट लिमिटेड-हडपसर, (३१) राज्य पारेषण उपक्रम (एसटीयू) या कंपन्यांचे वीज दर निश्चित करण्याचे काम करण्यात येते.

४) परवाना मंजूर करणे

आयोगाने विद्युत अधिनियम, २००३ मधील कलम १४ अंतर्गत महाराष्ट्र राज्यात विजेचे पारेषण, वितरण आणि वीज व्यापारासाठी परवाने मंजूर केले आहेत.

पारेषण परवाना:- महाराष्ट्र राज्यात ११ पारेषण परवानाधारक कार्यरत आहेत. हे परवानाधारक मिळून राज्यांतर्गत पारेषण यंत्रणा तयार झाली आहे. या ११ पारेषण परवानाधारकांपैकी महापारेषण कंपनी विद्युत अधिनियम, २००३ अस्तित्वात येण्यापूर्वी कार्यरत असल्यामुळे त्यांना मानीय परवानाधारक मानण्यात येते आणि उरलेल्या १० पारेषण परवानाधारकांना म्हणजेच (१)अदानी ट्रान्समिशन (इंडिया) लिमिटेड (एटीआयएल), (२)जयगड पॉवर ट्रान्स्को

लिमिटेड (जेपीटीएल)., (३) अमरावती पॉवर ट्रान्समिशन कंपनी लि. (एपीटीसीएल), (४) सिन्नर पॉवर ट्रान्समिशन कंपनी लि. (एसपीटीसीएल), (५) महाराष्ट्र ईस्टर्न ग्रिड पॉवर ट्रान्समिशन कंपनी लि. (एमइजीपीटीसीएल)., (६) अदानी इलेक्ट्रीसिटी मुंबई लिमिटेड, (७) टाटा पॉवर, (८) विदर्भ इंडस्ट्रीज पॉवर लि., (९) खारघर विक्रोळी ट्रान्समिशन प्रा. लि. (KVTPL)., (१०) अदानी इलेक्ट्रीसिटी मुंबई इन्फ्रास्ट्रक्चर लि. (AEMIL) यांना आयोगाने पारिषण परवाने मंजूर केले आहेत.

वितरण परवाना:- राज्यात ४ वितरण परवानाधारक २.६ कोटी ग्राहकांना (मुंबई शहरात ४० लाख आणि उर्वरित महाराष्ट्रात २.२ कोटी) वीज पुरवठा करित आहेत. बेस्ट उपक्रम, अदानी इलेक्ट्रीसिटी मुंबई लि. वितरण आणि टीपीसी वितरण या मुंबई शहर आणि उपनगरांना (भांडूप, मुलुंड वगळून) आणि मीरा-भाईंदर क्षेत्रामध्ये वीज पुरवठा करतात तर महाराष्ट्रातील उर्वरित क्षेत्राला महावितरण कंपनी वीज पुरवठा करते. महावितरण कंपनी आणि बेस्ट उपक्रम मानीव वितरण परवानाधारक आहेत तर आर इन्फ्रा-वितरण कंपनीला ११ ऑगस्ट, २०११ रोजी २५ वर्षांच्या कालावधीकरिता वितरण परवाना मंजूर करण्यात आला होता आणि दि. २९ सप्टेंबर, २०१८ जी अधिसूचने अन्वये हा परवाना अदानी इलेक्ट्रीसिटी मुंबई लिमिटेडला अभिहस्तांकित करण्यात आला.

सेझ क्षेत्र:- त्याशिवाय विद्युत अधिनियम, २००३ च्या कलम १४ (ब) मधील सन २०१० मध्ये करण्यात आलेल्या सुधारणेनुसार, १४ विशेष आर्थिक क्षेत्राच्या (सेझ) १४ विकासकांनी त्यांच्या सेझ क्षेत्राकरिता त्यांना मानीव वितरण परवानाधारक म्हणून दर्जा द्यावा, याकरिता आयोगाकडे मागणी केली असून आयोगाने वेगळ्या आदेश/नियमांद्वारे या विकासकांना त्यांच्या सेझ क्षेत्राकरिता मानीव वितरण परवानाधारकांचा दर्जा मंजूर केला आहे. हे १४ मानीव वितरण परवानाधारक पुढीलप्रमाणे आहेत. :-

(१) माईडस्पेस बिझनेस पार्क्स प्रा. लि. (ऐरोली), (२) महाराष्ट्र एअरपोर्ट डेव्हलपमेंट कॉर्पोरेशन (मिहान, नागपुर), (३) निदार युटिलिटीज पनवेल एलएलपी, (४) क्वॅड्रॉन बिझनेस पार्क लिमिटेड (आयटी, हिंजेवाडी, पुणे), (५) गिगाप्लेक्स इस्टेट प्रा. लिमिटेड (ऐरोली नॉलेज पार्क), (६) केआरसी इन्फ्रास्ट्रक्चर अँड प्रोजेक्ट प्रा. लि. (जिल्हा ठाणे) आणि (७) जे. एन. पी. टी., उरण (जिल्हा रायगड), (८) लक्ष्मीपती बालाजी सप्लाय चैन मॅनेजमेंट लि. ता. पनवेल, (जिल्हा रायगड), (९) इऑन फेज १, खराडी, (१०) इऑन फेज २, खराडी, (११) एइएमएल सिझ लि. च्या सिझ एसईझेड, मुंबई, (१२) पी-वन च्या राजीव गांधी इन्फोटेक पार्क, एमआयडीसी, हिंजेवाडी फेज ३, पुणे, (१३) एसईझेड बायो-टेक सर्व्हिसेस प्रा.लि., मांजरी एसईझेड, पुणे, (१४) एसईझेड बायो-टेक सर्व्हिसेस प्रा. लि. हडपसर एसईझेड, पुणे.

याव्यतिरिक्त, महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोगाकडून विद्युत अधिनियम, २००३ च्या कलम १३ अंतर्गत औरंगाबाद इंडस्ट्रियल टारुनशिप लिमिटेड शेन्द्रा औद्योगिक क्षेत्र आणि बिडकीन औद्योगिक क्षेत्रासाठी वितरण परवाना मिळविण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

वीज व्यापार परवानाधारक:- आयोगाने महाराष्ट्र राज्यात विजेचा व्यापार करण्यासाठी एन. टी. एस पॉवर, ग्लोबल एनर्जी प्रा. लि. आणि महाराष्ट्र राज्य विद्युत निर्मिती कंपनी लिमिटेड यांना वीज व्यापार परवाना मंजूर केला आहे. ग्लोबल एनर्जी प्रा. लि. चा परवाना दिनांक ५.१२.२०२० च्या आदेशान्वये निलंबित केला आहे.

५) आयोगाच्या आदेशांच्या पुनर्विलोकनासाठी करण्यात आलेल्या किंवा संकीर्ण विषयावरील नवीन याचिकांवर विचार करणे

याचिकांसंबंधी आयोगाकडून याचिकाकार आणि प्रतिवादी यांना सुनावणीसाठी उपस्थित राहण्यासाठी नोटीस पाठविण्यात येते. सुनावणीचा एक दैनिक आदेश (Daily Order) तयार करण्यात येते. त्याची प्रत याचिकाकार, प्रतिवादी यांना पाठविण्यात येते. दैनिक आदेश (Daily Order) आयोगाच्या संकेतस्थळावर देखील प्रदर्शित करण्यात येतात. त्यानंतर शेवटी आयोगाकडून आदेश पारित करण्यात येतो.

आदेशाची प्रत याचिकाकार, प्रतिवादी यांना पाठविण्यात येते. आयोगाने पारित केलेले सर्व आदेश आयोगाच्या संकेतस्थळावर उपलब्ध असतात. याचिकाकार किंवा प्रतिवादी आयोगाकडे आदेशांचे पुनर्विलोकन करण्यासाठी अर्ज दाखल करू शकतात किंवा त्याविरुद्ध विद्युत अपिल न्यायाधिकरणाकडे अपील करू शकतात.

आयोगामध्ये दाखल झालेल्या याचिका व त्यावरील कार्यवाही याबाबतचा मागिल ५ वर्षांचा तपशील पुढीलप्रमाणे आहे:-

वित्तीय वर्ष	दाखल झालेल्या याचिका	आयोगाने पारित केलेले आदेश
२०१९-२०२०	३४५	३०९
२०२०-२०२१	२०५	२१७
२०२१-२०२२	१८३	१७१
२०२२-२०२३	२२८	२५४
२०२३-२०२४	२५४	१५४
२०२४-२०२५	२५५	२२८
(एप्रिल २०२५-ऑक्टोबर २०२५ पर्यन्त)	१८०	११६

६) ग्राहक गा-हाणे निवारण यंत्रणा

विद्युत अधिनियम, २००३ च्या कलम ४२ (५) आणि ४२ (६) अंतर्गत, आयोगाने मविनिआ (ग्राहक गा-हाणे निवारण मंच आणि विद्युत लोकपाल) विनियम, २०२० तयार केले आहेत. ग्राहक गा-हाणे निवारण मंच (सीजीआरएफ) हे वितरण परवानाधारकाकडून स्थापन करण्यात येतात तर विद्युत लोकपाल यांची नियुक्ती आयोगाकडून करण्यात येते.

वितरण कंपन्यांनी स्थापन केलेले ग्राहक गा-हाणे निवारण मंच (सीजीआरएफ)

सध्या राज्यामध्ये ६२ ग्राहक गा-हाणे निवारण मंच कार्यरत असून त्यापैकी ११ मंच हे महाराष्ट्र राज्य विद्युत वितरण कंपनी लि. ने स्थापन केलेले आहेत आणि उर्वरित मंच हे अन्य वितरण परवानाधारकांनी म्हणजेच बेस्ट, अदानी इलेक्ट्रीसिटी मुंबई लिमिटेड वितरण, टाटा पॉवर कंपनी -वितरण, माईडस्पेस बिझनेस पार्क्स प्रा. लि. आणि

गिगाप्लेक्स इस्टेट प्रा. लिमिटेड, निदार युटिलिटीज पनवेल एलएलपी आणि केआरसी इन्फ्रास्ट्रक्चर अॅण्ड प्रोजेक्ट प्रा. लि. महाराष्ट्र एअरपोर्ट डेव्हलपमेंट कॉर्पोरेशन (मिहान, नागपूर), जे एन.पी.टी., उरण (जिल्हा रायगड), लक्ष्मीपती बालाजी सप्लाय चैन मॅनेजमेंट लि., ता. पनवेल, (जिल्हा रायगड), इऑन फेज १ खराडी, इऑन फेज २ खराडी स्थापन केलेले आहेत. मुख्य वितरण परवाना धारकांच्या गा-हाणे निवारण मंचामध्ये अध्यक्ष आणि दोन सदस्य असतात. त्यापैकी एक सदस्य हा स्वयंसेवी ग्राहक संस्थांमधून असतो आणि एक सदस्य वितरण कंपनीमध्ये कार्यरत असलेला कार्यकारी अभियंता असतो. तसेच लहान परवाना धारकांच्या गा-हाणे निवारण मंचामध्ये फक्त एक सदस्य जो की अध्यक्ष असतो. वितरण परवानाधारकांनी नियुक्त करावयाच्या अध्यक्षांचे पात्रता निकष मविनिआ (ग्राहक गा-हाणे निवारण मंच आणि विद्युत लोकपाल) विनियम, २०२० मध्ये विहित करण्यात आलेले आहेत.

आर्थिक वर्ष २०२४-२५ मध्ये ग्राहक गा-हाणे निवारण मंच च्या पातळीवर १३२७ गा-हाण्यांची महावितरण-१२९०, बेस्ट-१५, अदानी इलेक्ट्रीसिटी मुंबई लिमिटेड -वितरण - १६, टाटा पॉवर कंपनी- वितरण -६, व इतर सर्व मंचामध्ये - ०, गा-हाण्यांचे निवारण करण्यात आले आहे.

विद्युत लोकपाल

विद्युत अधिनियम, २००३ च्या कलम ४२ (६) अंतर्गत महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोगाने विद्युत लोकपाल नियुक्त केले आहेत. सध्या महाराष्ट्र राज्यात मुंबई येथे विद्युत लोकपाल कार्यरत आहेत.

आर्थिक वर्ष २०२४-२५ मध्ये विद्युत लोकपाल, मुंबई यांचे मार्फत १२४ आणि लोकपाल, नागपूर यांचेमार्फत ७९ गा-हाण्यांचे अभिवेदन करण्यात आले आहे.

मुख्य विद्युत निरीक्षक

मुख्य विद्युत निरीक्षक

कार्यालयाचे कार्य

प्रास्ताविक

उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग हयांचे प्रशासकीय नियंत्रणाखाली मुख्य विद्युत निरीक्षक हे विद्युतविषयक कार्य करतात.

मुख्य विद्युत निरीक्षक हे या वैधानिक पदाचे कार्य करीत असून यांचे नियंत्रणाखाली प्रामुख्याने विद्युत सुरक्षिततेच्या दृष्टिकोनातून विद्युतसंच मांडणीची तपासणी करणे, उच्च व अतिउच्चदाब विद्युत संचमांडणी उपयोगात आणण्याकरिता परवानाधारक व उपभोक्त्यास (विद्युत ग्राहक) परवानगी देणे, विद्युत प्राणांतिक व अप्राणांतिक अपघाताची चौकशी करणे, अनुज्ञापक मंडळामार्फत विद्युत पर्यवेक्षक, तारतंत्री व सनदी विद्युत सुरक्षा अभियंता परीक्षा घेणे व उत्तीर्ण उमेदवारांना प्रमाणपत्र देणे, सिनेमा यंत्रचालकांची चाचणी घेऊन त्यांना परवाना पत्र देणे, घरगुती विद्युत उपकरणे बनविणा-या लहान मोठ्या कंपन्यांच्या उत्पादित वस्तुंची सुरक्षिततेच्या दृष्टीने गुणवत्ता व दर्जा तपासून प्रमाणपत्र देणे, विद्युत शुल्क, वीज विक्रीवरील कर यांचे वसुलीचे नियंत्रण ही कामे केली जातात.

Review Meeting Ease of doing Business-२०१७ व २०१८ अन्वये शासनाच्या व्यवसाय सुलभ संकल्पनेच्या (ease of doing business) अनुषंगाने महाराष्ट्र शासन उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग अधिसूचना क्र.२०१५/प्र.क्र.६५० दि.२९ जानेवारी, २०१६ आणि अधिसूचना क्र.मुविनि/प्र.क्र.२५४/उर्जा-५ दि. १२ डिसेंबर, २०१८ अन्वये च्या अधिसूचनेनुसार या विभागाच्या खालील सेवा महाराष्ट्र लोकसेवा अधिनियम-२०१५ अंतर्गत अधिसूचित करण्यांत आल्या आहेत.

- १) जनित्र संच मांडणीचे नकाशे मंजूर करणे .
- २) जनित्र संच मांडणी निरीक्षण करणे व उर्जापित करण्यास परवानगी देणे .
- ३) मुंबई विद्युत शुल्क अधिनियम,१९६२ अन्वये ज्या व्यक्ती वीज निर्मिती करू इच्छितात किंवा वीज निर्मिती करणे चालू इच्छितात त्यांची नोंदणी करणे.
- ४) उपरीतार मार्गाच्या वीज संच मांडणीचे नकाशे मंजूर करणे.
- ५) उपरीतार मार्गाच्या वीज संच मांडणीचे निरीक्षण करणे व उर्जापित करण्यास परवानगी देणे.
- ६) महाराष्ट्र उदवाहन अधिनियम, १९३९ अन्वये उदवाहन उभारणीस परवानगी देणे .

७) महाराष्ट्र उदवाहन अधिनियम, १९३९ अन्वये उदवाहन चालू व निरीक्षणे अनुमती देणे उक्त सेवा महाराष्ट्र शासनाच्या "आपले सरकार" aaplesarkar.mahaonline.gov.in या पोर्टलवर दि. २ ऑक्टोबर, २०१६ पासून ऑनलाईन पध्दतीने उपलब्ध करून देण्यांत आल्या आहेत .

वरील सर्व कामे पार पाडण्यासाठी मुख्य विद्युत निरीक्षक यांच्या आस्थापनेवर एकूण ४ अधीक्षक अभियंता, ४० विद्युत निरीक्षक, ७८ सहाय्यक विद्युत निरीक्षक, ३९७ सहाय्यक अभियंते/ शा.अ/ क.अ तसेच लेखा परीक्षणासाठी, १ उप संचालक, ९ वीज कर निरीक्षक व इतर आवश्यक कर्मचारी वर्ग कार्यरत आहेत.

मुख्य विद्युत निरीक्षक यांचे उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग

यासंबंधीचे प्रमुख कार्य खालीलप्रमाणे :-

(अ) विद्युतविषयक खालील अधिनियम व नियम यांची अंमलबजावणी :-

- (१) विद्युत अधिनियम, २००३ मधील कलम १२६ अनुसार परवानाधारकाने उच्चदाब व अतिउच्चदाब ग्राहकांनी केलेल्या अनधिकृत वीज वापर निर्धारणा विरुद्ध अपीलप्रकरणी कलम १२७ अन्वये निर्णय देणे.
- (२) विद्युत अधिनियम, २००३ मधील कलम ५३ नुसार विद्युत सुरक्षाविषयक कर्तव्य पार पाडणे.
- (३) महाराष्ट्र विद्युत शुल्क अधिनियम, २०१६ नुसार कर्तव्य पार पाडणे.
- (४) विद्युत अधिनियम, २००३ मधील कलम १६१ अन्वये व विद्युत अपघात नियम, २०१३ अन्वये विद्युत अपघातांची चौकशी करणे.
- (५) विद्युत अधिनियम, २००३ मधील कलम १६२ अन्वये प्राप्त अधिकार व निर्देशित कर्तव्यानुसार कार्य करणे.
- (६) मुंबई उदवाहन अधिनियम, १९३९ व त्याखाली तयार केलेले मुंबई उदवाहन नियम, १९५८ ची अंमलबजावणी करणे.
- (७) महाराष्ट्र विद्युत शुल्क अधिनियम, २०१६ आणि मुंबई विद्युत शुल्क नियम, १९६२ यांची अंमलबजावणी
- (८) महाराष्ट्र विजेच्या विक्रीवरील शुल्क अधिनियम, १९६३ व महाराष्ट्र विजेच्या विक्रीवरील शुल्क नियम १९६४ त्याखालील नियम व सुधारीत विद्युत विक्रीकर अधिनियम, २००४.

- (९) महाराष्ट्र सिनेमा (विनियम) अधिनियम, १९६६
 (१०) केंद्रीय विद्युत प्राधिकरण (सुरक्षा व विद्युत पुरवठासंबंधी उपाययोजना विनियम) २०१० मधील विनियम २९ अन्वये बनविण्यांत आलेल्या नियमानुसार अंमलबजावणी करणे.
 (११) महाराष्ट्र रज्जूमार्ग अधिनियम, १९५५ व त्याखाली तयार केलेले महाराष्ट्र रज्जूमार्ग नियम.
 (१२) केंद्र शासनाचा घरगुती विद्युत उपकरणे (दर्जा नियंत्रण) आदेश, १९८१ ची अंमलबजावणी.
 (१३) केंद्र शासनाच्या विद्युत वायर्स, केबल्स, उपकरणे व उप साधने (दर्जा नियंत्रण) आदेश, १९८१, १९८८, १९८९, १९९३ व दर्जा नियंत्रण आदेश, २००३ ची अंमलबजावणी. व विद्युत वायर्स केबल्स, उपकरणे (दर्जा नियंत्रण) आदेश २००५.

(ब) मुख्य विद्युत निरीक्षक यांची इतर कार्ये :-

- (१) विद्युत ठेकेदारांना अनुज्ञप्ति मंजूर करणे विद्युत पर्यवेक्षक, तारतंत्री सनदी विद्युत सुरक्षा अभियंता यांच्या परीक्षा घेऊन उत्तीर्ण उमेदावारांना प्रमाणपत्र देणे यांसाठी प्रस्थापित केलेल्या अनुज्ञापक मंडळाचे मुख्य विद्युत निरीक्षक हे अध्यक्ष आहेत.
 (२) दर्जा नियंत्रण आदेश, १९८१, १९८८, १९९३ व २००३ अंतर्गत प्रमाणपत्र देणे यासाठी मुख्य विद्युत निरीक्षक हे महाराष्ट्र शासनाने नियुक्त केलेले " समुचित प्राधिकारी " आहेत.
 (३) २२० केव्ही व त्यापेक्षा जास्त विद्युत दाब असलेल्या वीज संचमांडणीचे नकाशांना मंजूर देणे, प्रथम निरीक्षण करणे व परवानगी देणे व वार्षिक निरीक्षण करणे.
 (४) २२० केव्ही व त्यापेक्षा जास्त एच.व्ही.डी.सी. विद्युत दाब असलेल्या वीज संचमांडणीचे नकाशांना मंजुरी देणे, प्रथम निरीक्षण करणे व परवानगी देणे.
 (५) नवीन वीजनिर्मिती केंद्राचे ५०० मे. वॅ. क्षमतेपेक्षा जास्त क्षमता असलेल्या पारंपारिक व अपारंपारिक सर्व वीज संचमांडणीच्या नकाशांना परवानगी देणे, प्रथम निरीक्षण करणे व ऊर्जापित करण्यासाठी परवानगी देणे.

सन २०२४-२०२५ व २०२५-२०२६ या दोन वर्षांच्या कार्यभारासंबंधी प्रत्यक्ष माहिती खाली दिली आहे. तसेच २०२६-२०२७ करिता अपेक्षित आकडेवारी दर्शविली आहे.

समग्र कार्यक्रम

विद्युत विभागाचे मुख्य कार्य म्हणजे वेगवेगळे विद्युतविषयक अधिनियम, नियम आणि विनियम यांची सुरक्षिततेच्या दृष्टीकोनातून अंमलबजावणी करणे. विद्युत कराचे वसुलीवर नियंत्रण, इत्यादी महसूल कामकाज.

१. विद्युत संच मांडण्याची तपासणी- केंद्रीय विद्युत प्राधिकरण (सुरक्षा व विद्युत पुरवठासंबंधी उपाययोजना) विनियम, २०१० च्या तरतुदीनुसार विविध विद्युत संच मांडण्याची सुरक्षिततेच्या दृष्टीकोनातून तपासणी केली जाते.

शासन पत्र क्र. ईएलडी-२०१२/प्र.क्र.८५/ऊर्जा-१, उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, मंत्रालय, मुंबई दिनांक ३ जानेवारी, २०१३ अन्वये विद्युत संच मांडणीचे निरीक्षण व तपासणी संबंधात आकारण्यात व वसूल करण्यांत येणारी फी स्थगित करण्यांत आलेली आहे.

सन २०२४-२०२५ या वर्षाच्या कालावधीतील मध्यम दाब आणि उच्च दाबाच्या सर्व मिळून ६८९०४ संच मांडण्याचे निरीक्षण करण्यात आले. सन २०२४-२०२५ च्या वर्षात मागील थकबाकीसह एकूण रु.३.४८.लाखांची वसुली झाली आहे.

सन २०२५-२०२६ मध्ये मध्यमदाब आणि उच्च दाबाचे एकूण १६८१५६ संच मांडण्याची तपासणी या विभागातर्फे अपेक्षित आहे.

सन २०२६-२०२७ वर्षाकरिता १७४६२३ संच मांडण्याची तपासणी अपेक्षित आहे.

विद्युत प्राणांतिक व अप्राणांतिक अपघात

विद्युत अधिनियम २००३ चे कलम १६१ अन्वये तसेच विद्युत अपघाताची सूचना नियम, २००५ अन्वये प्राप्त प्राधिकारानुसार विद्युत अपघाताची चौकशी करणे.

सन २०२४-२०२५ मध्ये एकूण २७५३ प्राणांतिक अपघात व ६३७ अप्राणांतिक पर्यंत घडले. त्यापैकी २१५४ प्राणांतिक व ४३३ अप्राणांतिक अपघातांबाबत नियम ५(४) अन्वये दोषपूर्तीसाठी आदेश बजावण्यांत आले.

सन २०२५-२०२६ मध्ये एकूण १४९७ प्राणांतिक अपघात व २९० अप्राणांतिक अपघात सप्टेंबर, २०२५ पर्यंत घडले. त्यापैकी ९६४ प्राणांतिक व २२८ अप्राणांतिक अपघातांबाबत नियम ५(४) अन्वये दोषपूर्तीसाठी आदेश बजावण्यांत आले.

सन २०२६-२०२७ मध्ये प्राणांतिक व अप्राणांतिक अपघातात घट अपेक्षित आहे.

सिनेमा यंत्र चालकांची चाचणी - महाराष्ट्र सिनेमा (विनियम) अधिनियम, १९६६ मधील नियम ७२ नुसार वीज संयंत्र व चित्रदर्शक उपकरणे ही अर्हताप्राप्त व्यक्तीच्या हाती असावीत व अशी व्यक्ती सिनेमा परवानाधारकाने नामनिर्देशित केलेली असावी या दृष्टीकोनातून सिनेमा यंत्रचालकांची चाचणी घेतली जाते व अशा व्यक्तीच्या नामनिर्देशनास विद्युत निरीक्षकाकडून प्रमाणपत्र दिले जाते.

सिनेमा यंत्रचालकाकडून सन २०२४-२०२५ मध्ये १४० अर्ज आले, त्यांची चाचणी घेऊन सक्षम सिनेमा यंत्रचालकांना १३९ प्रमाणपत्रे देण्यांत आली. सन २०२५-२०२६ मध्ये (सप्टेंबर, २०२५ पर्यंत) ४९ सिनेमा यंत्रचालकांकडून अर्ज आले व त्यांची चाचणी घेऊन ३९ सक्षम सिनेमा यंत्रचालकांना प्रमाणपत्र देण्यांत आली.

सन २०२६-२०२७ मध्ये सिनेमा यंत्रचालकाकडून १६२ अर्ज अपेक्षित आहे.

२. अनुज्ञापक मंडळ- सध्या मुख्य विद्युत निरीक्षक हे अनुज्ञापक मंडळाचे अध्यक्ष असून विद्युत निरीक्षक (सचिव, अनुज्ञापक मंडळ) हे मंडळाचे सचिव आहेत. याशिवाय या विभागांतर्गत कार्यरत असलेले चारही प्रादेशिक विद्युत निरीक्षक मंडळाचे अधीक्षक अभियंता (मुंबई/ पुणे/ छत्रपती संभाजी नगर व नागपूर) हे अनुज्ञापक मंडळाचे सदस्य आहेत. त्याचप्रमाणे विविध संस्था, उपक्रम तसेच संघटनांचे प्रतिनिधी यांचे एकूण ९ सदस्य आहेत. अनुज्ञापक मंडळामध्ये १ अध्यक्ष, १ सचिव व एकूण १३ सदस्य यांचा समावेश आहे.

केंद्रीय विद्युत प्राधिकरण अधिनियम, २०१० मधील विनियम २९ अन्वये अधिसूचना क्रमांक-संकीर्ण २०१६/प्र.क्र./१२३/ऊर्जा-५ दिनांक ०२ जानेवारी, २०१७ नुसार अधिसूचित केलेल्या नियम व शर्तीच्या "प्रकरण दोन" मधील नियम ११ नुसार पर्यवेक्षक व तारतंत्री परीक्षा घेण्यात येतात. अर्हताप्राप्त उमेदवारास सूट देण्यात येते. त्याचा तपशील तक्ता क्रमांक ६ मध्ये दर्शविला आहे.

केंद्रीय विद्युत प्राधिकरण (सुरक्षा व विद्युत पुरवठासंबंधी उपाययोजना) विनियम, २०१० च्या विनियम ५ अ च्या मार्गदर्शक सूचनांनुसार सनदी विद्युत सुरक्षा अभियंता यांच्या परीक्षा घेणे व निकाल जाहीर करणे.

३. विद्युत ठेकेदार विरुद्ध केलेल्या तक्रारीची चौकशी-

जर एखादा अनुज्ञप्तीधारक वीज ठेकेदार गैरव्यवहार करीत असल्याचे आढळल्यास केंद्रीय विद्युत प्राधिकरण अधिनियम, २०१० मधील विनियम २९ अन्वये तयार करण्यात आलेल्या नियम व शर्तीमधील तरतुदीनुसार आवश्यक कार्यवाही केली जाते.

अनुज्ञापक मंडळामार्फत गंभीर गैरव्यवहाराच्या अनुषंगाने घेण्यात येणारे तातडीचे निर्णय मुख्य विद्युत निरीक्षक अनुज्ञापक मंडळाचे अध्यक्ष म्हणून घेण्यास सक्षम असतील.

४. उच्चदाब वीज ग्राहकांनी वीज पुरवठा कंपनी यांचे विरुद्ध केलेले अपिल अर्ज- विद्युत अधिनियम, २००३ अंतर्गत कलम १२७ अन्वये मुख्य विद्युत निरीक्षक हे अपिलीय प्राधिकारी म्हणून कार्य करतात.

विद्युत अधिनियम, २००३ अंतर्गत कलम १२६ अन्वये वीजपुरवठा कंपनीने अनधिकृत वीज वापर प्रकरणी ग्राहकास दिलेल्या अंतिम निर्धारण देयकाबाबत अपील प्रकरणी सुनावणी घेऊन अंतिम निकाल दिले जातात.

५. उदवाहन- मुंबई उदवाहन अधिनियम, १९३९ नुसार उदवाहन संच मांडणीचे उदवाहनाचा सुरक्षित वापर होण्यासाठी निरीक्षण केले जाते. निरीक्षणाचे शुल्क उदवाहनाच्या मालकाकडून वसूल केले जाते. सुरक्षिततेच्या नियमांचे पालन केले नसल्यास सुरक्षा नियमांचे पालन होईपर्यंत उदवाहनाची अनुज्ञप्ती निलंबित करण्यांत येते.

उद्योग, ऊर्जा, कामगार व खनिकर्म विभाग शासन अधिसूचना क्र. मुविनि-२०२५/ प्र.क्र.४५/ ऊर्जा-१, दि.२८.०४.२०२५ नुसार उदवाहन शाखेचे दोन स्वतंत्र अधिसूचनान्वये विकेंद्रीकरण करण्यात आले आहे. सद्यस्थितीत उदवाहन परवान्याचे अधिकार प्रादेशिक विद्युत मंडळ निहाय व जिल्हा निहाय करण्यात आले आहे.

मुंबई उदवाहन नियम, १९५८ च्या नियम क्रमांक ३ नुसार संबंधीत अधीक्षक अभियंता हे उदवाहनाच्या उभारणीसाठी किंवा संचमांडणीमध्ये फेरफार करण्यासाठी परवाना देतात. मुंबई उदवाहन नियम, १९५८ च्या नियम क्रमांक ४ नुसार ज्या मालकास उदवाहन उभारणीची परवानगी दिलेली असते त्यांना संबंधीत अधीक्षक अभियंता हे उदवाहन चालविण्यासाठी अनुज्ञप्ती देतात. कनिष्ठ अभियंता स्विकृत परिमाण मासिक किमान १५० प्रमाणे वर्षाला २००० निरीक्षणे आहेत.

३१ मार्च, २०२५ पर्यंत एकूण उभारलेली उदवाहने २१०९३५ आहेत. त्यामध्ये **२०६३६** नवीन उदवाहनांचा अंतर्भाव आहे. हया निरीक्षणाद्वारे रुपये **२१७८.१४** लाख शुल्क जमा झाले.

सन २०२५-२०२६ मध्ये एकूण **२१५३९८** उदवाहन निरीक्षणे अपेक्षित असून त्यापासून रुपये **७६२.८६** लाख एवढे शुल्क अपेक्षित आहे.

सन २०२६-२०२७ मध्ये एकूण संभाव्य निरीक्षणे **२२३८४०** असून त्यापासून रुपये **७७७.८९** लाख एवढे शुल्क अपेक्षित आहे.

६.विद्युत शुल्क - महाराष्ट्र विद्युत शुल्क अधिनियम, २०१६ दि.१ सप्टेंबर २०१६ पासून अस्तित्वात आला आहे. सदर अधिनियमातील तरतुदीनुसार वीज वापराच्या आकारावर विहित टक्केवारीनुसार युनिटवर आधारित विद्युत शुल्क आकारण्यांत येते. वीज वापराच्या आकारामध्ये एनर्जी चार्जस, डिमांड चार्जस आणि फ्युअल अॅडजेस्टमेंट चार्जसचा समावेश आहे. विद्युत

शुल्काचे आकारणीसाठी वीज वापराचा उद्देश विचारात घेऊन, विद्युत ग्राहकांची वर्गवारी केलेली आहे. हया वर्गवारीमध्ये प्रामुख्याने निवासी, वाणिज्यिक, कृषी, तात्पुरता, जाहिराती व फलक (होडींग्ज), औद्योगिक, मोनो व मेट्रो रेल्वे, स्वनिर्मित वीज, सह वीज निर्मिती, पर्यायी वीजनिर्मिती, नवीकरणीय ऊर्जेपासून वीज, स्वतंत्र वीज उत्पादक (आयपीपी), वीज जनित्रसंचधारक व मुक्त प्रवेश यांचा समावेश आहे. हया वर्गवारीनिहाय वीज शुल्काचे दर वेगवेगळे आहेत. **३१ मार्च २०२५** अखेर वीज बील केंद्राची संख्या **७७५** असून जनित्रधारक **१७८९२** आहेत.

सन **२०२४-२०२५** मध्ये एकूण रुपये **१३,७९३.२९** कोटी विद्युत शुल्क वसूल झाले.

सन **२०२५-२०२६** मध्ये एकूण रुपये **१४,२०८.८८** कोटी विद्युत शुल्क वसूल होण्याची अपेक्षा आहे.

सन **२०२६-२०२७** मध्ये रुपये **१४,८०८.०४** कोटी वसूल होण्याची अपेक्षा आहे.

७.वीज विक्रीवरील कर-महाराष्ट्र वीजेच्या विक्रीवरील कर अधिनियम, १९६३ नुसार वीज निर्मिती करणा-या परवानाधारकांना विक्री केलेल्या वीजेच्या संबंधित अधिसूचना क्र.व्क-२०१८/सी.आर.१६१/Energy-१/,दिनांक २६ डिसेंबर, २०१८ अन्वये कर आकारण्यांत येतो. टाटा विद्युत कंपनी आणि बी.ई.एस.टी. व अदानी इलेक्ट्रीसिटी हे वीज वितरण करणारे परवानाधारक असल्याने ते वीजेच्या विक्रीवरील कर शासनाकडे भरणा करतात.

सन **२०२४-२०२५** या कालावधीत एकूण रुपये **८५६.६९** कोटी वीजेच्या विक्रीवरील कर व सुधारित वीज विक्रीकर (हरीतऊर्जा) ग्रिनसेस रुपाने वसूल झाले.

सन **२०२५-२०२६** मध्ये रुपये **८७९.९७** कोटी कर रुपाने वसूल होण्याची अपेक्षा आहे.

सन **२०२६-२०२७** मध्ये रुपये **९१०.३८** कोटी कर रुपाने वसूल होण्याची अपेक्षा आहे.

८.दर्जा नियंत्रण :- दर्जा नियंत्रण शाखेकडून घरगुती विजेची उपकरणे (दर्जा नियंत्रण) आदेश, १९८९, विद्युत उपकरणे (दर्जा नियंत्रण) आदेश, १९८८, व साधारण सेवा विद्युत दिवे (दर्जा नियंत्रण) आदेश, १९८९, १९९३ व २००३ नुसार घरगुती विद्युत उपकरणे बनविण-या लहान मोठ्या कंपन्यांच्या उत्पादित वस्तूंची सुरक्षिततेच्या दृष्टीने गुणवत्ता व दर्जा तपासून उत्पादन प्रमाणपत्र देण्यांत येते. उत्पादकांना उत्पादित वस्तूंची चाचणी करून दिलेल्या प्रमाणपत्रासंबंधीची माहिती दर्शविणारा तक्ता क्रमांक ७ आहे. शासन निर्णय, उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग क्र. आरईई-२०४५/२००६-२००७/(१९१)/प्रशासन-१, मंत्रालय, मुंबई दिनांक २३ फेब्रुवारी २००७ अन्वये दर्जा नियंत्रण शाखा सन २००७-२००८ पासून निरीक्षण शाखेमध्ये विलीन करण्यांत आली असून दिनांक १ एप्रिल २००७ पासून दर्जा नियंत्रणाचे संपूर्ण राज्यातील काम मुख्य विद्युत निरीक्षक यांचे अंतर्गत प्रादेशिक विद्युत निरीक्षण मंडळ, मुंबई / पुणे / औरंगाबाद / नागपुर यांचेकडे वर्ग करण्यात आले आहे.

या विभागांतर्गत जमा होणा-या एकूण महसुलाचा तपशील तक्ता क्रमांक २ मध्ये दर्शविला आहे.

कार्यभाराचा गोषवारा

वीज संचमांडणीचे निरीक्षण- जेथे अगोदरच पुरवठाकाराच्या विद्युत प्रवाहास वीज संचमांडणी जोडली असेल अशा संचमांडणीचे निरीक्षण सुरक्षिततेच्या दृष्टीकोनातून विद्युत अधिनियम, २००३ मधील कलम १६२ (१) नुसार नेमलेले विद्युत निरीक्षक व भारतीय विद्युत नियम, १९५६ मधील नियम क्रमांक ४ अ(२) प्रमाणे विद्युत निरीक्षक व त्याचे सहाय्यक विद्युत निरीक्षक म्हणून नेमणूक केलेले अधिकारी करतात.

शासनाचे उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभागाचे आदेश क्रमांक आयआरआर.१९८८/सीआर/८९६/ऊर्जा-२, दिनांक १६ मार्च १९९० नुसार महाराष्ट्र राज्यातील महानगरपालिका व नगरपालिका हद्दीतील लघुदाब घरगुती संचमांडण्याचे कृषी ग्राहकांच्या संचमांडण्याच्या वीज संच मांडणीचे निरीक्षण करणे बंद केले आहे. विद्युत संचमांडणीची वर्गवारी व निरीक्षण कालावधी खालीलप्रमाणे आहे.

महाराष्ट्र शासन यांचे शासन आदेश क्रमांक-संकिर्ण.२०१६/प्र.क्र.६९/ऊर्जा-५ दिनांक १९ जुलै, २०१९ अन्वये विनियम ३० आणि ४३ च्या प्रयोजनासाठी ११ केव्ही नोटीफाईड व्होल्टेज करण्यांत आले.

संचमांडणीची वर्गवारी कालावधी	आवर्ती निरीक्षणाचा
(१) उच्च दाब (११ केव्ही वरील)	.. वार्षिक
(२) सिनेमागृहे व सार्वजनिक करमणुकीची ठिकाणे	.. वार्षिक
(३) जनित्र संच (२०० के व्ही ए वरील)	.. वार्षिक

वरील बाब लक्षात घेता निरीक्षण अधिका-यांच्या निरीक्षण कामाचे प्रमाणे खालीलप्रमाणे आहे -

(एक) अधीक्षक अभियंता, प्रादेशिक विद्युत निरीक्षण मंडळ कर्तव्ये :

(१) (अ) वीज वितरण व पारेषण कंपन्यांचे ३३ केव्ही वरील व २२० केव्हीपर्यंत (२२० केव्ही धरून) नकाशा मंजुरी, प्रथम (नवीन) निरीक्षण, वीज संच मांडणी ऊर्जापीत करण्याची परवानगी, वार्षिक निरीक्षण (पारेषण कंपनीची १३२ केव्ही पर्यंत वगळून) करणे.

(ब) खाजगी ग्राहकांच्या ३३ केव्ही वरील २२० केव्ही पर्यंत (२२० केव्ही धरून) अति उच्च दाब संच मांडण्याचे नकाशा मंजुरी प्रथम (नवीन) निरीक्षण, वीज संच मांडणी ऊर्जापीत करण्याची परवानगी देणे.

(२) ५०० केव्हीए वरील अतिउच्चदाब ग्राहकांचे कॅप्टीव्ह नवीन जनरेटिंग स्टेशनचे निरीक्षण करणे.

(३) विद्युत पर्यवेक्षक व तारतंत्री यांच्या परीक्षा आयोजित करणे.

(४) ५०० मे.वॅ. क्षमतेवरील वीज निर्मिती केंद्राचे (पारंपारिक आणि अपारंपारिक) वार्षिक निरीक्षण करणे.

(५) २०० कि.वॅ. वरील व ४९९ मे.वॅ. क्षमते पर्यंत (पारंपारिक आणि अपारंपारिक ऊर्जा स्रोत) वीज निर्मिती केंद्राची नकाशा मंजुरी, प्रथम निरीक्षण व ऊर्जापीत करण्याची परवानगी देणे.

(६) विद्युत अधिनियम, २००३ मधील कलम १२६ नुसार परवानाधारकाने मध्यम दाब संचमांडणी केलेल्या अनधिकृत वीज वापर निर्धारण विरुद्ध अपील प्रकरणी कलम १२७ अन्वये निर्णय देणे व अंमलबजावणी करणे.

(७) मुख्य विद्युत निरीक्षक यांनी निर्देशित केलेली इतर कामे.

(८) विद्युत निरीक्षकांचे अधिकारात होणारी निरीक्षणे व कामाचे वाटपाबाबत कार्यभार व उपलब्ध निरीक्षण अधिकारी यांच्या संख्येनुसार आवश्यक बदलाबाबत नियंत्रण करणे.

(९) विद्युत साहित्याचे उत्पादन दर्जा नियंत्रण कायद्याचे अंतर्गत तपासणी/अंमलबजावणी करून त्याचा अहवाल मुख्य विद्युत निरीक्षक यांना विहित वेळेत सादर करणे.

(१०) अनुज्ञापक मंडळाकडून देण्यांत आलेल्या विद्युत ठेकेदार परवान्यांचे नुतनीकरण करणे.

(११) विद्युत ठेकेदार प्रस्तावांची छाननी करून त्या अनुज्ञापक मंडळास पाठविणे.

(दोन) विद्युत निरीक्षक :

(१) (अ) वीज वितरण व पारेषण कंपन्यांचे ११ केव्ही. वरील व ३३ केव्ही. पर्यंतच्या (३३ केव्ही धरून) सर्व नवीन वीज संचमांडण्याचे नकाशा मंजुरी, प्रथम निरीक्षण, वीज संच मांडणी ऊर्जापीत करण्याची परवानगी, व वार्षिक निरीक्षण करणे. तसेच ३३ केव्ही वरील ते १३२ केव्ही पर्यंतच्या ग्रहणकेंद्राचे वार्षिक निरीक्षण करणे.

(ब) ११ केव्ही वरील ३३ केव्ही.पर्यंतच्या (३३ केव्ही.धरून) सर्व नवीन खाजगी उच्च दाब संच मांडण्याचे नकाशा मंजुरी, प्रथम निरीक्षण, वीज संच मांडणी ऊर्जापीत करण्याची परवानगी देणे.

(२) ५०० केव्ही.अ.व त्यावरील एकूण रोहीत्र क्षमतेवरील खाजगी उच्च दाब संच मांडण्याचे प्रथम व वार्षिक निरीक्षण करणे.

(३) २०० कि.वॅ. पेक्षा अधिक ते ४९९ मे.वॅ. (पारंपारिक/ अपारंपारिक) पर्यंत क्षमता असलेल्या वीजनिर्मिती केंद्राचे वार्षिक निरीक्षण करणे.

(४) २०० कि.वॅ.वरील स्टॅण्ड बाय जनरेटींग सेटचे प्रथम निरीक्षण करणे.

(५) ५०० कि.वॅ. वरील स्टॅण्ड बाय जनरेटींग सेटचे वार्षिक निरीक्षण करणे.

(६) उच्च दाब ग्राहकांच्या तक्रारीची चौकशी करणे. (७) मानवी प्राणांतिक अपघाताची चौकशी करणे (विद्युत निरीक्षक हे सहायक विद्युत निरीक्षक यांना प्राथमिक चौकशी करण्याचे आदेश देऊ शकतात व अंतीम अहवाल विद्युत निरीक्षक यांच्याकडून सादरकेला जातो.)

(८) १५ मीटरपेक्षा जास्त उंची असणा-या इमारतीमधील विद्युत संच मांडणीच्या आराखड्यांना मंजुरी देणे व प्रमाणपत्र देणे.

(९) नवीन सिनेमागृहे/नाटयगृहे यांचे प्रथम निरीक्षण करणे व प्रमाणपत्र देणे.

(१०) मल्टीप्लेक्समधील कायमस्वरूपाच्या सिनेमा/नाटयगृहांना प्रथम व वार्षिक निरीक्षण करणे. प्रमाणपत्र देणे.

(११) विद्युत कायदा, २००३ मधील कलम १२६ नुसार पारवानाधारकाने लघु दाब संच मांडणी केलेल्या अनधिकृत वीज वापर निर्धारण विरुद्ध अपील प्रकरणी कलम १२७ अन्वये निर्णय देणे व अंमलबजावणी करणे.

(१२) मुख्य विद्युत निरीक्षक व अधीक्षक अभियंता यांनी सोपविलेली इतर कामे.

(१३) जनित्र संच व उच्च दाब संच मांडणीचे कामाचे कार्यभारानुसार आवश्यक फेर वाटपाबाबत मुख्य विद्युत निरीक्षक व अधीक्षक अभियंता यांचे मार्गदर्शन घेणे.

(१४) अर्हताप्राप्त (विद्युत पदवी/विद्युत पदविकाधारक) अभियंते इत्यादी यांना विद्युत पर्यवेक्षकाचा परवाना देणे, औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थेतून उत्तीर्ण झालेले तारतंत्री व विजतंत्री हयांना तारतंत्रीचा परवाना देणे.

(१५) स्वतः पर्यवेक्षक असलेल्या व्यक्तीस विद्युत ठेकेदार अनुज्ञप्ती देणे

(१६) नवीन, गिअर्स नसलेली उद्दाहने, ए.सी.इलेक्ट्रीक, मोटरवर चालणारी उद्दाहने व गिअर्स असलेली परंतु डी.सी.इलेक्ट्रीक मोटरवर चालणारी उद्दाहने यांची निरीक्षणे करणे.

(१७) उद्दाहनाबाबतच्या प्राणांतिक अपघातांची चौकशी करणे

(१८) उद्दाहनाबाबतच्या तक्रारीची चौकशी करणे.

(१९) अधीक्षक अभियंता यांनी सोपविलेली इतर कामे.

(तीन) सहायक विद्युत निरीक्षक :

सहायक विद्युत निरीक्षकाने दरवर्षी त्यांचे कार्यक्षेत्रातील खालीलप्रमाणे विद्युत निरीक्षणांची कामे पार पाडण्यात विद्युत निरीक्षकास मदत करावी :-

- (१) परवानाधारकाच्या २२ केव्ही पर्यंतच्या (२२ केव्ही धरून) उच्चदाब नवीन संचमांडण्या व ५०० केव्हीए चे आतील एकूण ट्रान्सफॉर्मर क्षमता असलेल्या खाजगी उच्चदाब वीज संचमांडणीचे वार्षिक निरीक्षण करणे.
- (२) महाराष्ट्र राज्य वीज वितरण कंपनी व परवाना-धारकांच्या ३३ के.व्ही. पर्यंत वीज स्विचिंग व उप केंद्राचे वार्षिक निरीक्षण करणे.
- (३) विद्युत निरीक्षकांनी आदेशीत इतर प्राण्यांच्या प्राणांतिक अपघातांची तसेच सर्व प्रकारच्या अप्राणांतिक अपघातांची चौकशी करून अहवाल सादर करणे.
- (४) विद्युत विषयक आगीच्या तक्रारीची/अपघातांच्या प्राप्त अहवालाची तपासणी करून विद्युत निरीक्षक यांना सादर करणे.
- (५) लघु व मध्यम दाब वीज ग्राहकांच्या वीज संचमांडणीच्या सुरक्षितेच्या दृष्टीकोनातून तक्रारीची चौकशी करणे.
- (६) मल्टीप्लेक्स वगळता कायम सिनेमागृहे/नाटयगृहे यांचे वार्षिक निरीक्षण करणे.
- (७) व्हिडीओ सिनेमा व फिरती चित्रपटगृहे व सर्व प्रकारच्या तात्पुरत्या संच मांडण्या हयांचे निरीक्षण करणे, मान्यता देणे व परवानगी देणे.
- (०८) अधीक्षक अभियंता (विद्युत) व विद्युत निरीक्षक यांनी सोपविलेली इतर कामे.
- (९) नवीन (एक)१ मी.प्र.से.समावेश असलेल्या व त्याखालील वेग असलेल्या उद्वाहनाचे निरीक्षण करणे (विद्युत निरीक्षक यांनी सोपविलेली).
- (१०) सरासरी १००० निरीक्षणे प्रतिवर्षी.
- (११) उद्वाहनची अप्राणांतिक अपघातांची चौकशी करणे (विद्युत निरीक्षक यांनी आदेश दिल्यास प्राणांतिक अपघातांची प्राथमिक चौकशी करणे.)
- (१२) परवानगीसाठीच्या "अ" नमुन्याची छाननी करणे.
- (१३) विद्युत निरीक्षक यांनी सोपविलेली इतर कामे
- (१४) उद्वाहन कामासंदर्भात विद्युत निरीक्षक यांना सहाय्य करणे.

(चार) सहायक अभियंता, वर्ग दोन/शाखा अभियंता/कनिष्ठ अभियंता:

- (०१) पुरवठाकारांच्या ६५० केव्हीए पर्यंत क्षमतेच्या बदललेल्या वितरण रोहीत्रांचे निरीक्षण करणे.
- (०२) विद्युत निरीक्षक व सहायक विद्युत निरीक्षक यांनी सोपविलेली इतर कामे.
- (०३) सहायक विद्युत निरीक्षक यांनी निर्देशित केल्याप्रमाणे विद्युत वितरण केंद्राचे वार्षिक निरीक्षण करणे.
- (०४) कार्यक्षेत्रातील अपघात प्रवण स्थळांचे सर्वेक्षण, निरीक्षण करणे व दोषनिवारणासाठी उचित कार्यवाही करणे.
- (०५) विद्युत अपघात चौकशी प्रकरणी विद्युत निरीक्षक/सहा.विद्युत निरीक्षक यांनी निर्देशित केल्यानुसार मदत करणे.
- (०६) जळीत प्रकरणांची चौकशी करून सहाय्यक विद्युत निरीक्षक यांना अहवाल सादर करणे.
- (०७) प्राप्त सुचनांनुसार उद्वाहनांचे वार्षिक निरीक्षण करणे.
- (०८) ग्राहक, विक्रेते व दुकानदार यांच्याकडे जाऊन ते भारतीय मानक १ किंवा अधिक वस्तुंचे चिन्ह समुचित अधिका-यांनी प्रमाणित केलेली उत्पादनेच विक्रीस नमुने १ किंवा अधिक आहेत किंवा नाहीत यांची दुकानदारांकडून प्रतीदिनी तपासणी करणे.

(९) कार्यक्षेत्रातील सर्व प्रकारच्या उद्वाहनांची वार्षिक निरीक्षणे करणे.

(१०) विद्युत निरीक्षक व स.वि.नि. यांनी सोपविलेली इतर कामे.

विद्युत संच मांडणीच्या निरीक्षणाच्या वेळी जर काही दोष निदर्शनास आले तर विनिर्दिष्ट कालावधीत तो दोष निवारण करणेबाबत कळवून कार्यवाही करण्यांत येते. सुरक्षिततेच्या दृष्टीने दोषाचे स्वरूप जर धोकादायक असेल तर विद्युत निरीक्षक संच मांडणीमध्ये असलेले दोष ग्राहकाने विनिर्दिष्ट मुदतीत काढून टाकावे म्हणून केंद्रीय विद्युत प्राधिकरण (सुरक्षा व विद्युत पुरवठासंबंधी उपाययोजना विनियम) २०१० मधील वि.नि.क्र.३० (४) प्रमाणे कार्यवाही करतात. जर विनिर्दिष्ट मुदतीत आदेशाचे पालन न झाल्यास वीज अधिनियम, २००३ चे कलम १४६ नुसार केंद्रीय विद्युत प्राधिकरण (सुरक्षा व विद्युत पुरवठासंबंधी उपाययोजना विनियम) २०१० मधील वि. नि. क्र. ३० (५) अनुसार ग्राहकांचा विद्युत पुरवठा खंडीत करण्यासाठी कार्यवाही करण्यात येते.

(पाच) विद्युत अपघाताची चौकशी :

वीजेच्या धक्क्यामुळे झालेल्या प्राणांतिक आणि अप्राणांतिक अपघातांची चौकशी-- जर एखादा अपघात विद्युत निर्मिती, पारिषण किंवा वीज पुरवठ्याच्या ठिकाणी घडून आला तर विद्युत कायदा, २००३ मधील कलम १६१ (२) (अ) नुसार विद्युत निरीक्षकांमार्फत त्याची चौकशी होऊन सार्वजनिक हितास हानीकारक असलेल्या अपघाताचे कारण शोधून काढण्यांत येते. चौकशीमध्ये जर अपघात एखाद्या व्यक्तीच्या निष्काळजीपणामुळे किंवा विद्युत अधिनियम २००३, केंद्रीय विद्युत प्राधिकरण (सुरक्षा व विद्युत पुरवठासंबंधी उपाययोजना विनियम, २०२३) अन्वये तरतूद केलेल्या नियमांच्या पूर्ततेच्या अभावी घडून आल्याचे निदर्शनास आले तर अपघातास जबाबदार असलेल्या व्यक्तीस जबाबदारी निश्चित करता येते. तसेच विद्युत पुरवठाकार / परवानाधारक / वितरण कंपनी व इतर ग्राहक जबाबदार असल्यास नुकसान भरपाई देणेबाबत सूचित करणे.

अपिलीय प्राधिकारी :

विद्युत अधिनियम, २००३ च्या कलम १२६ नुसार वीज वितरण कंपनीने वीज बिलासंबंधी केलेले मूल्य निर्धारण, वीज ग्राहकास अमान्य असल्यास त्यासंबंधी अपिलाचे प्रयोजन सदर अधिनियमाच्या कलम १२७ नुसार आहे. या अपिलाच्या प्रयोजनार्थ शासनाने दिनांक ३१ ऑक्टोबर, २०११ रोजीचे अधिसूचनेनुसार राज्यासाठी अपील अधिकारी म्हणून पदनिर्देशित केले आहे.

अनुसूची

अ. क्र.	अपिलीय प्राधिकारी	ग्राहक वर्गवारी	क्षेत्र
(१)	(२)	(३)	(४)
(१)	मुख्य विद्युत निरीक्षक	एच. टी. ग्राहक (उच्चदाब / अति उच्चदाब ग्राहक)	सर्व महाराष्ट्र
(२)	अधीक्षक अभियंता, मुंबई प्रादेशिक विद्युत निरीक्षण मंडळ, मुंबई.	मध्यमदाब ग्राहक	मुंबई शहर, उपनगर, ठाणे, पालघर, रायगड, सिंधुदुर्ग व रत्नागिरी जिल्हे.
	अधीक्षक अभियंता, पुणे प्रादेशिक विद्युत निरीक्षण मंडळ, पुणे		पुणे, सातारा, मिरज, कोल्हापूर, व सोलापूर जिल्हे
	अधीक्षक अभियंता, छत्रपती संभाजी नगर प्रादेशिक विद्युत निरीक्षण मंडळ, क३		नाशिक, जळगाव, धुळे, नंदुरबार व अहमदनगर, छत्रपती संभाजी नगर जालना, नांदेड, परभणी हिंगोली, लातूर
	अधीक्षक अभियंता, नागपूर प्रादेशिक विद्युत निरीक्षण मंडळ, नागपूर		अमरावती, यवतमाळ, अकोला, वाशिम व बुलढाणा, नागपूर, वर्धा, चंद्रपूर, गडचिरोली, भंडारा व गोंदिया जिल्हे.
(३)	विद्युत निरीक्षक	लघुदाब ग्राहक	विद्युत निरीक्षकांच्या निरीक्षणाचे कार्यक्षेत्र

दर्जा नियंत्रण

केंद्र शासनाने अत्यावश्यक वस्तू अधिनियम, १९५५ च्या अधीन राहून अनुक्रमांक १०, ११, १२ व १३ मध्ये दर्शविल्यानुसार चार दर्जा नियंत्रण आदेशांची अंमलबजावणी होण्यासाठी "समुचित प्राधिकारी" म्हणून मुख्य विद्युत निरीक्षक, उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, मुंबई यांची नेमणूक झाली आहे. त्यांच्या अधिपत्याखाली अधीक्षक अभियंता, दर्जा नियंत्रण, उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग यांचे कार्यालय, दिनांक २२ सप्टेंबर, १९८९ पासून कार्यान्वयित झाले होते. वरील आदेशात एकूण ४१ घरगुती वीजेच्या उपकरणांचा समावेश आहे. २००६-२००७ या वर्षामध्ये सुधारीत आकृतीबंधाप्रमाणे विभागीय कार्यालये उघडली आहेत. दर्जा नियंत्रण मंडळाचे काम प्रादेशिक विद्युत निरीक्षण मंडळाकडे वर्ग करण्यांत आले आहे . (संदर्भ- शासन निर्णय, उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग क्र.आईई-२०४५/२००६-२००७/(१११)/प्रशासन-१, मंत्रालय, मुंबई , दिनांक २३ फेब्रुवारी, २००७)

दर्जा नियंत्रणासाठी प्रादेशिक मंडळाची कार्यपध्दती खालीलप्रमाणे आहे.-

(१) महाराष्ट्र राज्यात घरगुती विजेच्या उपकरणांच्या निर्मात्यास सन १९८१ च्या दर्जा नियंत्रण आदेशानुसार उत्पादनास उत्पादकता प्रमाणपत्रासाठी प्राथमिक चाचणी करून अहवाल मुख्य विद्युत निरीक्षक यांना सादर करणे.

(२) घरगुती विजेच्या उपकरणांचे नमुने उत्पादक, वितरक संग्राहक, विक्रेते यांच्याकडून घेऊन ते योग्य त्या चाचण्यांसाठी शासन मान्यताप्राप्त प्रयोगशाळेत पाठविणे.

(३) उत्पादक, वितरक, संग्राहक, विक्रेते यांच्याकडे असलेल्या साठ्यातून भारतीय मानक चिन्ह किंवा समुचित अधिका-यांचे उत्पादक प्रमाणपत्र नसलेल्या वस्तूंचा शोध व जप्ती करणे.

(४) वितरक, संग्राहक, विक्रेते यांच्याकडे जाऊन ते भारतीय मानक चिन्ह सूचित अधिका-यांनी प्रमाणित केलेली उत्पादने विक्रीस ठेवतात किंवा याची तपासणी करणे.

(५) शाखा अभियंता/सहायक अभियंता/वर्ग-२ -

ग्राहक, विक्रेते व दुकानदार यांच्याकडे जाऊन ते भारतीय मानक १ किंवा अधिक वस्तुंचे चिन्ह समुचित अधिका-यांनी प्रमाणित केलेली उत्पादने विक्रीस नमुने १ किंवा अधिक आहेत किंवा नाहीत यांची दुकानदारांकडून प्रतीदिनी तपासणी करणे.

विद्युत लेखापरीक्षण विभागाकार्यक्रमाच्या कार्यभाराचा सारांश विद्युत शुल्क व वीज विक्रीकर यांची आकारणी आणि वसुली- सन २०१६ च्या महाराष्ट्र विद्युत शुल्क अधिनियम व मुंबई विद्युत शुल्क नियम, १९६२ अन्वये तक्ता क्रमांक ४ मध्ये निर्देशित केलेल्या दराप्रमाणे वीज वापरांवर विद्युत शुल्काची आकारणी करण्यांत येते.

विद्युत कर परवानाधारक, विद्युत कंपन्या, महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळ त्यांच्या वीज बिल विभागाकरवी वीज देयकात वीज कर आकारणी करून विद्युत ग्राहकांकडून वसुली करतात व शासकीय कोषागारात रकमा जमा करतात. जे विद्युत जनित्रधारक खाजगी रीतीने वीज निर्मिती करून स्वतःकरीता वीज वापर करतात ते शासकीय कोषागारात विद्युत कराचा भरणा करतात. वीज परवानाधारक तसेच, जनित्रधारक विद्युत निरीक्षकाकडे दरमहा व तिमाही पत्रके सादर करतात. ती दर तीन महिन्यातून, सहा महिन्यातून किंवा वर्षातून एक वेळा तपासली जातात. त्याच वेळी वीज ग्राहकांचे योग्य प्रकारे वर्गीकरण व इतर संबंधित कागदपत्रांची छाननी व तपासणी विद्युत कर निरीक्षकांच्या कार्यालयाकडून केली जाते. त्यासाठी मुख्य विद्युत निरीक्षक, मुंबई यांचे नियंत्रणाखाली खालीलप्रमाणे अधिकारी आहेत. त्यांच्या कामाचे स्वरूप खालीलप्रमाणे आहे.

वीज विक्रीकराची वसुली ही वीज पुरवठा कंपनीने विकलेल्या विजेवर आकारली जाते व वीज कंपन्यांकडून ही रक्कम शासनाकडे जमा केली जाते.

उप संचालक -

भारतीय विद्युत अधिनियम १९१० मधील तरतुदीनुसार लेखे सादर केल्या गेलेल्या लेख्यांची तपासणी, तथापि विद्युत अधिनियम, २००३ मध्ये या लेखापरीक्षणाबाबत तरतूद नाही. महाराष्ट्र विद्युत शुल्क अधिनियम, २०१६ ची अंमलबजावणी व पत्रव्यवहार तसेच वीज विक्रीकर अधिनियम, १९६३ ची अंमलबजावणी, वार्षिक प्रशासन अहवाल (निरीक्षण विभाग), कार्यक्रम अंदाजपत्रक (निरीक्षण विद्युत शुल्क शाखा) ००४३ या शीर्षाखालील महसुली जमा, आठमाही वार्षिक अंदाजपत्रक, अर्थसंकल्प, तसेच महालेखापाल कार्यालयाकडून घेण्यात आलेले आक्षेपांची पुर्तता करणे व आक्षेप बंद करून घेणेबाबतची कार्यवाही करणे, खर्च ताळमेळ व जमेच्या रकमेचे ताळमेळ, विद्युत शुल्क विषयक न्यायालयीन प्रकरणेबाबतची कार्यवाही इत्यादी संबंधित सर्व कामे.

(१) विद्युत कर निरीक्षक -

महाराष्ट्र विद्युत शुल्क अधिनियम, २०१६ आणि नियम, १९६२ अंतर्गत विद्युत कराबाबतची कामे हाताळण्यासाठी एकूण ९ विद्युत कर निरीक्षक कार्यरत आहेत. (अंतर्गत विद्युत निरीक्षक, निरीक्षण विभाग, मुंबई/ ठाणे/ पुणे/ कोल्हापूर छत्रपती संभाजी नगर/ नाशिक / नागपूर/ अमरावती येथे प्रत्येकी एक वीजकर निरीक्षक व मुख्य विद्युत निरीक्षक, मुंबई, कार्यालयात कार्यालयीन कामासाठी एक असे एकूण नऊ वीजकर निरीक्षक) त्यांच्या कार्यक्षेत्रांतर्गत जमा झालेले विद्युत शुल्काची रक्कम याबाबतची माहिती/तपशील विद्युत निरीक्षकांमार्फत अधीक्षक अभियंता/ मुख्य विद्युत निरीक्षक यांच्याकडे सादर करणे ही कामे केली जातात.

महाराष्ट्र विद्युत शुल्क अधिनियम, २०१६ मधील तरतुदीनुसार आकारणी योग्य असलेल्या विद्युत शुल्काच्या रकमेची खातरजमा करून घेण्याकरीता किंवा पडताळणी करण्याकरीता आवश्यक असलेली विवरण पत्रे किंवा अभिलेखे तपासणी करणे.

महाराष्ट्र विद्युत शुल्क अधिनियम, २०१६ मधील तरतुदीनुसार परवाना धारक कंपन्या व ठोक विक्रेते यांच्या बिलिंग सेंटरच्या "क" "इ" व "अ" विवरण पत्रातील प्रत्येक तिमाहीची वर्षातून एकदा तपासणी करणे.

महाराष्ट्र विद्युत शुल्क अधिनियम, २०१६ मधील तरतुदीनुसार खाजगी ग्राहकांकडील जनित्र संचाची विद्युत शुल्क आकारणीच्या संबंधातील आवश्यक असलेला तपशील पडताळून पाहण्यासाठी वर्षातून एकदा तपासणी करणे.

विद्युत निरीक्षक यांच्या कार्यक्षेत्रातील महाराष्ट्र विद्युत शुल्क अधिनियम, २०१६ मधील तरतुदीनुसार खाजगी ग्राहकांकडील जनित्र संचाची विद्युत शुल्क आकारणीच्या संबंधातील आवश्यक असलेला तपशील पडताळून पाहण्यासाठी वर्षातून एकदा तपासणी करणे. वरिष्ठ अधिका-यांनी दिलेल्या सूचनेनुसार विद्युत शुल्क परतावा/ सूट प्रकरणे, वीज शुल्क वर्गीकरण इ.करणाची तपासणी करणे.

वरिष्ठ अधिका-यांनी दिलेल्या सूचनेनुसार विद्युत शुल्क परतावा/ सूट प्रकरणे, वीज शुल्क वर्गीकरण इ. प्रकरणाची तपासणी करणे. थकीत महसुलाच्या वसुलीसाठी पाठपुरावा करणे, न्यायालयीन प्रकरणे, लेखापरीक्षण, महालेखापालांची प्रलंबित परीच्छेदाबाबत उचित कार्यवाही करणे, मुंबई विद्युत कर नियम १९६२ मधील नियम ३ अन्वये जनित्र संचाचा वापर व्यापारी व घरगुती कारणासाठी करण्यात येत असेल अशा जनित्र संचाची नोंदणीचे कागदपत्र / प्रमाणपत्र विद्युत निरीक्षक यांना सादर करणे, जमा मेळाची मासिक विवरण पत्रे संकलित करणे व त्याचा मासिक/त्रैमासिक व वार्षिक अहवाल पाठविणे, महसुला बाबत इतर सर्व कामे, सहायक विद्युत शुल्क निरीक्षक यांनी ठेवलेल्या नोंदवहया / निरीक्षण अहवाल इ. दरमहा तपासणी करणे

(२) सहायक विद्युत शुल्क निरीक्षक -

विद्युत निरीक्षक यांच्या कार्यक्षेत्रातील महाराष्ट्र विद्युत शुल्क अधिनियम, २०१६ मधील तरतुदीनुसार परवाना धारक कंपनी यांच्या विभागीय / उप विभागीय स्तरावरील कार्यालयाचे बिलिंग सेंटरच्या "क" "इ" व "अ" विवरण पत्राची प्रत्येक तिमाहीतून एकदा तपासणी करणे.

परवाना धारक कंपनी कडील "क" "इ" व "अ" विवरण पत्राबाबतचा पत्र व्यवहारबाबत पाठपुरावा व तिमाही विवरण पत्र सादर करण्यात आलेल्या विवरण पत्र तपासणी करून संगणकीय/ नोंदवहीत नोंदी घेणे, कोषागार अधिकारी यांचेशी दरमहा जमा मेळ घेऊन त्यांचे कडून प्रमाणीत करून घेणे, महसूली जमेबाबत मासिक/त्रैमासिक/वार्षिक अहवाल तयार करून सादर करणे, विज शुल्क माफी / परतावा प्रकरणांची तपासणी करणे. विद्युत निरीक्षक व विद्युत शुल्क निरीक्षक यांनी वेळो वेळी सांगितलेली कामे करून अहवाल सादर करणे.

महाराष्ट्र विद्युत शुल्क अधिनियम, २०१६ व मुंबई विद्युत कर नियम, १९६२ मधील तरतुदीनुसार परवाना धारक कंपनी व ठोक विक्रेते यांच्या बिलिंग सेंटरच्या "क" "इ" व "अ" विवरण पत्रातील प्रत्येक तिमाहीची वर्षातून एकदा तपासणी करणे.

विद्युत निरीक्षक यांच्या कार्यक्षेत्रातील महाराष्ट्र विद्युत शुल्क अधिनियम, २०१६ मधील तरतुदीनुसार खाजगी ग्राहकांकडील जनित्र संचाची विद्युत शुल्क आकारणीच्या संबंधातील आवश्यक असलेला तपशील पडताळून पाहण्यासाठी वर्षातून एकदा तपासणी करणे. वरिष्ठ अधिका-यांनी दिलेल्या सूचनेनुसार विद्युत शुल्क परतावा/ सूट प्रकरणे, वीज शुल्क वर्गीकरण इ. प्रकरणाची तपासणी करणे. थकीत महसुलाच्या वसुलीसाठी पाठपुरावा करणे, न्यायालयीन प्रकरणे, लेखापरीक्षण, महालेखापालांची प्रलंबित परीच्छेदाबाबत उचित कार्यवाही करणे, मुंबई विद्युत कर नियम १९६२ मधील नियम ३ अन्वये जनित्र संचाचा वापर व्यापारी व घरगुती कारणासाठी करण्यात येत असेल अशा जनित्र संचाची नोंदणीचे विद्युत निरीक्षक यांना सादर करणे, जमा मेळाची मासिक विवरण पत्रे संकलित करणे.

व त्याचा मासिक/ त्रैमासिक व वार्षिक अहवाल पाठविणे, महसुला बाबत इतर सर्व कामे, विविध नोंदवहया / निरीक्षण अहवाल इ. दरमहा अद्यावत ठेवणे.

वरील कार्यभार पार पाडण्यासाठी लागणारी पदे व वेतनमान दर्शविणारे जोडपत्र तक्ता क्रमांक ८ मध्ये दर्शविले आहे व त्यासाठी लागणारी वित्तीय आवश्यकता तक्ता क्रमांक १ मध्ये दर्शविली आहे.

वित्तीय आवरयकता

तक्ता क्रमांक १

वर्गीकरण	(रुपये हजारत)												
	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
	प्रत्यक्ष रकम २०२४-२५	याजनांतर	याजनागत	एकूण	याजनांतर	याजनागत	एकूण	याजनांतर	याजनागत	एकूण	याजनांतर	याजनागत	एकूण
(अ) कायचि वर्गीकरण -													
(१) कर वसुली -													
(अ) विज निरीक्षणालय विभाग (दत्तत)
(ब) विज कर विभाग (दत्तत)
एकूण बेरीज (अ)
वजा वसूल
एकूण-अ-निवळ
(ब) उद्विनिहाय वर्गीकरण -													
(१) निरीक्षण विभाग -													
(०१) वेतन	..	६३६९.९९	०.००	६३६९.९९	२८४०.९६	०.००	२८४०.९६	२८४०.९६	०.००	२८४०.९६	९१४१.३०	०.००	९१४१.३०
(०२) मजुरी	..	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
(०३) अतिवालीक भत्ता	..	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
(०६) दुकवनी वीज व पाणी शुल्क	..	१६.९६	०.००	१६.९६	३३.५५	०.००	३३.५५	३३.५५	०.००	३३.५५	३१.०३	०.००	३१.०३
(१०) कंत्राटी सेवा	..	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
(११) प्रवासखर्च	..	२०.७०	०.००	२०.७०	६५.७७	०.००	६५.७७	६५.७७	०.००	६५.७७	५५.४८	०.००	५५.४८
(१३) कार्यालयीन खर्च	..	८६.९०	०.००	८६.९०	१३९.९३	०.००	१३९.९३	१३९.९३	०.००	१३९.९३	१२४.५७	०.००	१२४.५७
(१४) भाटे पट्टी व कर	..	१७०.६७	०.००	१७०.६७	२४८.४६	०.००	२४८.४६	२४८.४६	०.००	२४८.४६	२६१.९४	०.००	२६१.९४
(१७) संगणक खर्च	..	१३.३४	०.००	१३.३४	५६.५५	०.००	५६.५५	५६.५५	०.००	५६.५५	१०२.३०	०.००	१०२.३०
(२४) पेट्रोल, तेल व वगन	..	०.००	०.००	०.००	१.००	०.००	१.००	१.००	०.००	१.००	०.००	०.००	०.००
(२६) जाहीयती	..	०.००	०.००	०.००	०.४५	०.००	०.४५	०.४५	०.००	०.४५	०.००	०.००	०.००
(२८) व्यवसायीक व विका सेवा	..	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
(५०) इतर खर्च	..	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
(५१) मोटार वाहने	..	०.००	०.००	०.००	१.००	०.००	१.००	१.००	०.००	१.००	०.००	०.००	०.००
एकूण बेरीज (१)	..	६६७७.७६	०.००	६६७७.७६	१३८६.८७	०.००	१३८६.८७	१३८६.८७	०.००	१३८६.८७	९७१५.८२	०.००	९७१५.८२
वजा वसूल	..	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
एकूण-निवळ (१)	..	६६७७.७६	०.००	६६७७.७६	१३८६.८७	०.००	१३८६.८७	१३८६.८७	०.००	१३८६.८७	९७१५.८२	०.००	९७१५.८२

	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
(१) विद्युत शुल्क विभाग -													
(०१) वतन	..	४४५८६	०.००	४४५८६	४५१७२	०.००	४५१७२	४५१७२	०.००	४५१७२	४५६२१	०.००	४५६२१
(०२) मजुरी	..	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
(०३) अतिकालीक भत्ता	..	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
(०६) दुरव्यनी वीज व पाणी शुल्क	..	०.०५	०.००	०.०५	०.२०	०.००	०.२०	०.२०	०.००	०.२०	०.१०	०.००	०.१०
(१०) कंत्राटीसेवा	..	०.००	०.००	०.००	१.००	०.००	१.००	१.००	०.००	१.००	१.००	०.००	१.००
(११) प्रवासखर्च	..	१.३०	०.००	१.३०	७.३७	०.००	७.३७	७.३७	०.००	७.३७	८.२०	०.००	८.२०
(१३) कार्यालयीन खर्च	..	६.३७	०.००	६.३७	१८.५१	०.००	१८.५१	१८.५१	०.००	१८.५१	२४.००	०.००	२४.००
(१४) माडे पट्टी व कर	..	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
(१७) संगणक खर्च	..	०.६१	०.००	०.६१	१.२५	०.००	१.२५	१.२५	०.००	१.२५	१२.२५	०.००	१२.२५
(२४) पेट्रोल, तेल व वंगन	..	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
(२६) जाहीराती	..	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
(२८) व्यवसायीक व विका सेवा	..	१.००	०.००	१.००	१६०५.९७	०.००	१६०५.९७	१६०५.९७	०.००	१६०५.९७	१८५८.००	०.००	१८५८.००
(५०) इतर खर्च	..	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
(५१) मोटार वाहन	..	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
एकूण बेरीज (२) -	..	४६३.९९	०.००	४६३.९९	२२३४.०२	०.००	२२३४.०२	२२३४.०२	०.००	२२३४.०२	२७७९.७६	०.००	२७७९.७६
बचत वसुल	..	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
एकूण-निवळ (२) -	..	४६३.९९	०.००	४६३.९९	२२३४.०२	०.००	२२३४.०२	२२३४.०२	०.००	२२३४.०२	२७७९.७६	०.००	२७७९.७६
एकूण-निवळ-ब (१+)	..	७१४०.९५	०.००	७१४०.९५	११६२०.८९	०.००	११६२०.८९	११६२०.८९	०.००	११६२०.८९	१२१९५.५८	०.००	१२१९५.५८
बचत वसुल	..	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
एकूण-निवळ-ब	-	७१४०.९५	०.००	७१४०.९५	११६२०.८९	०.००	११६२०.८९	११६२०.८९	०.००	११६२०.८९	१२१९५.५८	०.००	१२१९५.५८
-	-	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
(क) वित्त व्यवस्थेची साधने -													
(१) मागणी क्रमांक के-१													
प्रधान शिर्ष २०४५													
एकूण बेरीज -क	-	७१४०.९५	०.००	७१४०.९५	११६२०.८९	०.००	११६२०.८९	११६२०.८९	०.००	११६२०.८९	१२१९५.५८	०.००	१२१९५.५८
एकूण निवळ -क	-	७१४०.९५	०.००	७१४०.९५	११६२०.८९	०.००	११६२०.८९	११६२०.८९	०.००	११६२०.८९	१२१९५.५८	०.००	१२१९५.५८

(क) वित्त व्यवस्थेची साधने -

(१) मागणी क्रमांक के-१

प्रधान शिर्ष २०४५

तक्ता क्रमांक २
एकूण जमा महसूल

(रुपये लाखात)

अ.क्र.	तपशील		जमा महसूल		
			प्रत्यक्ष	अंदाजित	अपेक्षित
			२०२४-२५	२०२५-२६	२०२६-२७
१	२	३	४	५	
१	१०१ (१) विद्युत शुल्क	..	१३७९३२९.४९	१४२०८८८.०५	१४८०८०४.२३
२	१०१ (२) विज विक्रीकर	..	७६२७६.९१	७९०९३.२५	८२०१७.६७
	हरित ऊर्जा(सुधारित)	..	९३९२.१६	८९०३.७७	९०२१.२१
	एकूण	..	८५६६९.०७	८७९९७.०२	९१०३८.८८
	एकूण १+२	..	१४६४९९८.५६	१५०८८८५.०७	१५७१८४३.११
३	१०२ निरीक्षण शुल्क	..	३.८७	११.२८	११.४०
४	१०३ सिनेमा फी	..	०.२९	१.३०	१.३०
५	५०१ सेवा व सेवा फी	..	०.००	०	०
६	८०० इतर	..	०.००	०.००	०.००
	(अ) उदवाहन फी	..	२१७८.४०	७६९.०३	७८६.६७
	(ब) मीटर चाचणी व संकीर्ण	..	१.१२	१.६६	२.२२
	(क) अनुज्ञापक मंडळ फी	..	२५१.६९	३०७.०५	३२४.६६
	(ड) इतर फी	..	१८७.४६	१४५.५०	१४७.००
	एकूण-६	..	२६२२.८३	१२३५.८२	१२७३.२५
७	एकूण-१+२+३+४+ ५+६	..	१४६७६२१.४	१५१०१२०.९	१५७३११६.४

तक्ता क्रमांक ३
निरीक्षणालयाच्या इतर कामांचे विवरणपत्र

अनुक्रमांक	कामाचे नांव		एकूण	एकूण
			२०२४-२०२५	२०२५-२०२६
			(प्रत्यक्ष)	(अंदाज)
१	२		३	४
१	विज संच मांडणी (उच्चदाब) नकाशांना मंजूरी देण्यात आलेल्यांची संख्या	..	८२९९	८८८७
२	उच्चदाब संचमांडणी कार्यान्वित करण्यासाठी दिलेल्या परवान्यांची संख्या	..	१३७७५	१६०३१
३	चित्रपटगृहे व सार्वजनिक करमणूक स्थळे यांना दिलेल्या प्रमाणपत्रांची संख्या	..	३७४	४८५
४	वीज कपात निर्बंध असलेली प्रकरणे शासनाकडे शिफारशीसाठी पाठविण्यात आलेल्यांची संख्या	..	०	०
५	उद्वाहन संचमांडणी उभारणी चालू करण्यासाठी परवाने दिलेल्यांची संख्या	..	०	६१२१
६	उद्वाहन अपघात चौकशी प्रकरणांची संख्या	..	१	२२
७	प्राणांतिक व अप्राणांतिक अपघात चौकशी प्रकरणांची संख्या	..	३३९०	२९७६
८	उत्तरे देण्यात आलेल्या विधानसभा/विधानपरिषद प्रश्नोत्तरांची संख्या	..	९	१

* माहे डिसेंबर, २०२५ (हिवाळी अधिवेशन, नागपूर) अखेर

महाराष्ट्र शासनाने विविध विद्युत ग्राहकांसाठी विद्युत शुल्कामध्ये दिलेल्या सवलती

अ) सामूहिक प्रोत्साहन योजनेअंतर्गत सवलती :-

- १) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२००१/सीआर-११४०/ऊर्जा-१, दिनांक ६ जुलै, २००१ नुसार महाराष्ट्र औद्योगिक धोरण-२००१ जाहीर झाल्यानंतर प्रथम उत्पादनाच्या/ सेवेच्या दिनांकापासून सामूहिक प्रोत्साहन योजना-२००१ अंतर्गत क, ड व ड + आणि राज्यातील विना-उद्योग जिल्हा या क्षेत्रातील नविन औद्योगिक घटकांना १५ वर्षासाठी तसेच राज्यातील उर्वरित क्षेत्रातील १०० टक्के निर्यात प्रधान घटक, निर्यात प्रोसेसिंग झोन, माहिती तंत्रज्ञान व बायोटेक्नॉलॉजी घटक, विशेष आर्थिक क्षेत्रात उभारण्यात येणारे उद्योग, माहिती तंत्रज्ञान पार्क आणि इलेक्ट्रॉनिक्स हार्डवेअर टेक्नॉलॉजी पार्क मधील उद्योग यांना १० वर्षांच्या कालावधीसाठी विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.
- २) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२००६/सीआर-१८३/ऊर्जा-१, दिनांक ९ ऑक्टोबर, २००६ नुसार महाराष्ट्र औद्योगिक धोरण-२००१ जाहीर झाल्यानंतर प्रथम उत्पादनाच्या/ सेवेच्या दिनांकापासून सामूहिक प्रोत्साहन योजना-२००१ अंतर्गत क, ड व ड + आणि राज्यातील विना-उद्योग जिल्हा या क्षेत्रातील नविन विशाल प्रकल्प किंवा विस्तारित प्रकल्प यांना १५ वर्षासाठी तसेच राज्याच्या इतर भागातील नविन विशाल प्रकल्प किंवा विस्तारित प्रकल्प यांना १० वर्षांच्या कालावधीसाठी विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.
- ३) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२००८/सीआर-२७६/ऊर्जा-१, दिनांक १३ ऑक्टोबर, २००८ नुसार सामूहिक प्रोत्साहन योजना-२००७ अंतर्गत क, ड व ड + आणि राज्यातील विना-उद्योग वर्गवारी केलेल्या जिल्हयातील नविन औद्योगिक प्रकल्पांना किंवा विस्तारित प्रकल्पांना १५ वर्षासाठी तसेच उपरोक्त नमूद भाग वगळता राज्यात स्थित असलेली १००% निर्याताभिमुख युनिटे (इओयुएस), माहिती तंत्रज्ञान (आयटी) व जैव तंत्रज्ञान (बीटी) युनिटे यांना १० वर्षांच्या कालावधीसाठी विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.
- ४) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२००८/सीआर-२७६/ऊर्जा-१, दिनांक १४ ऑक्टोबर, २००८ नुसार सामूहिक प्रोत्साहन योजना-२००७ अंतर्गत क, ड व ड + या क्षेत्रात आणि राज्यातील विना-उद्योग वर्गवारी केलेल्या जिल्हयामध्ये विशाल प्रकल्प म्हणून घोषित केलेला नविन प्रकल्पांना किंवा विस्तारित प्रकल्पांना १५ वर्षे किंवा शासनाने मंजूर केलेला विनिर्दिष्ट असा कालावधी यापैकी जो कमी असेल त्या कालावधीकरीता तसेच अ व ब असे वर्गीकरण केलेल्या क्षेत्रात विशाल प्रकल्प म्हणून घोषित केलेला नविन प्रकल्पांना किंवा विस्तारित प्रकल्पांना १० वर्षे किंवा शासनाने मंजूर केलेला विनिर्दिष्ट असा कालावधी यापैकी जो कमी असेल त्या कालावधीकरीता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.
- ५) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२००८/सीआर-२७६/ऊर्जा-१, दिनांक १५ ऑक्टोबर, २००८ नुसार सामूहिक प्रोत्साहन योजना-२००७ अंतर्गत क, ड व ड + या क्षेत्रात आणि राज्यातील विना-उद्योग वर्गवारी केलेल्या जिल्हयामध्ये विशाल प्रकल्प म्हणून घोषित केलेला संशोधन व विकास क्षेत्रातील नविन प्रकल्पांना १५ वर्षे किंवा शासनाने मंजूर केलेला विनिर्दिष्ट असा कालावधी यापैकी जो कमी असेल त्या कालावधीकरीता तसेच अ व ब असे वर्गीकरण केलेल्या क्षेत्रात विशाल प्रकल्प म्हणून घोषित केलेला संशोधन व विकास क्षेत्रातील नविन प्रकल्पांना १० वर्षे किंवा शासनाने मंजूर केलेला विनिर्दिष्ट असा कालावधी यापैकी जो कमी असेल त्या कालावधीकरीता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.
- ६) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२०१३/प्र. क्र. -१२१/ऊर्जा-१, दिनांक १९ नोव्हेंबर, २०१३ नुसार सामूहिक प्रोत्साहन योजना-२०१३ अंतर्गत क, ड व ड + या क्षेत्रात आणि विना-उद्योग जिल्हे व नक्षलग्रस्त प्रभावित क्षेत्रातील नवीन सूक्ष्म, लघू, मध्यम आणि मोठे पात्र उद्योग घटकांना सामूहिक प्रोत्साहन योजना-२०१३ अंतर्गत पात्रता प्रमाणपत्रात नमूद कालावधीकरीता तसेच क, ड व ड + या क्षेत्रात आणि विना उद्योग जिल्हे व नक्षलग्रस्त प्रभावित क्षेत्रातील पात्र नवीन किंवा

विस्तारीकरण विशाल व अति विशाल प्रकल्पांना १५ वर्षे किंवा शासनाने मंजूर केलेला विनिर्दिष्ट असा कालावधी यापैकी जो कमी असेल त्या कालावधीकरीता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

तसेच सामूहिक प्रोत्साहन योजना-२०१३ अन्वये अ व ब असे वर्गीकरण केलेल्या तालुक्यातील क्षेत्रात नवीन किंवा विस्तारीकरण विशाल व अति विशाल प्रकल्पांना १० वर्षे किंवा शासनाने मंजूर केलेला विनिर्दिष्ट असा कालावधी यापैकी जो कमी असेल त्या कालावधीकरीता तसेच अ व ब वर्गीकरण केलेल्या तालुक्यातील / क्षेत्रातील पात्र १००% निर्यातक्षम उद्योग आणि पात्र जैव तंत्रज्ञान उत्पादक घटकांना ७ वर्षे इतक्या कालावधीकरीता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

७) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२०१७/प्र. क्र. २७/ऊर्जा-१, दिनांक ३० सप्टेबर, २०२४ नुसार सामूहिक प्रोत्साहन योजना-२०१९ अंतर्गत क, ड व ड + या क्षेत्रात आणि विना-उद्योग जिल्हे व नक्षलग्रस्त प्रभावित क्षेत्रातील नवीन सूक्ष्म, लघू, मध्यम आणि मोठे पात्र उद्योग घटकांना सामूहिक प्रोत्साहन योजना-२०१९ अंतर्गत पात्रता प्रमाणपत्रात नमूद कालावधीकरीता तसेच क, ड व ड + या क्षेत्रात आणि विना उद्योग जिल्हे व नक्षलग्रस्त प्रभावित क्षेत्रातील पात्र नवीन किंवा विस्तारीकरण विशाल व अति विशाल प्रकल्पांना १५ वर्षे किंवा शासनाने मंजूर केलेला विनिर्दिष्ट असा कालावधी यापैकी जो कमी असेल त्या कालावधीकरीता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

तसेच सामूहिक प्रोत्साहन योजना-२०१९ अन्वये अ व ब असे वर्गीकरण केलेल्या तालुक्यातील क्षेत्रात नवीन किंवा विस्तारीकरण विशाल व अति विशाल प्रकल्पांना १० वर्षे किंवा शासनाने मंजूर केलेला विनिर्दिष्ट असा कालावधी यापैकी जो कमी असेल त्या कालावधीकरीता तसेच अ व ब वर्गीकरण केलेल्या तालुक्यातील / क्षेत्रातील पात्र १००% निर्यातक्षम उद्योग आणि पात्र जैव तंत्रज्ञान उत्पादक घटकांना ७ वर्षे इतक्या कालावधीकरीता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

ब) मराठवाडा व विदर्भ विभागातील औद्योगिक ग्राहकांसाठी सवलती :-

१) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-१०१७/सीआर-२९९४/ऊर्जा-२, दिनांक ११ मार्च, १९९७ नुसार विदर्भ विभागातील अकोला, अमरावती, वर्धा, भंडारा, बुलढाणा, चंद्रपूर, नागपूर व यवतमाळ या जिल्ह्यातील दिनांक १ एप्रिल, १९९७ पासून नविन व अस्तित्वात असलेल्या औद्योगिक घटकांना ७ वर्षांच्या कालावधी करिता तसेच गडचिरोली जिल्हयातील दिनांक १ एप्रिल, १९९७ पासून नविन व अस्तित्वात असलेल्या औद्योगिक ग्राहकांना १० वर्षापर्यंतच्या कालावधी करिता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

२) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-१०१७/सीआर-९४८५/ऊर्जा-१, दिनांक २८ ऑगस्ट, १९९७ नुसार मराठवाडा विभागातील दिनांक १ एप्रिल, १९९७ पासून नविन व अस्तित्वात असलेल्या औद्योगिक घटकांना ७ वर्षांच्या कालावधी करिता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

३) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२००४/प्र.क्र.२१३/ऊर्जा-१, दिनांक ७ जुलै २००४ नुसार -

(अ) बुलढाणा, अकोला, वाशिम, अमरावती, यवतमाळ, वर्धा, नागपूर, भंडारा, गोंदिया, चंद्रपूर, औरंगाबाद, जालना, परभणी, बीड, नांदेड, उस्मानाबाद आणि लातूर या जिल्ह्यातील दिनांक १ एप्रिल, २००४ पासून नविन व अस्तित्वात असलेल्या औद्योगिक घटकांना ५ वर्षांच्या कालावधीकरिता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

(ब) "गडचिरोली आणि हिंगोली या जिल्ह्यातील दिनांक १ एप्रिल, २००४ पासून नविन व अस्तित्वात असलेल्या औद्योगिक घटकांना ८ वर्षांच्या कालावधीकरिता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

४) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२००९/प्र.क्र.६/ऊर्जा-१, दिनांक २६ मे, २००९ नुसार विदर्भ व मराठवाडा विभागातील औद्योगिक उपक्रमांना दिनांक १ एप्रिल, २००९ पासून पाच वर्षांच्या कालावधीकरिता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

५) शासन अधिसूचना क्रमांक साप्रोयो-२०१४/प्र.क्र. ५६/ऊर्जा-१, दिनांक १४ जुलै, २०१४ नुसार विदर्भ व मराठवाडा विभागातील औद्योगिक उपक्रमांना दिनांक १ एप्रिल, २०१४ पासून पाच वर्षांच्या कालावधीकरिता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

६) शासन अधिसूचना क्रमांक साप्रोयो-२०१८/प्र.क्र. १५३/ऊर्जा-१, दिनांक १ ऑगस्ट, २०१९ नुसार विदर्भ व मराठवाडा विभागातील बुलढाणा, अकोला, वाशिम, अमरावती, यवतमाळ, वर्धा, नागपूर, भंडारा, गोंदिया, चंद्रपूर, औरंगाबाद, जालना, परभणी, बीड, नांदेड, उस्मानाबाद, लातूर, गडचिरोली व हिंगोली या जिल्हयातील औद्योगिक उपक्रमांना दिनांक १ एप्रिल, २०१९ पासून ते दिनांक ३१ मार्च, २०२४ पर्यंत विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

७) शासन अधिसूचना क्रमांक साप्रोयो-२०२४/प्र.क्र. १४१/ऊर्जा-१, दिनांक ३० सप्टेंबर, २०२४ नुसार विदर्भ व मराठवाडा विभागातील बुलढाणा, अकोला, वाशिम, अमरावती, यवतमाळ, वर्धा, नागपूर, भंडारा, गोंदिया, चंद्रपूर, औरंगाबाद, जालना, परभणी, बीड, नांदेड, उस्मानाबाद, लातूर, गडचिरोली व हिंगोली या जिल्हयातील औद्योगिक उपक्रमांना दिनांक १ एप्रिल, २०२४ पासून ते दिनांक ३१ मार्च, २०२९ पर्यंत विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

क) स्व: वापरासाठी वीज निर्मिती करणाऱ्या घटकांना सवलती :-

१) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-१०९३/सीआर-२२३६/ऊर्जा-२, दिनांक २२ जून, १९९३ नुसार In the State, energy generated in a generating station by the person carrying on the industry and consumed by himself for such industry (Part F) is exempted from payment of Electricity Duty (exemption is not for residential and office purpose).

२) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-१०९४/सीआर-२४०१(ii)/ऊर्जा-२, दिनांक १ सप्टेंबर, १९९४ नुसार In the State, energy generated in a generating station by the person carrying on the industry and consumed by himself for such industry (Part F) is exempted from payment of Electricity Duty.

३) शासन निर्णय क्रमांक MISC-१०९५/CR २७७६/NRG-२, दिनांक २० डिसेंबर, १९९५ नुसार In the State, Exemption from ED which is at present available to electricity generated from captive generation will continue to remain in force hereafter.

४) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-१०९६/सीआर-२८६४(i)/ऊर्जा-२, दिनांक ३० ऑक्टोबर, १९९६ नुसार In the State, energy generated in a generating station by the person carrying on the industry and consumed by himself for such industry (Part G) is exempted from payment of Electricity Duty from the billing month of October, 1996.

५) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-१०९९/सीआर-९९६४/ऊर्जा-१, दिनांक २९ डिसेंबर, १९९९ नुसार energy consumed by Mega Project to which an eligibility certificate has been granted by SICOM limited under the PSI Scheme, 1993 (Part F) is exempted from payment of Electricity Duty. (Mega Project does not include Mega Project situated in the Pune Metropolitan Region and Mumbai Metropolitan Region).

६) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२०००/सीआर-१०२२२ (२) /ऊर्जा-१, दिनांक १ एप्रिल, २००० नुसार सहकार क्षेत्रामधील औद्योगिक ग्राहकाने अपारंपारिक पद्धतीने निर्माण केलेल्या विजेचा वापर स्वतःच्या औद्योगिक कारणासाठी केल्यास विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आलेली आहे.

७) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२००१/सीआर-१०६९ /ऊर्जा-१, दिनांक ४ एप्रिल, २००१ नुसार स्व:जनित्र संचासाठीच्या दि. २५ एप्रिल, २००० च्या शासन निर्णयान्वये जाहिर केलेल्या सुधारित धोरणापूर्वी महाराष्ट्र शासनाच्या धोरणान्वये स्थापित असलेल्या स्व:जनित्र संचांना दि. १ एप्रिल, २००० पासून १५ पैसे प्रति युनिटपेक्षा जास्त असलेले विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

८) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२००१/सीआर-१०९० (III)/ऊर्जा-१, दिनांक १५ ऑक्टोबर, २००१ नुसार दि. २९ डिसेंबर, १९९९ च्या शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-१०९९/सीआर-९९६४/ऊर्जा-१ मध्ये सुधारणा करण्यात येऊन Part G चा समावेश दि. १ एप्रिल, २००० पासून करण्यात आला.

९) शासन अधिसूचना क्रमांक सीपीपी-२००४/प्र.क्र. ३९३/ऊर्जा-१, दिनांक १६ जून, २००५ नुसार उद्योग चालविणाऱ्या व्यक्तीने स्वतःच्या उद्योगासाठी जनित्रसंचाद्वारे निर्माण केलेल्या वीजेचा वापर केल्यास अशा वीज वापरावर (Part G) दि. १ मे, २००५ पासून पुढील ५ वर्षे विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

१०) शासन अधिसूचना क्रमांक सीपीपी-२००८/प्र.क्र. ४८/ऊर्जा-१, दिनांक २८ ऑगस्ट, २००८ नुसार स्वजनित्र संचाद्वारे निर्माण केलेल्या वीजेचा वापर स्वतःच्या बिगर-औद्योगिक कारणासाठी केल्यास अशा वीज वापरावर दि. १ जून, २००८ पासून पुढील ५ वर्षांच्या कालावधीकरीता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

ड) अपारंपारिक ऊर्जेचा वापर करणाऱ्या औद्योगिक उपक्रमांना सवलती :-

१) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२००५/प्र.क्र.२९/ऊर्जा-१, दिनांक १९ एप्रिल, २००६ नुसार पवन ऊर्जा प्रकल्पापासून निर्माण झालेल्या ऊर्जेच्या, उद्योग चालविणाऱ्या एखाद्या व्यक्तीकडून, "स्वतःसाठी होणाऱ्या वापराला" असा पवन ऊर्जा प्रकल्प स्थापन झाल्याचा दिनांकापासून पाच वर्षांच्या कालावधीसाठी (भाग-ग) विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

२) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२००८/प्र.क्र.८९/ऊर्जा-१, दिनांक ३१ जानेवारी, २००९ नुसार जलविद्युत प्रकल्पांमधून निर्मिती झालेल्या वीजेचा वापर घटकाने स्वतःच्या वापरासाठी केल्यास (भाग-ग) अशा घटकांना विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

३) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२०१०/प्र.क्र.२५६/ऊर्जा-१, दिनांक १८ नोव्हेंबर, २०१० नुसार अपारंपारिक ऊर्जा स्रोतांपासून ऊर्जा निर्मितीचे नवीन धोरण-२००८ अनुसार स्वतःच्या वापरासाठी स्थापन केलेल्या दिनांक १४/१०/२००८ च्या शासन निर्णयामध्ये व्याप्त असणाऱ्या सर्व ऊर्जा निर्मिती प्रकल्पांपासून निर्माण झालेल्या ऊर्जेच्या वापराला असे ऊर्जा निर्मिती प्रकल्प (भाग ग) दिनांक १४/१०/२००८ रोजी वा त्यानंतर कार्यान्वित झाल्याच्या दिनांकापासून, पहिल्या १० वर्षांकरीता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

४) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२०१५/प्र.क्र.२९४/ऊर्जा-१, दिनांक १९ मे, २०१६ नुसार राज्याचे नवीन व नवीकरणीय ऊर्जा स्रोत धोरण, २०१५ नुसार ऊसाची चिपाडे किंवा कृषि अवशेषांवर आधारित सहवीज निर्मिती प्रकल्प, लघु जल विद्युत निर्मिती प्रकल्प, सेंद्रीय पदार्थावर आधारित ऊर्जा प्रकल्प, सौर ऊर्जेपासून वीज निर्मिती प्रकल्प व औद्योगिक टाकारू पदार्थापासून वीज निर्मिती प्रकल्प यातून निर्माण होणाऱ्या वीजेचा वापर स्वतःच्या वापरासाठी केल्यास प्रकल्प कार्यान्वित झाल्याच्या दिनांकापासून पहिल्या १० वर्षांकरीता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

इ) माहिती व तंत्रज्ञान उद्योग घटकांना सवलती :-

१) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-१०९८/प्र.क्र. ९८८६/ऊर्जा-१, दिनांक २६ मे, १९९९ नुसार विकास आयुक्त उद्योग किंवा त्यांनी प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्यांकडे नोंदणी झालेल्या राज्यातील माहिती व तंत्रज्ञान उद्योग घटकांना प्रथम उत्पादनाच्या / सेवेच्या तारखेपासून ५ वर्षांकरीता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

२) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२०१५/प्र.क्र. १४७/ऊर्जा-१, दिनांक १९ जानेवारी, २०१६ नुसार महाराष्ट्राचे माहिती तंत्रज्ञान व माहिती तंत्रज्ञान सहाय्यभूत सेवा धोरण, २०१५ अंतर्गत नमूद केलेल्या घटकांना / सेवांना विनिर्दिष्ट कालावधीकरीता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

फ) पर्यटन प्रकल्पांसाठी सवलती:-

१) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२००२/सीआर-३८०१/ऊर्जा-१, दिनांक ११ डिसेंबर, २००२ नुसार सिंधुदूर्ग जिल्ह्यातील पर्यटन प्रकल्प यांना १० वर्षे व राज्यातील सर्व पर्यटन प्रकल्प (सिंधुदूर्ग जिल्हा वगळून) यांना ५ वर्षे विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

२) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२००७/प्र.क्र. २६/ऊर्जा-१, दिनांक ८ एप्रिल, २००८ नुसार महाराष्ट्र पर्यटन धोरण, २००६ अंतर्गत स्थापन झालेल्या पात्र युनिटांना मुंबई, मुंबई उपनगर जिल्हा, नवी मुंबई, ठाणे व पुणे महानगरपालिका आणि पिंपरी चिंचवड महानगरपालिका हि क्षेत्रे यांना ५ वर्षे तसेच उर्वरित इतर सर्व महानगरपालिका यांना ७ वर्षे व महाराष्ट्रातील उर्वरित इतर सर्व जिल्हे यांना १० वर्षे इतक्या कालावधीकरीता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

३) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२०१६/प्र.क्र. १६/ऊर्जा-१, दिनांक ६ जानेवारी, २०१७ नुसार महाराष्ट्राचे पर्यटन धोरण, २०१६ अंतर्गत पर्यटन उपक्रम असलेल्या पात्र विशाल/अतिविशाल प्रकल्प, मोठे प्रकल्प व सूक्ष्म, लघू व मध्यम औद्योगिक उपक्रमांना टक्केवारी निहाय व कालावधी निहाय विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

ग) बंदर प्रकल्पांसाठी सवलती :-

१) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२०११/प्र.क्र.४६६/ऊर्जा-१, दिनांक ६ जानेवारी, २०१२ नुसार बंदर विकास धोरण, २०१० अंतर्गत ग्रीन फील्ड बंदरे, बहुउद्देशिय जेट्टी व कार्गो टर्मिनस (रो-रो सर्व्हिसेस) या प्रकल्पांच्या बाबतीत बांधकाम कालावधी दरम्यान अस्तित्वात असलेल्या प्रकल्पांनी सुधारित सवलतीचा करारनामा केल्याच्या दिनांकापासून व नवीन प्रकल्पांना सवलतीचा करारनामा केल्याच्या दिनांकापासून पुढील ८ वर्षांकरिता विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

२) शासन अधिसूचना क्रमांक इएलडी-२०१६/प्र.क्र. ९/ऊर्जा-१, दिनांक २७ एप्रिल, २०१६ नुसार बंदर विकास धोरण, २०१६ अंतर्गत हरितक्षेत्र बंदरे यांना बांधकाम कालावधी दरम्यान वापरल्या जाणाऱ्या वीजेवर जास्तीत जास्त ८ वर्षे व शिपयार्ड प्रकल्पांना कायमस्वरुपी विद्युत शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे.

तक्ता क्रमांक ५

अनुज्ञापक मंडळातर्फे घेण्यात येणा-या परीक्षा, सूट व महसुलाचा तक्ता

अनुक्रमांक	तपशील	प्रत्यक्ष	अंदाजित	अपेक्षित
		२०२४-२०२५	२०२५-२०२६	२०२६-२०२७
१	२	३	४	५
१	पर्यवेक्षक परीक्षेस बसलेले उमेदवार	७९३	८१०	९१८
२	उत्तीर्ण उमेदवार	६५	३०	३७
३	सूट दिलेले उमेदवार	२६७१	२४०७	२६७३
४	तारतंत्री परीक्षेस बसलेले उमेदवार	३१०४	२६२३	२७११
५	उत्तीर्ण उमेदवार	२४७६	४०६	४४५
६	सूट दिलेले उमेदवार	५४२७	५४१६	५९०३
७	विद्युत ठेकेदाराला दिलेले नवीन परवाने	२५६२	२६८०	२९७४
८	नूतनीकरण केलेले ठेकेदाराचे परवाने	४१७६	४३७२	४८३७
९	अनुज्ञापक मंडळासंबंधीची शुल्क वसूली (रूपये लाखांत)	२५२.००	३०७.००	३२५.००
१०	(अ) ठेकेदाराच्या विरुद्धच्या तक्रारीची चौकशी	४	०	०
	(ब) केलेले कार्यवाही प्रकरणे	०	०	०

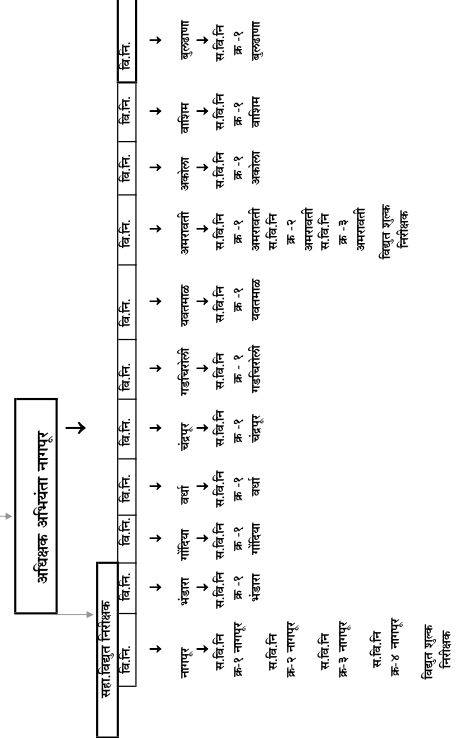
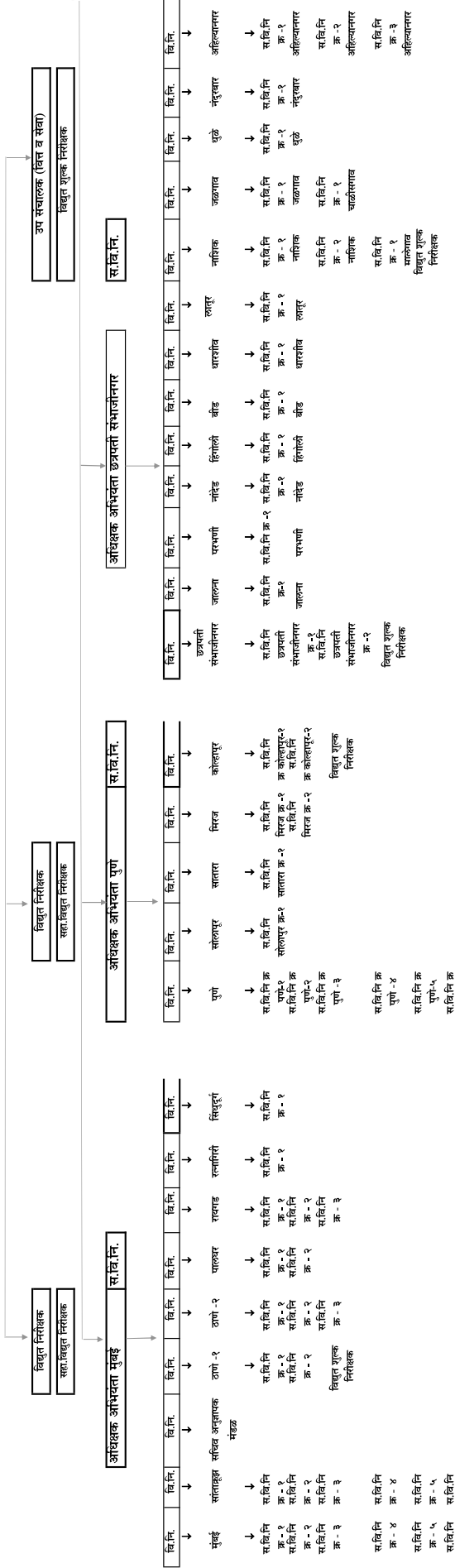
तक्ता क्रमांक ६
दर्जा नियंत्रण

अनुक्रमांक	तपशील		प्रत्यक्ष	अंदाजित	अपेक्षित
			२०२४-२०२५	२०२५-२०२६	२०२६-२०२७
१	२		३	४	५
१	एकंदर किती उत्पादक प्रमाणपत्रे देण्यात आली	..	१	२	२
२	एकंदर किती उत्पादक प्रमाणपत्रांचे नूतनीकरण करण्यात आले	..	०	१	२
३	एकंदर किती प्रमाणपत्रे रद्दबातल करण्यांत आली	..	०	०	०
४	एकंदर किती नमुने चाचणीकरीता परीक्षांच्या केंद्रात पाठविण्यांत आले	..	१	२	४
५	एकूण किती नमुने चाचणी परीक्षेत समाधानकारक आढळले	..	१	२	४
६	एकूण किती नमुने चाचणीमध्ये सदोष आढळले	..	०	०	०
७	एकंदर किती दुकानांना भेटी देण्यांत आल्या	..	०	०	०

टीप :- शासन निर्णय, उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग क्र.आर.इ.ई-२०४५/२००६-२००७ / (९११) /प्रशासन-१, मंत्रालय, मुंबई, दिनांक २३ फेब्रुवारी २००७ अन्वये दर्जा नियंत्रण शाखा सन २००७-२००८ पासून निरीक्षण शाखेमध्ये विलीन करण्यांत आली असून दिनांक १ एप्रिल २००७ पासून दर्जा नियंत्रणाचे संपूर्ण राज्यातील काम मुख्य विद्युत निरीक्षक यांचे अंतर्गत प्रादेशिक विद्युत निरीक्षण मंडळ, मुंबई/पुणे/औरंगाबाद/नागपूर यांचेकडे वर्ग करण्यांत आले आहे.

पदनाम	वेतन	पदांची संख्या	
	बँड व ग्रेड वेतन	२०२३-२०२४	२०२४-२०२५
१	२	३	४
२०४५, विक्रेय वस्तू व सेवा यांवरील इतर कर व शुल्क -	रूपये		
मागणी क्रमांक के-१ निरीक्षणालय शाखा -			
राजपत्रित, वर्ग एक -			
मुख्य विद्युत निरीक्षक	एस-३०: १४४२००-२१८२०० ग्रेड पे १००००	१	१
अधीक्षक अभियंता (निरीक्षण)	एस-२५: ७८८००-२०९२०० ग्रेड पे ७६००	४	४
विद्युत निरीक्षक	एस-२३: ६७७००-२०८७०० ग्रेड पे ६६००	४०	४०
सहाय्यक विद्युत निरीक्षक	एस-२०: ५६१००-१७७५०० ग्रेड पे ५४००	७८	७८
	एकूण	१२३	१२३
अराजपत्रित, वर्ग दोन-			
सहाय्यक अभियंता वर्ग २/ शाखा अभियंता वर्ग २	एस-१६: ४४९००-१४२४०० ग्रेड पे ४४००	३५४	३५४
अराजपत्रित, वर्ग तीन			
कनिष्ठ अभियंता	एस-१५: ४१८००-१३२३०० ग्रेड पे ४३००	४३	४३
अधीक्षक	एस-१४: ३८६००-१२२८०० ग्रेड पे ४३००	२	२
प्रमुख लिपिक	एस-१३: ३५४००-११२४०० ग्रेड पे ४२००	१७	१७
लघुलेखक	एस-१४: ३८६००-१२२८०० ग्रेड पे ४३००	४	४
आरेखक	एस-१३: ३५४००-११२४०० ग्रेड पे ४२००	१	१
वरिष्ठ लिपिक	एस-८: २५५००-८११०० ग्रेड पे २४००	८९	८९
कनिष्ठ लेखा परीक्षक	एस-८: २५५००-८११०० ग्रेड पे २४००	०	०
लिपिक-नि-टंकलेखक	एस-६: १९९००-६३२०० ग्रेड पे १९००	१८१	१८१
अनुरेखक लिपिक	एस-६: १९९००-६३२०० ग्रेड पे १९००	१	१
उद्वाहन यांत्रिक	एस-८: २५५००-८११०० ग्रेड पे २४००	०	०
जीपचालक	एस-६: १९९००-६३२०० ग्रेड पे १९००	१८	१८
	एकूण - अराजपत्रित	७१०	७१०
वर्ग चार -			
दफ्तरी	एस-३: १६६००-५२४०० ग्रेड पे १६००	१३	१३
नाईक	एस-३: १६६००-५२४०० ग्रेड पे १६००	१४	१४
शिपाई	एस-१: १५०००-४७६०० ग्रेड पे १३००	८५	८५
मदतनीस	एस-१: १५०००-४७६०० ग्रेड पे १३००	५	५
चौकीदार	एस-१: १५०००-४७६०० ग्रेड पे १३००	७	७
	एकूण - वर्ग चार	१२४	१२४
गोषवारा			
एकुण- राजपत्रित		१२३	१२३
एकुण- अराजपत्रित		७१०	७१०
एकुण- वर्ग चार		१२४	१२४
	एकुण बेरीज	९५७	९५७

तक्ता क्रमांक ७ चालू			
पदे व वेतनमान दर्शविणारे विवरणपत्र			
पदनाम	वेतन	पदांची संख्या	
		बँड व ग्रेड वेतन	२०२३-२०२४
१	२	३	४
गोषवारा -			
एकूण - राजपत्रित,		१२३	१२३
एकूण -अराजपत्रित		७१०	७१०
एकूण - वर्ग चार		१२४	१२४
	एकूण बेरीज	९५७	९५७
मुख्य विद्युत निरीक्षक - वीज शुल्क शाखा			
उपसंचालक (वर्ग - १) (लेखा)	एस-२३:६७७००-२०८७०० ग्रेड पे ६६००	१	१
वीज शुल्क निरीक्षक (वर्ग - २)	एस-१५:४१८००-१३२३०० ग्रेड पे ४४००	९	९
	एकूण - राजपत्रित,	१०	१०
अराजपत्रित, वर्ग तीन -			
सहाय्यक वीज शुल्क निरीक्षक	एस-१३:३५४००-११२४०० ग्रेड पे ४२००	२२	२२
प्रमुख लिपिक	एस-१३:३५४००-११२४०० ग्रेड पे ४२००	१	१
कनिष्ठ लेखा परीक्षक	एस-८:२५५००-८११०० ग्रेड पे २४००	१	१
वरिष्ठ लिपिक	एस-८:२५५००-८११०० ग्रेड पे २४००	१३	१३
लिपिक-नि-टंकलेखक	एस-६:१९९००-६३२०० ग्रेड पे-१९००	२८	२८
	एकूण -अराजपत्रित	६५	६५
वर्ग चार -			
शिपाई	एस-१:१५०००-४७६०० ग्रेड पे १३००	७	७
	एकूण	७	७
गोषवारा -			
एकूण - राजपत्रित,		१०	१०
एकूण -अराजपत्रित		६५	६५
एकूण - वर्ग चार		७	७
	एकूण बेरीज	८२	८२
गोषवारा -			
एकूण - राजपत्रित,		१३३	१३३
एकूण -अराजपत्रित		७७५	७७५
एकूण - वर्ग चार		१३१	१३१
	एकूण बेरीज	१०३९	१०३९

कार्यालय	मुख्य विद्युत निरीक्षक	मंडळ	विभाग
अ.अ. मुंबई	१	१	२
अ.अ. पुणे		१	१
अ.अ. छत्रपती संभाजीनगर		१	५
अ.अ. नागपूर		१	१३
एकूण	१	४	४०